

მიჯნა

საზოგადოებრივი ჟურნალი, № 4 (9), დეკემბერი, 2017

დამფუძნებელი, პროექტის
ავტორი და გამომცემელი:
თავისუფალ შემოქმედთა გაერ-
ტიანება და შპს „გამომცემლობა
„მიჯნა“, რეგისტრაციის
№ B12127840

რედაქტორ-
გამომცემელი
მურმან ზაქარაია

რედაქტორი
ჯემალ შონია

მისამართი:
ქ. თბილისი, ტაშკენტის ქ.
№25, ბ. 1, ტელ./ფაქსი
2-38-03-11

ISSN
მიჯნა 2449-237X

გილოცავთ შობა-ახალ წელს!

ს ა რ ჩ ე ვ ი

კლასიკა

რისმაც გორდუნიანი

ქართული თვითშეგნების
ჩამოყალიბების პრობლემა.....3

განათლება

მურმან ზაქარაია

ქართული საგანმანათლებლო კულ-
ტურის აღმოსავლურ-მცირეაზიურ
ისტორიულ ფესვებზე.....5

გორჩა ესეზუა – 50

ეროვნული მოძრაობის სახელით.....33

ლაშა გვასალია

ეპოქალური გმირი34

ლაურეატები

ნანა ქარდავა

მოთხრობები36

აზა განსლანიძე

საბავშვო ლექსები.....40

ჯემალ შონია

ლექსები42

ახალი თემა ქართულ მწერლობაში

მურმან ზაქარაია

„ენგურის ხიდი“ – მეტაფორა დიდი
კატასტროფისა.....46

ნიგნის თარო

ელემ კვიციანი

სტუმარი გასული საუკუნიდან.....50

ზაურ ქობალია

ახალი წიგნიდან.....54

პოეზია

თორნიკე ქავჭავაძე

ზღვა დარდი.....64

ხსოვნა

ნათელში იყოს!.....68

თანაკურსელთა სახელით.....69

ვალერიან ვეკუა

ჯემალ (ტომბა) პერტაიას.....69

ორდენ ნულაია

ჯემალ პერტაიას მარადიულ ხსოვნას.....71

ჯემალ პერტაია

ლექსები72

რისმაც გორდებინა

ქართული თვითშეგნების
ჩამოყალიბების პრობლემა

საპიტხის დასმისთვის

თანამედროვე ქართულ ისტორიოგრაფიაში არ არის ერთიანობა ქართველი ერის, ქართული თვითშეგნების ფორმირების პრობლემატიკასთან დაკავშირებით. აზრთა სხვაობას ხელს უწყობს ის გარემოებაც, რომ ჯერჯერობით არ მოგვეპოვება ერის ყველასთვის მისაღები დეფინიცია; ჩვენის აზრით, ერის ჩამოყალიბების საფუძველს ქმნის ეროვნული თვითშეგნება, რომელიც ხშირად გაცილებით უფრო ძლიერია, ვიდრე გეოგრაფიული, პოლიტიკური, სოციალურ-ეკონომიკური და, ზოგჯერ, თავად ენობრივი ერთიანობის ფაქტორებიც კი, რაც ისტორიაში საკმაოდ ნათლად ცხადჰყვეს ბერძნებმა, ებრაელებმა და ზოგიერთმა სხვა ხალხმა. ეროვნული თვითშეგნება ეფუძნება რამდენსამე უმნიშვნელოვანეს საყრდენს, რომელთაგან, უპირველეს ყოვლისა, უნდა მოვიხსენიოთ ამა თუ იმ ხალხში არსებული გენეტიკური ერთიანობის მახსოვრობა თუ რწმენა. ვიდრე ხალხი, რაოდენ დანაწევრებული და ფართოდ განფენილიც უნდა იყოს იგი დედამიწაზე, ინახავს ამ რწმენას, შეიძლება ითქვას, რომ მას თანდაყოლილი ორიენტაცია აქვს ეთნიკურ ერთიანობაზე.

შემდეგი ადგილი ალბათ უჭირავს ლიტერატურული (ანუ კულტურული თვითგამოხატვის) ენის ერთიანობას. ამ შემთხვევაში იგულისხმება არა ის დიალექტი, რომელზედაც შეიძლება მეტყველებდეს ესა თუ ის კუთხე ამა თუ იმ ხალხით დასახლებული ქვეყნისა, არამედ ენა, რომელიც, შესაძლოა, ეფუძნებოდეს ან არ ეფუძნებოდეს რომელიღაც ცოცხალ სასაუბრო დიალექტს და რომელიც მთელი ხალხის შეთანხმებით იქცევა კულტურის ანუ ლიტერატურულ ენად. ამგვარი ენა ზოგ ხალხში შეიძლება რამდენიმეც კი იყოს, მაგრამ თითოეულ მათგანს ექნება ზოგადეთნიკური და არა კუთხური მნიშვნელობა. ანტიკურ საბერძნეთში, ალექსანდრე მაკედონელის ლაშქრობებამდე და ელინისტური სამყაროს წარმოქმნამდე, ესა თუ ის დიალექტი საფუძვლად ედებოდა ამა თუ იმ ლიტერატურულ ჟანრს,

მაგრამ კონკრეტული დიალექტი კონკრეტული ჟანრისათვის ძირითადად სავალდებულო ხდებოდა ელინებით დასახლებულ მთელ ტერიტორიაზე. თანამედროვე საბერძნეთშიც, ერთი მხრივ, გვაქვს ჩვეულებრივი სასაუბრო არალიტერატურული დიალექტები, მეორე მხრივ კი, ორი ლიტერატურული საერთო ელინური ენა: დიმოტიკი და კაფარევესა, ერთი, ორიენტირებული სასაუბრო, ყოველდღიურ მეტყველებაზე, მეორე კი, ძველი ბერძნულის ნორმებზე. მსოფლიოს ხალხთა საკმაოდ დიდ ნაწილში, მათ შორის ქართველებშიც, კულტურული თვითგამოხატვა ერთი ლიტერატურული ენის საშუალებით ხდება.

ეროვნული თვითშეგნების უთუოდ მძლავრი ფაქტორია რელიგიაც, განსაკუთრებით მაშინ, თუკი მას ეთნიკური და არა ზედეთნიკური ხასიათი აქვს. ბერძნული წარმართული რელიგია ანტიკური ეპოქის ელინთათვის უთუოდ ითვლებოდა მათი ეროვნულობის განმსაზღვრელ ერთ-ერთ უმთავრეს ნიშნად, რადგან იგი მოიცავდა მხოლოდ ბერძნებით დასახლებულ სამყაროს. იგივე შეიძლება ითქვას ებრაელთა შესახებაც. რაც შეეხება თანამედროვე მსოფლიოს ხალხთა უმეტესობას, ისინი, როგორც წესი, მისდევენ ერთ-ერთ დიდ რელიგიას: ქრისტიანობას, ისლამს, ბუდიზმს ან მათ რომელსამე მიმდინარეობას. შესაბამისად, აქ რელიგიური ფაქტორი სცილდება საკუთრივ ეროვნული თვითშეგნების ფარგლებს და იგი უფრო უნივერსალურ ხასიათს იღებს. მრავალია ისეთი შემთხვევა, როდესაც ერთი ხალხი რელიგიური ორიენტაციის მიხედვით ორ ან უფრო მეტ ნაწილადაც იყოფა. საქართველოც, თუმცა შუა საუკუნეების მთელი ჩვენი კულტურა ქრისტიანული მართლმადიდებლობის საფუძველზე ყალიბდებოდა, ამჟამად ცნობს მართლმადიდებელი და არამართლმადიდებელი ქართველების არსებობას.

ბუნებრივია, ეროვნული თვითშეგნების ჩამოყალიბებისათვის უთუოდ დიდი, მაგრამ არა გადამწყვეტი, მნიშვნელობა აქვს ხალხის ის-

ტორიული ერთობის ისეთ არსებით ასპექტებს, როგორცაა ტერიტორიული, პოლიტიკური, სოციალური და ეკონომიკური, კულტურული ერთიანობა. რაც უფრო ძლიერია და მეტია ერის შემკვრელი არსებითი კომპონენტების რაოდენობა, მით უფრო მკაფიოდ არის გამოვლენილი ეროვნული თვითშეგნება.

როდისაა შეიძლება საქართველოში ეროვნული თვითშეგნების და შესაბამისად ქართველების ერთიან ერად ჩამოყალიბების დაწყებაზე მსჯელობა? მკვლევართა უმეტესობა ამ პერიოდად ასახელებს შუა საუკუნეებს, უფრო ზუსტად კი დაახლოებით მეათე საუკუნეს. ამის დამადასტურებლად ხშირად იხმობენ გიორგი მერჩულის ცნობილ ფორმულირებას: „ქართლად ფრიადი ქუეყანაი აღირაცხების, რომელსაცა შინა ქართულითა ენითა ჟამი შეინირვის და ლოცვაი ყოველი აღესრულებს“. ამ წინადადების მიხედვით, საქართველოდ მიიჩნეოდა მთელი ის ქვეყანა, სადაც ღვთისმსახურება ქართულ ენაზე სრულდებოდა. ფაქტობრივად, თუმცა საქართველო ამ დროისათვის ჯერ კიდევ არ არის პოლიტიკურად ერთიანი, მას უკვე აქვს საერთოქართველური თვითშეგნება. ქართველობის ცნება აერთიანებს სამსავე ქართველურ ტომს: ქართვეს, ზანებს, სვანებს – ერთ ერად, ხოლო საქართველოდ მიიჩნევა მთელი ის ტერიტორია, რომელიც ჩრდილო-დასავლეთით აფხაზეთს, სამხრეთითა და სამხრეთ-დასავლეთით ტაო-კლარჯეთს, აღმოსავლეთით კი კახეთს და ჰერეთს მოიცავს. რითი უნდა აიხსნას ერთიანობის ამგვარი სულის არსებობა ტომობრივად საკმაოდ დიფერენცირებულ ქართველურ სამყაროში?

ზოგნი მიზეზს ქართული ეკლესიის ძლიერებაში ხედავენ, ზოგნი კი – ქართლისა და ქართული ენის პოზიციის სიმტკიცეში, აღმოსავლეთ საქართველოს პოლიტიკურსა და ეკონომიკურ დანიანურებაში. როგორც ჩანს, ეს ფაქტორები ასრულებენ გარკვეულ როლს, მაგრამ მხოლოდ ისინი ერთიანი ქართული თვითშეგნების ესოდენ მყარად ფორმირებისათვის საკმარისნი ვერ იქნებოდნენ. და, მართლაც, ჩვენ არაერთი შემთხვევა ვიცით, როდესაც ღვთისმსახურების ენა ერთმანეთის მეზობელ რეგიონებში ერთი იყო (მაგალითად, ლათინური), მაგრამ არც ეს მხარეები აღიქმოდნენ ერთ ქვეყნად და არც მათი მკვიდრნი – ერთ ხალხად. როგორც ჩანს, გარდა ღვთისმსახურების ენის ერთიანობისა, აქ გადამწყვეტი მნიშვნელობა ჰქონდა ქართველურ ტომებში არსებულ ძლიერ ტრადიციას, რომელსაც ხალხში უნდა შემოენახა ისტორიული მახსოვრობა ოდინდელი გენეტიკური ერთიანობის შესახებ. ძნელი საფიქრებელია, რომ ეს ტრადიცია მხოლოდ ადრეულ შუა საუკუნეებში შეიქმნებოდა, რადგან ქართლის ცალკეული ინიციატივების მიუხედავად, ამის არც პოლიტიკური და არც იდეოლოგიური წინამძღვრები თუ საფუძვლები არ არსებობდა აღნიშნულ ეპოქაში. უფრო რეალური იქნებოდა ამგვარი ტრადიციის დამკვიდრების საწყისები ანტიკურ ხანაში გვეძებნა. ჩვენი აზრით, ამგვარი დაშვებისათვის საკმაოდ მყარ საფუძველს გვიქმნის როგორც ძველი ქართული, ანტიკური და ბიზანტიური საისტორიო ტრადიციის, ასევე თანამედროვე არქეოლოგიური, ისტორიოგრაფიული თუ ენათმეცნიერული გამოკვლევების შედეგთა გათვალისწინება.

მუშაზე ზაქარაია

**ქართული საგანმანათლებლო კულტურის
აღმოსავლურ-მცირეაზიურ ისტორიულ ფესვებზე
(წარმართული ხანა)**

წინა წერილში – ქართული საგანმანათლებლო კულტურის ისტორიული ფესვების შესახებ (ჟურნალი „მიჯნა“, №1, იანვარი, 2017 წ.) – ხაზგასმით ითქვა ქართული საგანმანათლებლო ტრადიციების, მისი უნივერსალური ბუნების, სისტემისა და მეთოდ-ხერხების, სტაბილური და პერმანენტული განვითარების შესახებ, იმაზე, რომ მას ფესვები გადგმული აქვს იმ უნივერსალურ ზოგადსაკაცობრიო კულტურაში, რომლისგანაც ფორმირდებიან კონკრეტული ეთნოკულტურები და, პირველ რიგში, სწავლა-აღზრდის უნარ-ჩვევები, ზოგადად, საგანმანათლებლო კულტურა და მისგან მომდინარე ჰუმანიტარული იდეები.

ამდენად, **ქართული საგანმანათლებლო კულტურა წარმოადგენს მსოფლიო საზოგადოებასა და საგანმანათლებლო კულტურის ისტორიის განუყოფელ ნაწილს.** ამ თვალსაზრისით, თუკი დასავლეთ ევროპის ეროვნული კულტურების ფესვების საკითხი დაუკავშირეს რენესანსს და ეს პროცესი აღიარებულ იქნა ამ ეროვნულ-სახელმწიფოებრივი კულტურების ფორმირების საწყისად, ქართული (კოლხ-იბერული) კულტურისა და, კონკრეტულად, სწავლა-აღზრდისა და განათლების საკითხის დაკავშირება წინააზიურ და ეგეოსურ ცივილიზაციებთან უდავოა. ამაშია ქართული ეროვნული განათლების კულტურის სიმყარე და ტრადიციულობა, ამასთან მისი სირთულეც, მრავალპლანიანობა (მრავალსახეობა). **ის თავის თავში ატარებს საკაცობრიო კულტურის თითქმის ყველა დადებით და უარყოფით მოცემულობას; განსაკუთრებით თვალსაჩინოა მისი ღიაობა გარე კულტურებისა და ცივილიზაციების მიმართ.**

მაგრამ, ამასთან, ცალკე უნდა ითქვას: მასში პირველ პლანზე მუდამ ჩანს გენეტიკიდან მომდინარე თვითთავადი **შინა არსი**, რომელიც წარმოადგენს იმ გულის გულს, რომლის ირგვლივაც კრისტალდება მყარი წრე ნაციონალური კულტურისა და, უპირველეს ყოვლისა, აღზრდისა და სწავლებისა. ესაა ის დამცველი **გენური იმუნიტეტი**, რომელიც აძლევს მას თვითშემოქმედ ენერჯიას, რომლითაც ის იცავს თავს გარეკულტურათა, განსაკუთრებით აგრესორულ-იმპერიულ კულტურათა გამუდმებული შემოტევებისგან; ის სძენს მას **ელასტიურობას**, რათა გაუძლოს ეპოქალურ გამოწვევებს, **შეინარჩუნოს თვითთავადობა** და ამასთან იყოს **ღია და უნივერსალური**.

ამდენად, **ქართული სწავლა-განათლების კულტურას აშკარად ამჩნევია დალი დასავლეთ-აღმოსავლეთის რენესანსული თუ დეკადანსური პროცესების გავლენისა. მასში იკვეთება მყარად ფორმირებული პერიოდები დაცემისა და აღორძინებისა.**

**კოლხ-იბერული აღმზრდელობითი კულტურის კავშირზე
„ოქროს ხანის“ ცივილიზაციასთან**

ქართული სწავლა-განათლების კულტურის კვლევა ვერ იქნება სრულფასოვანი, თუკი მასზე მსჯელობა არ წარიმართება ამ ზოგადცივილიზატორული და ისტორიული კონტექსტით. ამიტომ, როცა ვმსჯელობთ, თანამედროვე გაგებით, ეროვნული სწავლა-განათლების ისტორიულ ფესვებზე, არავითარ შემთხვევაში არ უნდა შემოვიფარგლოთ კონკრეტულად ქართველური მოდგმის (დღევანდელი ფაქტით) კულტურულ-საგანმანათლებლო, სადამწერლობო-სალიტერატურო თუ საეკლესიო-ღვთისმეტყველობითი წრით, რამეთუ თვით ქრისტიანული კულტურა ჩაისახა და განვითარდა იმ სივრცეში, სადაც დაირწა საკაცობრიო ცივილიზაციის აკვანი, რომელთანაც თავისი ყბითაა მიბმული კოლხ-იბერული კულტურა, კონკრეტულად, ეგვიპტურ თუ შუმერულ ცივილიზაციებთან, არაფერი რომ ვთქვათ ხეთურ თუ ურარტულ კულტურებზე.

შუმერული დამწერლობისა და ლიტერატურის ისტორიის უდიდესი მკვლევარი, ამერიკელი პროფესორი სამუელ კრამერი წერს: უძველესი ცივილიზაციები მოწმობენ ადამიანთა მოდგმის

ერთიანობის ღრმა ფესვებზე, რომელიც მოქმედებაში ყველა დროსა და ეპოქაში მსოფლიოს ყველა ქვეყანაში (С. Крамер, история начинается в шумере, გვ. 16, მ. 1965). ძალზე ხელშესახებად ჩანს ასეთი კავშირ-ერთიერთობის ნაკვალები კოლხ-იბერულ და შუმერულ-არამეულ ცივილიზაციებს შორის; რა თქმა უნდა, ეს პირველ რიგში ეხება აღზრდა-განათლების კულტურის ჩასახვის და განვითარების პროცესებს.

კრამერისავე თქმით: ოთხი ათასი წელია გასული, რაც შუმერებმა დაწერეს გულიდან ამოხეთქილი სიტყვები „**დაკარგულ სამოთხეზე**“; ცხოვრებისეული უკუღმართობის, ომებისა და ერთიერთმტრობის, შიშისა და ძალმომრეობის მოძალებაზე, შიმშილსა და სიღატაკეზე, რომელიც უწყვეტად ტანჯავს კაცობრიობას (იქვე, გვ. 16). ამ ეპოქაზე, კრამერამდე ათასი წლით ადრე, ქართულ ენასთან დაკავშირებით, წინა აზიურ-ელინურ კულტურათა ისტორიაში ღრმად ჩახედული, ქართული ემიგრაციული კოლონიის თვალსაჩინო წარმომადგენელი იოანე-ზოსიმე წერდა:

„და სახარებასა შინა ქართულსა თავსა ხოლო მათესასა წილი ზის, რომელ ასოჲ არს და იტყვის ყოველ ოთხი ათასსა მარაგსაო“.

ეს **ოთხიათასწლიანი მარაგი**, თუ სამსჯელო თემის ლოგიკიდან ამოვალთ, შეიძლება მივუსადაგოთ კრამერისეულ შუმერთა ეპოქას – 4000 წლის წინათ „დაკარგულ სამოთხეს“. აღმოვაჩინთ, რომ ქართული ენის კულტურის 4000-წლიან მარაგს მთელი ათასი წლით ფესვები გადგმული აქვს შუმერთა „დაკარგული სამოთხის“ ხანაში, ე.ი. კაცობრიობის წინა ისტორიის – „ოქროს ხანაში“.

ასეთი შედარება ქართველური ენის (კულტურის) თავურსაწყისისა ჩვ.წ. 3000 წლის წინანდელ ცივილიზაციასთან ვინმეს გადაჭარბებულ მსჯელობად შეიძლება მოეჩვენოს, ამიტომ მოვუხმობთ ზვიად გამსახურდიას ჭეშმარიტად მეცნიერულ დონეზე განხილულ მოსაზრებას ქართული ენის ამ „ოთხიათასწლიან მარაგზე“. ის წერს: რამდენადაც იაფეტური წინარეენა ქურუმთა ენა იყო, რომლითაც ისინი ტოტემებს უკავშირდებოდნენ, მას იმთავითვე საკრალური, მისტერიალური ხასიათი და დანიშნულება ჰქონდა, ხოლო იაფეტიდები, პროტოქართველები (იგივე პროტოევროპელები და პროტოარიელები) წარმომადგენდნენ რელიგიურ ელიტას კაცობრიობისას, სულიერი ცხოვრების ლიდერებს, უნივერსალურ კულტურტრეგერებს, რაც უნდა ყოფილიყო ნამდვილი სიცოცხლე ამ მოდგმისა და მისი ენისა, რაც გრძელდებოდა უხსოვარი დროიდან ძვ.წ. III ათასწლეულამდე. III ათასწლეულიდან კი იწყება ამ მოდგმისა და მისი საკრალური ენის აღრევა-დამდაბლების პერიოდი (ზვიად გამსახურდია, წერილები, ესსეები, გვ. 35-36, თბ. 1991 წ.). მაშასადამე, შუმერთა „დაკარგული სამოთხე“, რომელსაც მისტირის ეს მოდგმა და საიდანაც იწყება **ცხოვრებისეული უკუღმართობა**, შიში და ძალმომრეობა, დაცემა-დამდაბლება, ზედმინევნით ესადაგება იაფეტური (ქართველური) მოდგმის საკრალური ენის „პროფანირების, აღრევის, დამდაბლება-დანუნების პერიოდს, რაც გამოიწვია... **ისტორიულმა ბედუკუღმართობამ**“ (იქვე, გვ. 36). პირველსაწყისიერი ცივილიზაციის ამ უნივერსალურ ბუნებაზე მიუთითა კრამერმა, როცა ადამიანთა მოდგმის ღრმა სულიერ და კულტურულ ერთიანობას გაუსვა ხაზი; ჩვენც ამ კონტექსტში ვუსადაგებთ ქართველური მოდგმის სწავლა-აღზრდის „ოქროს ხანის“ კულტურას შუმერულ „დაკარგულ სამოთხეს“ და იქიდან მომდინარე „თიხის ფირფიტების“ განათლების კულტურას „ენაი ქართულის“ ოთხიათასწლიანი მარაგით.

ამ ლოგიკური დასკვნიდან გამომდინარე, შეიძლება ითქვას, რომ **ქართული სწავლა-აღზრდის კულტურა თავისი არსით განეკუთვნებოდა იმ საგანმანათლებლო სისტემას, რომლის თავურ სანყისს ვპოულობთ შუმერულ-მცირეაზიურ კულტურებში და განვითარების კლასიკურ ფორმად ჩამოყალიბდა ელინურ-რომაულ აკადემიურ სისტემებში, რომელთა არა მარტო გავლენით, არამედ უშუალო პოლიტიკურ და კულტურულ კავშირში ვითარდებოდა ის.**

ამდენად, თავისი ისტორიული საფუძვლით ქართული სწავლა-განათლების სისტემა იმთავიდანვე იყო დუალისტური ხასიათისა: **ერთი მხრივ**, აზიურ-ეგვიპტურთან და შუმერულთან დაკავშირებული, რაც დასტურდება უძველესი ისტორიული მატერიალური თუ წერილობითი წყაროების მონაცემებით; და **მეორე, ევროპული**: ელინურ-ლათინურთან უწყვეტი კავშირით, არა მარტო კულტურულ-რელიგიური, არამედ სისტემური თვალსაზრისითაც, სადაც ის თვითონაც ყალიბდება კლასიკურ საგანმანათლებლო კულტურად.

ეს დუალისტური ხაზი საკაცობრიო კულტურის განვითარებისა თვალნათლივ იკვეთება კოლხ-

იბერიული კულტურის განვითარების ყველა საფეხურზე და გვირგვინდება ზოგადქრისტიანული საგანმანათლებლო კულტურის ფორმირებით.

სწავლა-აღზრდის კულტურის მეტაფიზიკური და ემპირიული ასპექტები

სწავლა-აღზრდის, რომლის „უმალესი მიზანი... სულიერი აღზრდაა“ (ზ. ხასაია), დუალისტურ ფორმაში ვგულისხმობთ არა უბრალოდ გარე კულტურათა გავლენით მომხდარ მეორეული დანაშრეების არსებობას ნაციონალურ კულტურაში, რასაც ყოველი კულტურა განიცდის ხოლმე, არამედ იმას, როცა ეთნოკულტურას, მის სულიერ ასპექტს თავისი განსაკუთრებული თვითმყოფადი შიდა იმპულსები გააჩნია და აქვს უნარი უკუზემოქმედებისა გარედან მომდინარე ემპირიულ თუ ზოგადსაკაცობრიო კულტურულ პროცესებზე, ე. ი. როცა ეთნოკულტურას შესწევს ძალა არა მარტო მიიღოს, არამედ გასცეს კიდეც და ამ გზით თავისი წვლილი შეიტანოს, პირველ რიგში, საკაცობრიო სულიერ კულტურაში.

ასეთი ზოგადცივილიზატორული მისიის აღსრულება კი შესაძლებელია აღზრდისა და სწავლების კულტურის შესაბამისი სისტემური დონის არსებობის შემთხვევაში, როცა ამ სისტემაში ასახული იქნება როგორც საკუთარი აღზრდა-განათლების ტრადიციები, ასევე ზოგადსაკაცობრიო სწავლა-აღზრდის უმნიშვნელოვანესი მიღწევები. მაგრამ მთავარი მაინც ის არის, თუ რამდენად სრულფასოვნად არის ასახული სწავლა-აღზრდის პროცესებში სულიერ-მეტაფიზიკური და ემპირიულ-დიალექტიკური (ეგზისტენციალურ მოთხოვნათა) ასპექტები, ე. ი., თუ რამდენადაა მასში მოცემული **ზეციურისა და მიწიერის თანაარსება**.

კოლხ-იბერიელთა სულიერ და ეგზისტენციალურ კულტურაში ორი საწყისის თანაარსებობა მრავალგზისაა დადასტურებული ჩვენამდე მოღწეული უძველესი წერილობითი წყაროებით. ისინი ერთხმად აღნიშნავენ, კოლხთა საფიცარი ცა და მიწააო. მაგალითად, ალექსანდრიული ხანის მეცნიერის ვარაუდით, ნიგნის – „უცხოთა ზნე-ჩვეულებების შესახებ“ – ავტორის მოწმობით, კოლხები „ყველაზე მეტად თავყვანს სცემენ ურანოსს (ზეცას) და გეას (დედამიწას) (არგონავტიკა, გვ. 210, შენ. 7. თბ. 1975 წ.). მაშასადამე, პროტოქართველური კულტურის ტრადიციის გენეტიკური ორსახოვნება წითელ ხაზად გასდევს ქართული სწავლა-განათლების ტრადიციას მთელი მისი არსებობის მანძილზე და აისახება მის სხვადასხვა გამოვლინებაში, როგორც სულიერ, ასევე პრაქტიკულ ასპექტში, თვით ყოფით პროცესებშიც.

„ოქროს საწმისი“, როგორც როდოსელამდე დიდი ხნით ადრე ფიქრობდნენ და წერდნენ, იყო ტყავზე **წაწერი** წიგნი ოქროს მოპოვების ხელობის შესახებ. მაშასადამე, კოლხებს არა მარტო ჰქონიათ „კირბები“, არამედ მეცნიერული წიგნებიც, რაც, რა თქმა უნდა, გულისხმობს განათლების მაღალ დონეს, ამიტომაც მთელი ელინური და ლათინური სამყაროსთვის ეს პოეტური ტერმინი სიმდიდრის, საოცნებო რამ განძეულის სინონიმია, რაც მთავარია, ძლიერი და **განათლებული** ქვეყნის სიმბოლო (მითოლოგიური ლექსიკ. გვ. 384. თ. 1983 წ.). მაშასადამე, სწავლა-განათლების თავურსაწყისი ამ ეპოქიდან (ძვ. წ. XIII ს.) უფრო შორეულ ხანაშია გადასატანი და მაშინ ზემოთ გაკეთებული შედარება შუმერულ ცივილიზაციასთან არა მარტო ლოგიკური, არამედ შეიძლება ისტორიული ცნობებითაც გამაგრებულად ჩაითვალოს.

ამ ორიოდე მაგალითიდანაც კარგად ჩანს ქართველური მოდემის კულტურის და უპირველესად, სწავლა-აღზრდის ტრადიციის ორგვაროვანი – სულიერ-ირაციონალური (ზეციური) და მატერიალურ-რაციონალური (მიწიერი) არსი (გენია).

ამდენად, თუ ჩვენი ნაციონალური სწავლა-აღზრდის კულტურას, როგორც გრ. რობაქიძე ერთგან იტყვის თავის შემოქმედებაზე, აღვიქვამთ არა „ტვინით“, არამედ „სისხლით“, მაშინ მასში დავინახავთ ქართველური გენის გულის ფეთქვას, მის მაჯისცემას, რომელიც ჰარმონიულადაა ჩართული საკაცობრიო სულიერი კულტურის, პირველ რიგში, სწავლა-განათლების სისტემაში.

ეს ძალუმი მაჯისცემა ქართველური გენისა ისმის ღვთიური სამოთხიდან მომდინარე ადამიანურ (ადამისეულ) ცივილიზაციებში, რაც დასტურდება არა მარტო არქეკულტურების მონაცემებით, არამედ უძველესი სადამწერლობო სისტემების ფორმირებების პროცესებში მისი მონაწილეობითა და თვითთავადი სახის შენარჩუნებით, რაზედაც ნაწილობრივ ზემოთ ითქვა.

მაშინ როცა ეგვიპტელებს თავიანთი იეროგლიფები გამოჰყავთ ლერწმის ქერქზე, შუმერები ლურსმულ ნიშნებს ამოკანრავენ თიხის ფირფიტებზე, კოლხ-იბერთა მოდგმა, „ისტორიის შემოქმედ“, ელინთა მონუმბით, „კირებს“ ქვაზე კვეთდნენ, მამა-პაპათაგან მომდინარე წესებსა და მეცნიერულ ტრაქტატებს (ნიგნებს) ტყავზე წერდნენ.

ამ უძველეს ეთნოკულტურულ კავშირებსა და პროცესებში კოლხ-იბერული მოდგმის შესაძლო მონაწილეობის დადასტურებად შეიძლება მოვიშველიოთ ჩვენი თანამედროვე კვლევები დამწერლობის საკითხში და მათ შორის გ. კვაშილავას მცდელობა ე. წ. ბერძნული ხაზოვანი დამწერლობის კოლხური (ზანური) ენის საფუძველზე წაკითხვისა (ახსნისა).

ასეთია ქართული განათლების კულტურაში ირაციონალური და რაციონალური სანყისების მოცემულობა, რომელსაც, თუ ისევ რობაქიძისეულ განჭვრეტას მოვიშველიებთ, შეიძლება **ქართულ გენში განხორციელებული „ნიჭი“ და „საქმე“ ეწოდოს**. მაგრამ ამასთან გასათვალისწინებელია ამ დიდი ინტელექტის გაფრთხილება, რომ „თუ ამ „საქმეს“ მართებულად ვერ ასრულებ, გაგიფუჭდება თვითონ „ნიჭიც“. აქ მარხია „საფრთხე“ ყოველგვარი „თვისებისა“.

მკითხველისთვის უინტერესო არ იქნება, თუ აქვე მოვიყვანთ მისეულ მითითებას უძველესი მოდგმის გენეტიკაში მოცემული გენის ცხოვრებისეულ მიმართებაზე, რისი გათვალისწინებაც განსაკუთრებით სჭირდება ერს თავისუფლებისა და დამოუკიდებლობის მყარად დამკვიდრების ამ ეტაპზე. რობაქიძე წერს: გენია, მაგალითად, ცეცხლია. თუ ცეცხლს მასალა არ მიეცი, იგი, არაბთა სიტყვით, თავის თავს შესჭამს, დაიფერფლება. გენია ვითარც „თვისება“ რასაკვირველია, ფერფლი არაა; ხოლო დაფერფლა მოელის მას, როგორც საფრთხე, თუ მოვლა მოაკლდება (გრ. რობაქიძე, იქვე, გვ. 24). მაშასადამე, გენის გადარჩენისთვის გვჭირდება ახალი მასალა, რათა რუსული კოლონიალური სისტემის ძალადობით დაფერფლის კარამდე მისულ ამ გენეტიკურ ცეცხლს გზნება შევმატოთ და სრული „დაფერფლა“ ავაცილოთ მას. არადა, ამის საშიშროება არსებობს, თუ ვერ მოვახერხებთ კარსმომდგარი საფრთხის შეჩერება, რისი მიზეზი შეიძლება, როგორც იმავე რობაქიძისეულ განმარტებაში აღმოვაჩინეთ, იყოს ის, რომ ქართველნი დაუდევარნი და ფიცხელნიცა ვართ, რომ „მოდგმა ქართველთა თვითგანვე ორგულია თავისთა უფალთა მიმართ“ (მემატინანე), ავტორი საშინელ ცნობას უწოდებს და ქართველთა წინმდგომთა მიმართ იტყვის: ქართველთა მეთაურთ, ორიოდე გამოკლებით, არ ჰქონდათ შეგნებული ქართველთა ხასიათის სიაგვარგე (იქვე, გვ. 24-25). აი, ამ ორ-ერთიანი საშიშროებისგან თავდახსნისთვის გვჭირდება „ახალი მასალა“, რათა ხელახლა გავაღვივოთ დაფერფლის კარამდე მიყვანილი კოლხ-იბერული გენის ცეცხლი, რომლის წარმატებული მცდელობა ჰქონდა ეროვნულ მოძრაობას და კანონიერ ხელისუფლებას, მაგრამ „თვისთა უფალთა“ ორგულებმა ცივი წყალი გადაასხეს და თავიანთი უგუნურობითა და დიდწილად ღალატით თითქმის სრულ ჩაქრობამდე მიიყვანეს.

ეს „ახალი მასალა“ გზნების გაღვივებისა კოლონიალური სულისგან განთავისუფლებულმა სწავლა-განათლების ახალმა სისტემამ უნდა მოგვაპოვებინოს, ამას ალტერნატივა არა აქვს, მაგრამ ამაზე უფრო მოგვიანებით ვიმსჯელებთ, ახლა კი ისევ მივუბრუნდეთ ქართული სწავლა-განათლების სისტემური ფორმირების თავურ სანყისებს.

კოლხ-იბერიული ცივილიზაციის კავშირებზე პირველ საგანმანათლებლო კერებთან

დიდწილად ნიჰილიზმით შეპყრობილმა დღევანდელმა მკითხველმა ასეთ მეტაისტორიულ ეპოქებთან ქართული სწავლა-აღზრდის კულტურის კავშირის ძიება, ხიდის გადების მცდელობა საკაცობრიო პირველ საგანმანათლებლო სისტემებთან, კონკრეტულად შუმერულ სკოლებთან, შეიძლება ტყუილ გარჯად ჩაგვითვალოს, მაგრამ სწავლების პირველსისტემების ჩამოყალიბების არა მარტო **ფორმა** – სასკოლო-კლასური სისტემა, საგნობრივი განათლების **მეთოდი** და თვით **მიზანი** – ადამიანის ფიზიკური და სულიერი მონაცემების გაშლა-გაფართოებისათვის ხელის შეწყობა და ამ გზით კონკრეტულ პრაქტიკულ საქმიანობათა შესწავლა, ცხოვრების რთული გზის გაკვალვის უნარ-ჩვევების გამომუშავება ნათელს ხდის, რომ განათლების კულტურა იმ მყარ საფუძველზეა ამოშენებული, რომლის შესახებ ჩვენ წარმოდგენა გვექმნება შუმერული თიხის ფირფიტებიდან.

კოლხ-იბერული ცივილიზაციის მყარ კავშირზე ამ პირველსისტემებთან საკმაოდ მრავალი ფაქტი მეტყველებს. ამის დასტურად მოვეუბნობთ არა მარტო ქართულ სინამდვილეში, არამედ მთელი რუსეთის იმპერიის განათლების სისტემის მასშტაბით აღიარებული პედაგოგისა და საზოგადო მოღვაწის, მწერლის – იაკობ გოგებაშვილის მოსაზრებას **ქართველთა სწავლა-განათლების ნიჭის თაობაზე**, სპეციალურად დაწერილ ამავე სახელწოდების სტატიიდან, მიძღვნილს პარიზის გამოფენისადმი და თარგმნილს რუსულ და ფრანგულ ენებზე.

ჭეშმარიტად დიდი პედაგოგი წერს: „ქართველნი თავიანთი სამიათასწლოვანი **ისტორიული** ცხოვრების განმავლობაში განსხვავდებოდნენ მწერლობისა და **განათლების სიყვარულით**. ეხლა თითქმის დამტკიცებულ ფაქტად ითვლება, რომ ვანის ოლქის განთქმული **ლურსმული წარწერები** ამოუჭრიათ ძველის ქართულის ენით ქართველთა ტომის აღმოსავლეთის რტოს წინაპრებსა. ხეთთა კულტურის მრავალ-რიცხოვანი და ფრიად შესანიშნავი ნაშთი კი ეკუთვნიან უძველეს ქართველთა დასავლეთის რტოსა“... **ფონეტიკური** ეროვნული ანბანი ქართველებმა მოიგონეს მეფე ფარნავაზის დროს (ძვ.წ. 301-267 წწ.). ანბანს პირველად ჰქონდა კუთხიანი სახე, მაგრამ დროთა განმავლობაში შეიცვალა და X საუკუნეში მიიღო მრგვალი სახე, აწინდელის ფრანგულის რონდოს მსგავსად (იაკობ გოგებაშვილი, ტომი მეორე გვ. 284. თბ. 1990 წ. ხაზი – მ. ზ.). ის ამასთანავე აღნიშნავს, რომ შეუწყვეტელმა ათასწლოვანმა ომებმა სპარსელებთან, არაბებთან, თურქებთან, მონგოლებთან და ა.შ დააქვეითა ეს პროცესი, მაგრამ, „როცა მშვიდობიანობა საქართველოში ოციოდე წლით მაინც დამყარდებოდა, წერა-კითხვა ძლიერ ვრცელდებოდა... თუ რამდენად ჰქონდათ ქართველებს წერა-კითხვისა და განათლების პატივისცემა, იქიდაგან ჩანს, რომ კეთილშობილი პატარძლის მზითვის სიაში უსათუოდ უნდა ყოფილიყო სასულიერო და საერო... ნიგნებიცა“ (იქვე, გვ. 286). თავისი ამ წერილის გავრცობილ ვარიანტში, დაწერილში რუსეთში გამოსაქვეყნებლად, ის ყურადღებას ამახვილებს სწავლა-განათლების შინაურ (ოჯახურ) წესზე, რომელიც, გვიანდელი გაგებით, უფრო კერძო სკოლის ნიმუშია, რაზედაც ქვემოთ შევჩერდებით. ის წერს: სწავლის ეს წესი უაღრესად განვითარებული იყო საქართველოში. წერა-კითხვას კარგად დაუფლებული ყოველი მოზრდილი ქართველი ქალის ოჯახი **პატარა სკოლა** იყო, სადაც მთელი დღე მოდიოდნენ ბავშვები და დილიდან საღამომდე მეცადინეობდნენ, ხან კითხულობდნენ, ხან წერდნენ, ხან ხელსაქმეს სწავლობდნენ. ასეთი სწავლისთვის ფულს არ იხდიდნენ, მაგრამ საჩუქარი ნატურით **სავალდებულო** იყო და მოჰქონდათ მოსწავლის მატერიალურ შესაძლებლობათა შესაბამისად და ა.შ. (ი. გოგებაშვილი, იქვე, გვ. 383).

მაშასადამე, სწავლა-განათლებისადმი მიდრეკილება ქართველთა გენეტიკურ თვისებადაა გამოცხადებული და, შესაბამისად, მის ფესვებს საკაცობრიო ცივილიზაციის „ოქროს ხანაში“ რომ ვეძიებთ, ამაში არაფერია გასაოცარი და მიუღებელი.

სწავლა-განათლებისადმი მიდრეკილების გენეტიკურ ნიშნებზე მიუთითებს იაკობის მიერ იმავე საგამოფენო წერილში თქმული: უძველეს დროთა მკვლევარნი აღიარებენ, რომ **ქართველთა წინაპრებმა ურარტუელებმა პირველებმა აღმართეს კაცთა მოყვარეობის დროშა**. რა თქმა უნდა, ასეთი თვისება განათლებული საზოგადოების თვისებაა. ავტორს დასტურად მოჰყავს ადგილი ერთი ცნობილი ორიენტალისტის წერილიდან „ასურეთი და ურარტუ“, სადაც ნათქვამია: „ულ-მობლობა განსაკუთრებული თვისება იყო ასურეთისა და ბაბილონის სამეფოებისაო, რომლებიც ღვთის რისხვის იარაღად გადაიქცნენო“ და შემდეგ: „პირიქით, ურარტუ ღვთის რისხვის კი არა, სიყვარულისა და მოწყალების იარაღი იყოო“, ამიტომ „ხეთნი და ურარტუნნი მონათესავე ხალხები იყვნენ და მათი მოსპობა ეგების დიდი უბედურება იყო კაცობრიობისთვისაო“. ორიენტალისტის ამ მოსაზრებას წერილის ავტორი ასეთ კომენტარს უკეთებს: ეს სასიქადულო კაცთმოყვარეობა ქართველებს განასხვავებს თავიანთი ისტორიული არსებობის ყოველ ხანაში (იქვე, გვ. 294-295).

მაშასადამე, ჩვენი მცდელობა ხიდის გადებისა შუმერულ-წინააზიურ სწავლა-განათლების პირველკულტურებთან და მათში ჩვენი სწავლა-განათლების პირველსაწყისის ძიება არცთუ უსაფუძვლო უნდა იყოს, ვინაიდან **ისტორიაში ძიება საკუთარი არსისა, საკუთარი თავისა, ძიება მთელში**. გრ. რობაქიძე „ქართლის ცხოვრებაზე“ იტყვის: „ისტორია“, როგორც ქმედითი ხსოვნა, „ისტორია“, როგორც გზნება მთელის, რომლის ცენტრი შენს გარშემოა“. მის მიერვე დამოწმებული მარტინ ბუბერის გააზრებით კი „წარსული მისი (ადამიანის) ხალხის... პიროვნული ხსოვნაა, ხოლო მომავალი მისი ხალხის... პიროვნული საქმეა“ (გრ. რობაქიძე, დასახ.ნიგნი, გვ. 30, 31).

მაშასადამე, შუმერულთან (საკაცობრიო „ოქროს ხანასთან“) კავშირის ძიება არა მარტო ერის მეხსიერების ძიებაა, არამედ მომავლის პიროვნული საქმის მოთხოვნილებადაც უნდა მივიღოთ, ამიტომ უნდა ჩავიხედოთ ჩვენთვის წყაროებითა და ფაქტებით მეტ-ნაკლებად ცნობილ შუმერული სწავლა-განათლების სისტემაში.

უნივერსალურად განსწავლული პიროვნების სახე

სწავლა-განათლების სისტემატიზაციის პირველი დასაბუთებული ცნობა შემოგვინახეს იმ შუმერულმა თიხის ფირფიტებმა, რომელთა განვითარებული ფორმა განეკუთვნება მეორე ათასწლეულის პირველ ნახევარს ჩვ.წ-მდე. ამ ეპოქის არქეოლოგიურ ფენებში აღმოჩენილია ასობით სასწავლო ფირფიტა მთელი რიგი სასწავლო დავალებებით, შესრულებული მოსწავლეთა მიერ. აქ მოცემულია სწავლების მთელი რიგი სტადიები. ასეთი თიხის „რვეულები“ გვაძლევენ ბევრი საინტერესო დასკვნის გაკეთების საშუალებას, ქმნიან სრულ წარმოდგენას შუმერულ სკოლებზე. კაცობრიობის ისტორიაში ეს ერთადერთი შემთხვევაა, როცა ჩვენ გვეძლევა საშუალება, გავიგოთ ბევრი რამ სასწავლო დაწესებულებების – სკოლების შესახებ ასეთ შორეულ წარსულში. ამ სკოლებს პირველსაწყის მიზნად თუ წმინდა პრაქტიკული მოთხოვნა – მწერალთა, სახელმწიფო და სამეურნეო მოხელეთა მომზადება იყო, დროთა განმავლობაში, სკოლათა ქსელის განვრცობისა და სასკოლო პროგრამათა ფორმირების კვალობაზე, ის თანდათანობით იქცა შუმერული კულტურისა და განათლების უმთავრეს კერად. ამ პროცესში ფორმირდება სახე უნივერსალური სწავლულისა, იმ ეპოქაში არსებული განათლების ყველა დარგის სპეციალისტისა: ლეთისმეტყველება, ბოტანიკა, ზოოლოგია, მინერალოგია, გეოგრაფია, მათემატიკა, გრამატიკა და ლინგვისტიკა. ამასთან შუმერული სკოლები იყო თავისებური ლიტერატურული ცენტრები (ს. კრამერი, დასახ. ნაშრომი, გვ. 18-20). ეს სახე ბუნებრივად უნივერსალურად განსწავლული პიროვნებისა მრავალადა დადასტურებული არგონავტების ხანის კოლხეთის შესახებ ცნობებში.

პირველი შუმერული სკოლები იქმნებოდა, როგორც ეკლესიათა დანამატი. დროთა განმავლობაში ისინი ჩამოშორდნენ ეკლესიას (აღბათ რაღაც ნაწილი) და მიიღეს საერო სახე, ამიტომ პედაგოგის შრომის ანაზღაურება ხდებოდა მოსწავლეთა შემონატანით. სწავლების კურსი ამ სკოლებში მიმდინარეობდა ორი ძირითადი პროგრამით: პირველი იყო მეცნიერულ-ტექნიკური მიმართულებისა, მეორე – ლიტერატურული – ავითარებდა შემოქმედებით უნარებს (იქვე). აი, ამ უძველეს სასკოლო-საგანმანათლებლო სისტემასთან ეძებნება ლოგიკური კავშირი ქართულ სწავლა-აღზრდის კულტურას, როგორც **წინა აზიურ-ეგეოსური ცივილიზაციების შემადგენელ ნაწილს.**

ზემოთ მოყვანილი ისტორიული ცნობებიდან და სხვა მრავალი დადასტურებული ფაქტიდან თუ ამოვალთ, ერთმანეთს ემთხვევა სწავლა-განათლების მაღალგანვითარებული პერიოდი შუმერებში – ძვ.წ. მეორე ათასწლეულის შუახანები (განვითარებული სასკოლო სისტემების ქსელის არსებობა) და კოლხეთში „არგონავტების სტუმრობა“ და იქ მაღალგანვითარებული მრავალგვაროვანი კულტურის დაფიქსირება: **მეცნიერების** (მედიცინა), **არქიტექტურისა და ხელოსნობა-ხელოვნების** (აიეტის სასახლე თავისი განსაცვიფრებელი ჩუქურთმებითა და შადრევნებით და ა.შ.), **სოფლის მეურნეობის** უმაღლესი დონე – მიწის რკინის (სპილენძის) გუთნით დამუშავება, ვაზის კულტურა (სასახლის ტალავრები), საოცარი ბაღები არესის ჭალაში და ა.შ., **მაღალი სულიერი რელიგიურ-ფილოსოფიური კულტურა** (დემეტრას ქანდაკება ფაზისის შესართავთან, ეკლესია-სალოცავთა სიმრავლე, მიწისა და ცის ერთიანი კულტი, როგორც სამყაროს ერთიანობის სიმბოლოს გააზრება და ა.შ.) აშკარას ხდის, რომ ყველა ის მეცნიერება, რომლებიც ისწავლებოდა შუმერულ სკოლებში (უმაღლესი განათლების კერებში), ასევე მაღალ დონეზე ყოფილა განვითარებული კოლხეთში. ყოველ შემთხვევაში, ყველა არსებული წყაროთი დასტურდება, რომ მაშინდელ წინააზიურ-ეგეოსურ ცივილიზაციას ასეთი წარმოდგენა ჰქონია კოლხეთზე, თუნდაც ის, რომ მედეა **განსწავლულია** კირკეს მიერ და რომ „**მედეა**“ ბერძნულად „**ბრძენქალს**“ შეესატყვისება (აკ. გელოვანი), რომ ის მთელი თავით მაღლა დგას ყველასთან მიმართებით, ვისთანაც მას ურთიერთობა მოუხდება მთელი თავისი სიცოცხლის მანძილზე.

ეს წარმოდგენა მასზე და მთელი კოლხური სამყაროს მიმართ ურყევი იყო და მისი სჯეროდა როგორც ჰომეროსს, ასევე მისგან საუკუნეების შემდეგ არენაზე გამოსულ ყველა დიდ შემოქ-

მედს. ლათინი ოვიდიუს ნაზონი თავის „მეტამორფოზაში“ მედეას ათქმევინებს ოჯახის მიმართ ლალატის გზაზე შემდგარი იასონისთვის: „მე, დედოფალი დიდი კოლხეთის, როგორც კი მთხოვე, რომ დამეხსნეთ გმირები ჩემი **ხელოვნებითაო**“ (არგონავტიკა, გვ. 39).

ამდენად, იმ უძველეს საკაცობრიო კულტურასთან ხიდის გადება არცთუ ისე უპერსპექტივოდ ჩანს. ამასვე გვიდასტურებდა იაკობ გოგებაშვილის მიერ ზემოთ მოყვანილი მოსაზრება ქართველური მოდგმის მონანილეობაზე პირველსადამწერლობო სისტემის შექმნაში. ერთობლიობაში სახეზე გვაქვს ქართველური მოდგმის (იაკობით – „ორი რტო“) კულტურული განვითარების **ევოლუციის** პროცესი, რაც გულისხმობს სწავლა-აღზრდის ტრადიციის კრისტალიზებას მოდგმის გენეტიკაში, რაც, იაკობ გოგებაშვილის ლოგიკური გააზრებით, აისახა **ქართველთა სწავლა-განათლებისადმი ნიჭში**. ეს განსაკუთრებული ნიჭი დიალექტიკური განვითარების პროცესში მთელი სისრულით აისახა ამ მოდგმის ჰუმანურ-კაცთმოყვარულ ბუნებაზე.

იაკობ გოგებაშვილის თქმით: „ეს სასიქადულო კაცთმოყვარეობა ქართველებს განასხვავებს თავიანთი ისტორიულის არსებობის ყოველ ხანაში. საქართველოს სამეფოში მოქცეულს ყოველ ხალხს ქართველებთან თანასწორი უფლება ჰქონდათ მინიჭებული და არასდროს არ განუცდიათ შევიწროება არც სარწმუნოებაში და არც ენის საქმეში. მათ მხოლოდ მოეთხოვებოდათ სახელმწიფოს ერთგულება“ (აქვე, გვ. 295).

ასეთია ქართველური მოდგმის გენეტიკური ნიჭი – **ჰუმანიზმით** გამსჭვალული, რომელიც თავის არსში გულისხმობს მაღალ სულიერ კულტურას, რომელიც წარმოუდგენელია სწავლა-განათლებისადმი სიყვარულის გარეშე.

ჩვეულებრივ, ქართველთა ამ სტუმართმოყვარული თვისებების დასტურად მიმართავენ ებრაელთა და ქართველთა საუკუნოვანი ურთიერთობის მაგალითს, როგორც ამას თვითონ გოგებაშვილიც აკეთებს. ის წერს: „საქართველოში ძველთაგან სცხოვრობდნენ ურიები; მაგრამ საშუალო საუკუნეებშიაც კი არ დასდგომიათ გაჭირვება ქართველთაგან და ურიების დარბევა, რაც ასე ხშირად იყო და ეხლაც არის ევროპაში, არასოდეს არ მომხდარა საქართველოში“ (იქვე). მაგრამ, ქართველური მოდგმის სტუმართმოყვარულ-ჰუმანური ბუნება უკვე, თუნდაც ჰომეროსის ხანიდან, მრავალგზის და მრავალ ფორმატში იქნა დადასტურებული და ერთხმად აღიარებული, თუნდაც კოლხთა ძლიერი მეფის – აიეტის მიერ დევნილი და უმწეო ფრიქსეს არა მარტო შეწყნარებით, არამედ მისი სიძედ დასმით და სრული სამოქალაქო უფლებების მინიჭებით სახელმწიფო დონეზე.

კოლხ-იბერიელთა ამ განსაკუთრებული სტუმართმოყვარული ნიჭის ელინთა მიერ, და არა მარტო, აღიარების დამოწმებაა ის, რომ როდოსელი აიეტს ათქმევინებს: „შვილებო ჩემი ქალიშვილის და ფრიქსესი, ვისაც **ვეცი პატივი** ყველა უცხო **სტუმარზე** მეტადო“ (არგონავტ. გვ. 125, 300). მაშასადამე, კოლხთა სამეფოში სტუმართა პატივისცემა და მიღება განსაკუთრებული წესითაა განსაზღვრული, ფრიქსე კი გამორჩეულია.

მაშასადამე, სტუმართა მიმართ კეთილი დამოკიდებულება ტრადიციად ყოფილა კოლხ-იბერულ სამყაროში. ეს შტრიხი განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენს, თუ გავითვალისწინებთ იმას, რომ იმ უძველეს ეპოქაში ელინები (ინდოევროპელები) არა მარტო ხალხებს, არამედ თვითონ **ზღვასაც კი არასტუმართმოყვარეს** უწოდებდნენ.

ამიტომ, აიეტის მიერ დევნილ და უმწეო ფრიქსეს (ის ყმაა) ასეთი მაღალი, ელინთათვის აქამომდე წარმოუდგენელი სტუმართმოყვარული მიღება და მისი შემდგომი პროცესები: მისი აღზრდა-სწავლება, ამ დიდ ტრადიციებსა და სამეფო წესებს ზიარება, მეფის სიძედ გახდომა, მყარი ოჯახის შექმნა, რაც უმაღლესი სახელმწიფო მოხელის დონეზე აღზევებას გულისხმობს, არგონავტების მოგზაურობა კოლხეთში მაშინდელი, მცირე აზიურ-ეგეოსური საზოგადოებისთვის იმდენად შთაბეჭქდავი მოვლენა უნდა ყოფილიყო, რომ ის შავი ზღვისთვის „არასტუმართმოყვარე ზღვის“ სახელწოდების „სტუმართმოყვარე ზღვად“ გადარქმევის საბაზად გამხდარიყო.

კოლხეთში ასეთი მაღალი დონის კულტურისა და სტუმარმასპინძლობის წესის არსებობის შესახებ ელადაში და ალბათ მთელ ინდოევროპულ სამყაროში გავრცელების მაჩვენებელია ის, რომ თქმულებამ დიდი პოპულარობა პოვა მთელ ეგეოსურ სივრცეში და გახდა საფუძველი მრავალი მაღალი დონის შემოქმედებითი ნიმუშის შექმნისა.

სტუმარმასპინძლობის მაღალი კულტურა, პირველ რიგში, გულისხმობს აღზრდის მაღალ დონეს. ეს მრავალგზის აქვს დადასტურებული როდოსელს. მტკიცე ტრადიციის არსებობითაა დაიმე-

დებული ქალკიოპე, რომ დაიყოლიებს თავის განსწავლულ დას – მედეას, რათა ის დაეხმაროს თავისი შვილების მოდგმის გმირებს დავალების შესრულებაში. ის ეხვეწება მედეას: „გემუდარები, უშველე სტუმარს“ (იქვე, გვ. 136, 720), ხოლო, როგორც ზემოთ ითქვა, გვიან, ელადაში, ამ დიდ ნიჭს ჰუმანურობისას ახსენებს უმაღურ იასონს მედეა. ყოველივე ეს კი აღიარებაა კოლხ-იბერთა სულიერი კულტურის მაღალი დონისა, რაც მათი **ალზრდელობითი ტრადიციის** მაჩვენებელიცაა, რასაც გვერდს ვერც როდოსელი უვლის და დიდი ოსტატობით აღწერს.

მედეა ეუბნება ქალკიოპეს: ჩემთვის შენზე და შენს შვილებზე ძვირფასი ქვეყნად არაფერი არის რამეო. ჩემთვის ისინი დისშვილები და თანაც ღვიძლი ძმები არიანო, ჩემი ტოლები და მახლობელნი. მეც, „შენი ღვიძლი და როდი ვარ მარტო – ვარ ქალიშვილიც, ასული შენი,

რადგან საკუთარ შვილებთან ერთად აკვანში ძუძუს მაძლევდი შენა,

როცა ჯერ კიდევ ციცქნა ვიყავი, – ეს დედისაგან ხშირად მსმენია!“ (იქვე, გვ. 137). მაშასადამე, საქმე გვაქვს მაღალკულტურულ მონოგამიური ოჯახის ტიპთან, სადაც **ალზრდის ტრადიცია** მაღალი მორალური პრინციპებითაა გაჯერებული, რომლითაც დღევანდლამდე სარგებლობს და არსებობს კოლხ-იბერული მოდგმის ტრადიციული ოჯახი.

აიელთა სულიერი და ცხოვრებისეული კულტურის ამ მაღალი გაქანების თავურსანყისზე მითითება აიეტის მონოლოგი არგონავტთა საპატივცემლოდ გაშლილ სუფრასთან, სადაც ავტორი მთელი სისრულით აღწერს იმ ვრცელ არეალს, სადაც მოქმედებდა და ნათესაური კავშირებით შერწყმული იყო წინარეინდოევროპულ ცივილიზაციებთან.

აიეტი ეუბნება არგონავტებთან ერთად უკანმოზრუნებულ თავის შვილიშვილებს: ხომ არ შეგექმნათ გზაში ხიფათი, რომ უკან მოზრუნებულხართ? კიდევ კარგი, რომ მშვიდობიანად გადაარჩენილხართ. აკი გეუბნებოდით და არ დაიჯერეთ, რომ მანძილი შორი და უსასრულოა, ე.ი. ლაპარაკია სივრცეზე, სადაც მისი მამა (ჰელიოსი) ეტლს დააქროლებდა. მაშასადამე, აღწერილია აიას (კოლხ-იბერული) მოდგმის მოქმედების არეალი.

აიეტი ჰყვება: „ეს მე გავიგე, რომ მამის ეტლით ქვეყნიერება შემოვიქროლე –

როცა ჰელიოსს ჰესპირიაში მიჰყავდა ჩემი ღვიძლი და კირკე.

ჩვენ მივალნიეთ ტირსენიის და იმ შორეულ ზღვის სანაპიროს,

სადაც გაშლილა **ჰესპირია და სადაც ბინადრობს ჩემი და დღესაც**“ (იქვე, გვ. 125) (ხაზი მ. ზ.). აქ აღწერილია აია – კოლხეთის ცნობიერი გზა კავკასიიდან ჰესპირიამდე, რომელ არეალშიც ამ კულტურის მოქმედება წარმოუდგენიათ გვიან მოსულ ინდოევროპელებს – ელინებს, და მასში **არც არასდროს შეუტანიათ ეჭვი**; პერმანენტულად იმეორებენ ამ ცნობიერ-კულტურული – წინასტორიული ფენომენის არსებობას როგორც ისტორიულ, ასევე შემოქმედებით ლიტერატურაში.

მაშასადამე, აია – კოლხეთის კულტურულ-ცივილიზატორული წრე მოიცავს მთელ იმ სამყაროს, რომელშიც **ავტორმა ყმა აიეტი ამოგზაურა მამის ეტლით** შორს, ჰესპირიაში გათხოვილი კირკეს მაყრად. ეს სივრცე კი, ბიბლიური წარმოდგენით, მოიცავს იმ არეალს, სადაც ჩაისახა ადამიანური ცივილიზაცია და დაფუძნდნენ ადამის შთამომავლები.

ამდენად, ძველი ცივილიზატორული სამყაროსთვის კოლხ-იბერული მოდგმის უშუალო მონაწილეობა ამ საკაცობრიო პროცესში უეჭველია; ყოველ შემთხვევაში, ასეთი წარმოდგენა არსებობდა კოლხეთის უძველეს ცივილიზაციაზე წინააზიურ და ძველ ელინურ-ლათინურ ხალხთა წარმოდგენაში, რომელიც **არავის უარუყვია** თვით ძველ ისტორიულ თუ ლიტერატურულ წყაროებშიც კი, დაწყებული ჰომეროსით თუ ისტორიის მამით და დამთავრებული სტრაბონ-აპიანეთი თუ ოვიდიუსით, და მის იქითაც, ოდენ რუსულ-იმპერიული მმართველობის დამკვიდრებამდე. ამიტომ, რა თქმა უნდა, ყოველივე ეს გულისხმობს შუმერულ ცივილიზაციასთან ურთიერთობას.

ქართულური მოდგმის სულიერი ორგანიზების სათავეები

მაშასადამე, „ისეთი ფრიად რთული და ყოვლად ძნელი საქმე, როგორც ადამიანის აღზრდა და სწავლება“ (იაკობ გოგებაშვილი), მაღალ მორალურ-ეთიკურ დონეზე მდგარა აია – კოლხეთის სამეფოში ამ სამი ათას ხუთასი წლის წინათ, რაც გვაძლევს საშუალებას ვივარაუდოთ,

რომ მისი საფუძვლები წინარე ათასწლეულებშია საძებარი და დაახლოებით შეესატყვისება იმ ხანებს, რომელიც დადასტურებულია შუმერული „თიხის ფირფიტის“ სანყის ეტაპზე. ეს პერიოდი მოდის, როგორც კრამერი წერს, ყველაზე ნაკლები 3000 წლის წინანდელ ხანაში ჩვ. წ. აღ-მდე. მაშასადამე, დასაშვებია, ისეთი წინაისტორიული კავშირების არსებობა ამ უნივერსალურ ცივილიზაციებს შორის ქრონოლოგიური მოცემულობებითაც გავამყაროთ. თუ კიდევ უფრო შორს წავალთ და ცივილიზორულ პროცესებში უფრო ღრმად „შევიჭრებით“, მივადგებით მოდგმათა ურთიერთკავშირის საკითხს, რომელიც ჩვენს თანამედროვეთა შორის უმაღლეს შემოქმედებით დონეზე განმარტა ზვიად გამსახურდიამ.

ის თავის ლექციაში საქართველოს სულიერ მისიაზე მოდგმათა ურთიერთობის საკითხთან დაკავშირებით ასე მსჯელობს: არსებობს გაგება სემიტური კაცობრიობისა, სემიტური ენებისა, სემიტური მოდგმისა, არსებობს გაგება ქამიტური მოდგმისა, რომელიც უკავშირდება ძველ ეგვიპტეს, აფრიკას, და არსებობს აგრეთვე იაფეტური მოდგმა. ეს სამი ძმა ბიბლიაში სიმბოლურად ასახავს გარკვეულ შტოებს კაცობრიობისას. ერთ-ერთი შტო – იაფეტური, წარღვნის შემდგომი მოდგმისა, ასევე უკავშირდება ძველი ბერძნული მითოლოგიის იაპეტოსს. შემთხვევით არაა, კავკასიას მიჯაჭვული პრომეთეს მამა იაპეტოსია. ყოველივე ამასთან დაკავშირებულია აგრეთვე პლანეტა იუპიტერი და იუპიტერის რასა, ანუ თეთრი რასა, იუპიტერის რასის პირველადი რასობრივი სუბსტრატია არის ეს იაფეტური, პროტოვეროპული, პროტოიბერიული კაცობრიობა... და თავის მსჯელობას ასე აგვირგვინებს: „აი, ასე უკავშირდება რასის მისიას პროტოვეროპული, ანუ პალეოკავკასიური, მედიტერიანული რასის მისია“ (ზ. გამსახურდია, დასახ. ნაშრომი, გვ. 204).

ასეთ უღრმეს შრეებში საკაცობრიო ცივილიზაციებისა ისახება იაფეტური უნივერსალური საზოგადოების ჰუმანიტარული აღმზრდელობითი კულტურა, რომლის „...ფრიად შესანიშნავი სათავიდან ანუ უკეთ, საძირკვლიდან, ქართველთა სულიერი ორგანიზაცია ანუ აგებულება... მომდინარეობს. ისინი „მოკლებულნი არიან ვინრო ეროვნულს ინსტინქტს... ცალ-მხროვანებისა და აქეთ მიდრეკილება ფართო ადამიანობისადმი“ (ი.გოგებაშვილი, იქვე, გვ. 294), რომლის ამკარა გამოვლენა, როგორც ზემოთ ვნახეთ, უკვე გვაქვს აიეტის სამეფო კარზე.

აღმზრდელობითი პროცესების ისეთი მაღალი დონე, რომელიც დადასტურებულია არქეოაქტებით შუმერულ საზოგადოებაში და წერილობითი წყაროებით აია-კოლხეთის საზოგადოებასთან მიმართებაში, შეესაბამება იმ უმაღლეს ჰუმანიტარულ საზომებს, რომლის დაშვებულობა გონებას ძალუძს იმ შორეული ეპოქისთვის. ამის თაობაზე, შორი თუ ახლო საუკუნეების პედაგოგიური აზრის მონაცემებზე დაყრდნობით, იაკობ გოგებაშვილი აღზრდის მაღალჰუმანური ბუნების გამოუმუშავების ევოლუციის თაობაზე წერს: ეგოისტ კაცთა და ტომთა არ ძალ-უძთ პედაგოგიის სფეროში შემოქმედებითი ძალა აღმოიჩინონ. ისეთი რთული და ყოვლად ძნელი საქმე, როგორც ადამიანის აღზრდაა და სწავლებაა, შეიძლება ხელეწიფებოდეს მას, ვისაც ასულდგმულებს გულწრფელი სიყვარული მოყვასთა მიმართ. ეს აღნიშნული თავისებურება ქართველის ბუნებისთვის დამახასიათებელია (იქვე), რასაც ქედმაღალი ელინები უყოყმანოდ მიაწერენ აიას სასახლის მესვეურთ. მათი მაღალი სტუმართმოყვრული ტრადიციების გარდა, როდოსელთან აღწერილია მყარი სისხლით-ნათესაური კავშირების ტიპი, დაფუძნებული სიყვარულსა და ურთიერთთანაგრძნობაზე. მედეა ეუბნება თავის დას:

„დაო ძვირფასო, მტლად დაგედები, გულით გაამებ!

დაე, დღეიდან ჩემდა სალხენად ნუ გაბრწყინდება ცისკრის ნათელი,

ნულარ მიხილავ მეტად ცოცხალსა, და განთიადი არ გამითენდეს,

თუ ჩემთვის შენზე და შენს შვილებზე იყოს ძვირფასი ქვეყნად რაიმე!! (გვ.136-137)

ასეთია გულწრფელი სიყვარული მოყვასთა მიმართ, რომელშიც ფორმირდება აღზრდის მაღალჰუმანური ტრადიცია, რაც შემდგომ თაობებში დიდ გენეტიურ ნიჭად ჩამოყალიბებულა და პოსტშუმერულ ეპოქებშიც მაღულად წარმოიჩინილა, როცა ომმა და უბედურებამ, ურთიერთქიშპობამ და მტრობამ მოიცვა ეს სამყარო.

როგორც ი. გოგებაშვილი აღწერს, **არსად არაა მითითებული**, რომ ჩვენი იმ უძველესი მოდგმის წინაპრებს დატყვევებულ მტერთათვის ტყავი გაეძროთ, მტრების თავებით პირამიდები დაედგათ და ა.შ. მსგავსი რამ **ულმობლობა** ჩაედინათ, რითაც თავი მოსწონთ ასირიელებსა, ბაბილონელებსა და სხვა ხალხებს იმ დროის წარწერებში. **ეს სასიქადულო კაცთმოყვარეობა ამ მოდგმის**

ბუნებაშია მოცემული (იქვე, გვ.295) და პირველ რიგში აისახება **სწავლა-განათლების ნიჭში**. ესაა ის ატრიბუტი, რომლის საფუძველზეც იქმნება მოდგმის (ერის) თვითმყოფადი კულტურა და აგრძელებს არსებობას მის ენაში, სარწმუნოებაში, მხატვრულ აზროვნებაში, თვით მრავალფეროვან საყოფაცხოვრებო საქმიანობასა და სოციალ-პოლიტიკურ სისტემაში. აღზრდისა და სწავლების ეს უნივერსალურობა იმაშია, რომ მასში გენეტიკური ბუნებისა და ისტორიული მეხსიერების (ტრადიციების) განმსაზღვრელად გვეძლევა ის გონებისმილმიერი ზეცნობიერი იმპულსები, რაც მას ანიჭებს **გარდაუვლის** კატეგორიას და მოქმედებაშია ყველა დროში, ყველა ისტორიული მომენტისთვის გვაძლევს იმ სულიერ საზრდოს, გვაზიარებს იმ გარდაუვალ ღირებულებებს, რომლის გარეშე არ არსებობს ერის თვითკმარი არსი ზოგადსაკაცობრიო კულტურულ სისტემაში.

დამწერლობისა და განმანათლებლობის კულტურის ურთიერთგანპირობებულობა

აღზრდისა და სწავლების პროცესის ეს ფენომენალური არსი, როგორც ზემოთ ვნახეთ, შუმერული „თიხის ფირფიტების“ კულტურაში, ასევე, და უფრო მეტადაც, არგონავტების ხანის აია-კოლხეთის სინამდვილეში სრულფასოვნად წარმოჩინდა და ამიტომ მათი თანაარსებობის დაშვებულობა ჩვენი სწავლა-განათლების კულტურის საფუძველად არა მარტო სავარაუდოდ, არამედ აუცილებელ პირობადაც შეიძლება გააზრებულ იქნეს.

ამასთან, არის ერთი და ალბათ არცთუ მეორეხარისხოვანი მომენტი, რომელზედაც კრამერი უთითებს; ის წერს: შუმერული სკოლა წარმოიშვა დამწერლობის წარმოშობის შედეგად, რომლის გამოგონება და განვითარება წარმოადგენდა მნიშვნელოვან საგანძურს საკაცობრიო ცივილიზაციაში (ს.კრამერი, დასახ. ნაშრ; გვ. 171). როგორც ზემოთაც ვნახეთ, ამ „გამომგონებელთა“ შორის ძველი ელინები მოიაზრებდნენ აიას სამყაროსაც. ამიტომ ეს მომენტი, სასკოლო სწავლა-აღზრდის კავშირისა დამწერლობის გამოგონებასა და დამკვიდრებასთან, სრულად შეესაბამება კოლხ-იბერული სასწავლო-აღმზრდელობითი პროცესების განვითარების ისტორიასაც.

ძველ წყაროებში, სადაც ლაპარაკია ქართველური მოდგმის სოციალურ-კულტურულ ყოფიერებაზე, ყველგან ნახსენებია მათში წერილობითი ნიშნების არსებობის შესაბამისი ფორმაც, დაწყებული მამათაგან ნაწერი კირბებით და დამთავრებული ფარნავაზის მიერ შემოღებული „დამწერლობა ქართულით“. ამ სათავეთა შესახებაა, რომ მთელი ევროპის გასაგონად, როგორც ზემოთ ვნახეთ, გონივრულად უთითებდა იაკობ გოგებაშვილი, რომ ვანის ოლქის ლურსმულ წარწერაში წილი უდევს გენეტიკური ქართველების აღმოსავლეთის შტოს, ხოლო ხეთთა კულტურაში – დასავლეთისაო. ეს პროცესი სადამწერლობო – ლიტერატურული კულტურის განვითარებისა წარმოადგენს წარმმართველს ქართველური მოდგმის სწავლა-აღზრდის მთელი ისტორიისა, რომელიც X ს-ის დასასრულისა და XI ს-ის დასაწყისისთვის იღებს დასრულებულ სახეს და გადაიზრდება ეროვნულ, ერთიან ქართულ საგანმანათლებლო კულტურაში.

ამდენად, ჩვენს საგანმანათლებლო კულტურას **ფესვები გადგმული** აქვს „აგრარულ (ქალაქამდელი, პირველსაზოგადოებანი), – სადამწერლობო“ (ერნსტ გელნერი) საზოგადოებაში. დამწერლობისა და მისი მცოდნე სპეციალიზებული ფენის წარმოშობა კულტურის ისტორიაში შედარებულია ადამიანთა სახელმწიფოებრივად (სისტემურად) ფორმირებასთან. გელნერი წერს: არსებობს ერთი მოვლენა, რომელსაც ადგილი ჰქონდა კაცობრიობის ისტორიის აგრარულ პერიოდში და რომელიც თავისი მნიშვნელობით თავად სახელმწიფოს შექმნას შეიძლება შევადაროთ; ესაა დამწერლობის და სპეციალიზებული კლერიკალური ფენის წარმოშობა. ის ჰეგელს იმონებს, რომლის აზრითაც, თავიდან არავინ იცოდა კითხვა, შემდეგ ვილაცხებმა ისწავლეს და ბოლოს კი წერა-კითხვა ყველამ შეძლო, „ყოველ შემთხვევაში, ეს უნდა იყოს გზა, რომლითაც დამწერლობა კაცობრიობის განვითარების სამ დიდ ეტაპში ჩაინერება“. ის აგრძელებს: დამწერლობის სტაბილური და სტანდარტიზებული ნორმების შემოღებას (რომელიც სრულად იკვეთება ჩვენ მიერ მითითებული აიეტური კირბებისა და ფარნავაზისეულ „დამწერლობა ქართულის“ შემოღების პერიოდში) კულტურისა და ცოდნის დაგროვებისა და მისი ცენტრალიზაციისკენ მივყავართ (ერნსტ გელნერი, ერები და ნაციონალიზმი, გვ. 14/15, თბ. 2003წ.) აი სიღრმეები,

სადაც ფესვები გადგმული აქვს ქართველური მოდგმის აღზრდისა და სწავლების კულტურას. მისი კულტურული საზღვრები შორს სცილდება პოლიტიკურ საზღვრებს და „სამეფოს მიღმა“ ვრცელდება იმ სივრცეში, სადაც აიეტი მამის ეტლით მიმოდიოდა შორს, ჰისპირიამდე. ასეთი მიდგომა ამ საკითხისადმი სრულად შეესაბამება თანამედროვე დოქტრინებს კულტურისას, რომ „პოლიტიკური საზღვრების განმაპირობებელი ფაქტორები კულტურული საზღვრების განმაპირობებელეებისგან აბსოლუტურად განსხვავებულნი არიან (ე. გელნერი, იქვე, გვ. 19) **აი, ამ დიდ სივრცეებში, თავისუფალ გარემოში, ისახება პროქართველური მოდგმის აღზრდისა და სწავლების კულტურა ე.წ. აგრარო-დამწერლობით სისტემაში.** თუ ლოგიკურნი ვიქნებით, სხვა რომ არაფერი, კავკასიაში აღმოჩენილი პიქტოგრაფიული დამწერლობის ნიმუშები, რომელთა ხანგრძლივობა ოთხი ათასი წლის წინანდელი ეპოქებიდან იწყება, იძლევა იმის საშუალებას, რომ ვივარაუდოთ, მათ კავშირი ეძებნება შუმერულ უნივერსალურ კერასთან. ამ თვალსაზრისით, საინტერესოა ცნობა, რომელიც თეიმურაზ ბაგრატიონის წიგნის მარი ბროსესეულ თარგმანშია დაფიქსირებული, რომ „არა უნიგნონი იყვნენ ქართველნი უწინარეთა ჟამითაცა შინა, ვიდრე ფარნავაზამდე, სწერდნენ ისინი უხუცესთა წერილთა. ... და წერილი მათი არს წერილი ესე ხუცური ჩვენი... წერილნი ხუცურნი პირველსა ჟამსა ქმნილ არს წერილისგან ებრაულისა და ქალდეურისა და მსგავსცა არიან ასოთა მათთა ჩვენნი ხუცური“ (გ.ლორთქიფანიძე, ნ.ჩიქოვანი, ქართული კულტურის ისტორია, გვ. 110, თბ.1997 წ.).

მაშასადამე, ამ სამყაროსთან ჩვენი დამწერლობისა და სწავლა-აღზრდის კულტურის კავშირი არა მარტო ელინურ წყაროთა მოწმობით, არამედ არქეოლოგიური თუ ბევრი სხვა საყოველთაოდ გავრცელებული მოსაზრებებითაც დგინდება.

ქართულ-შუმერულ სააღმზრდელო-საგანმანათლებლო კულტურის კავშირების ურთიერ-თგავლენის შესაძლო დაშვებულობის თაობაზე მსჯელობა გვინდა დავასრულოთ ოფიციალურ ისტორიულ ნაშრომში – „საქართველოს ისტორია“ (ერთტომეული) – თანამედროვე მეცნიერულ დონეზე აღიარებული მოსაზრებების მოხმობით. ავტორები წერენ: ფრიად საინტერესოა წინარე ქართველურ-შუმერული ლექსიკური შეხვედრები. ენათმეცნიერების მიერ დადგენილია ორასზე მეტი შუმერული სიტყვა. ქართველთა წინაპრების სამხრეთ მესოპოტამიაში ცხოვრება სრულიად გამორიცხულია. როგორ უნდა აიხსნას ეს ენობრივი შეხვედრები?

ამ პრობლემას ისინი ასეთ ახსნას უძებნიან: შუმერები არ ითვლებიან ავტოქთონურ მოსახლეობად და საიდანაც მოსულებად მიიჩნევიან, კონკრეტულად მთიანი რეგიონებიდან, მათ შორის ჩრდილოეთიდან, კერძოდ კავკასიიდანაც, სადაც უნდა განხორციელებულიყო ეს ლინგვისტურად დამონშებული ურთიერთობანი. ამ მოსაზრების სასარგებლოდ ლაპარაკობს ძვ.წ. IV ათასწლეულის კავკასიური არქეოლოგიის თანხვედრა შუამდინარული ობეიდის და ურუქის კულტურებთან! შესაბამისად, უშვებენ, რომ საერთო ქართველურ ეთნოსთან მათ ურთიერთობა ძვ. წ. V-IV ათასწლეულთა მიჯნაზე მაინც უნდა ჰქონოდათ. ამიტომ თვლიან დასაშვებად საერთო ქართველურ კავშირებს წინარე სემიტებთან, წინარე ინდოევროპელებთან და შუმერებთან; ბუნებრივად მიაჩნიათ ქართველური მოდგმის კულტურული მოღვაწეობა ძვ. წ. V-IV ათასწლეულებში (საქართველოს ისტორია, უძველესი დროიდან 2009 წლამდე, ავტორთა კოლექტივი, გვ.24/25, თბ. 2012).

ამდენად, თუ გავითვალისწინებთ მეცნიერულად აღიარებულ ეთნო-ლინგვისტური კავშირ-ურთიერთობების შესაძლებლობებს ამ უძველესი ხანისთვის, როგორც ზემოთ მოხმობილი თეორიული დოქტრინებიდან იკვეთება, ის კულტურული ურთიერთობანი, რომლებიც ყოველგვარ ეთნო-პოლიტიკურ საზღვრებს ანგრევენ და ადასტურებენ ადამიანთა მოდგმის ერთიანობას, ამ შემთხვევაში **გენეტიკური და მეტაფიზიკური საზრისითაცაა გამყარებული და ნათელს ხდის ამ სივრცეში აღზრდისა და სწავლების ტრადიციების ურთიერთგავლენას.** შესაბამისად, თუ მივიღებთ მხედველობაში უპირველესი შუმეროლოგის ს.კრამერის უდავოდ სწორ მოსაზრებას, რომ შუმერული სკოლა წარმოიშვა იმ ლურსმული დამწერლობის შედეგად, რომლის გამოგონება და სრულყოფა არის უდიდესი წვლილის შეტანა ცივილიზაციის ისტორიაში, მაშინ ეს გენეტიკური და სულიერ-მეტაფიზიკური ურთიერთობანი სასწავლო-აღმზრდელობით კულტურაში უნდა გამოვლენილიყო ქართული დამწერლობის განვითარების საკითხშიც.

ქართული ანბანური დამწერლობა და სწავლა-აღზრდის საკითხი

ზოგადი ქართული დამწერლობის შექმნის თაობაზე მრავალი საინტერესო მოსაზრებაა გამოთქმული როგორც ქართულ, ასევე ევროპულ მეცნიერულ წრეებში. ივ. ჯავახიშვილის აზრით, ორიგინალური ქართული ანბანური დამწერლობის შექმნის უკიდურესი შორეული ზღვარი ძვ.წ. VII საუკუნეში უნდა დაიდოს, ქვედა – ძვ. წ. III საუკუნეში. ამ მხრივ საინტერესოა რ. პატარიძის თანამედროვე კვლევა. მეცნიერი ხანგრძლივი კვლევის შედეგად მიდის იმ დასკვნამდე, რომ ქართული ანბანი შექმნილია ქართველ ქურუმთა წიაღში, ებრაულ-ფინიკიური დამწერლობისა და ქალდეველთა ხანის ბაბილონური დამწერლობის საფუძველზე (გ. ლორთქ. ნ.ჩიქ. დასახ. ნაშრ, გვ. 111). ამ დამწერლობათა სუბსტრატი კიდევ უშემერთა შემოქმედების ნაყოფია, რომელთა კვალდაკვალ მოქმედებაში იყო „წინაპართა მიერ შექმნილი“ **დამწერლობა** კირბების სახით. მეცნიერის მტკიცებით, ქართული ანბანი შექმნილია ფინიკიური დამწერლობის საფუძველზე (ბერძნული დამწერლობის მიღწევათა გათვალისწინებით) ძვ.წ. 415-410 წლებში; მისი შემქმნელი იყო იმდროინდელი როგორც აღმოსავლური, ისე დასავლური ცოდნის ზედმინევენით მფლობელი პიროვნება, ქართველი ქურუმი, საფიქრალია, ქართველი პითაგორელი, რომელმაც ქართულ ასომთავრულში განახორციელა დასავლურ-აღმოსავლური კულტურების მონაპოვართა და საკუთრივ ქართული კულტურის სინთეზი, როგორც საიდუმლო ცოდნა (იქვე. გვ. 112/113). რა თქმა უნდა, ამ შეხედულებათა აქსიომური მიღება საკუთრივ ქართული ანბანური წერიტი სისტემის ჩამოყალიბებაში ბევრ წინააღმდეგობასთანაა დაკავშირებული, თუნდაც ამ ფონემათა შექმნის საფუძველად არა ფინიკიურის, არამედ ბერძნულის აღიარება, როგორც ამას ამტკიცებენ თ. გამყრელიძე და ბევრი სხვა ენათმეცნიერი. მაგრამ, თუ გავითვალისწინებთ იმას, რომ თვითონ ბერძნული ფინიკიურის შვილობილია, ჩვენი თემისთვის უფრო საინტერესოა ამ დამწერლობის შექმნის არა ტექნიკური მხარე, არამედ მისი მეტაფიზიკური და სულიერ-გენეტიკური ბუნება, რომელიც ასაზრდოებს ქართველური მოდგმის აღმზრდელობითსა და სწავლებითს კულტურას. ამიტომ ამ დამწერლობაში მოცემული აღმოსავლურ-დასავლური კულტურების უმაღლეს მონაპოვართა მოცემულობები შერწყმულად უნდა ასახულიყო ქართულ საგანმანათლებლო სისტემათა ფორმირების პროცესში და, შესაბამისად, ყოველდღიური საზოგადოებრივი ცხოვრების ტრადიციებში, მის კულტურაში, რომელიც აღწევს პიროვნული ექსისტენციის დონეს და ღია ყოველგვარ „გარემოთა“ მიმართ.

უკველასი სააღზრდლო სისტემების ფსიქო-მორალური კავშირების გამოვლინება

ეს პოტენციური შესაძლებლობა ქართული განათლების კულტურისა მოცემულია მასში თვით პირველსადამწერლობო სისტემის არსიდან და ვითარდება სასკოლო სწავლების იმ უძველეს ფორმებში, რომელთა პროტოტიპადაც ცივილიზებულ კულტურებში შუემრული სკოლებია აღიარებული.

ამასთან, არის ერთი და ალბათ არცთუ მეორეხარისხოვანი, გარემოება, რომელზედაც უთითებს კრამერი, რომ ჩვენს წელთაღრიცხვამდე ორი ათასი წლის წინათ შედგენილი სასკოლო მასალები, მასწავლებლის დღიური თუ მოსწავლეთა ნამუშევრები გვიდასტურებენ იმას, თუ რამდენად მცირედით არის შეცვლილი ადამიანური ბუნება გასული ათასწლეულების განმავლობაში“ (С.Крамер, იქვე, გვ. 23). ამის გათვალისწინება არა მარტო ჩვენი საკითხისთვისაა მნიშვნელოვანი, არამედ ზოგადად ცხოვრების ყველა მომენტისთვის და ამიტომ ის თავში უნდა „ჩაიბეჭდონ“ იმ „ანტიისტორიკოსებმა“, რომელთათვის ისტორია ოდენ წარსულია და იმ შორეულ ეპოქაში მიმდინარე პროცესების მონაწილეებსა და მათ საქმეებს, მათ მიერ გამოვლენილ შემოქმედებით ნიჭსა და დახარჯულ ენერგიას არავითარი შემხებლობა არა აქვს თანამედროვე პროცესებთან და მით უფრო ჩვენს ექსისტენციასთან. ვინაიდან, თითქოსდა ჩვენ სულ სხვა კატეგორიებით ვაზროვნებთ და ვმოქმედებთ (რა თქმა უნდა, იგულისხმება შეუდარებლად უფრო მაღალი დონე), ვიდრე იმ უხსოვარ წარსულში მოღვაწე მოძღვარ-მასწავლებელი თუ საკუთრივ აღსაზრდელი – მოსწავლე. მაგრამ ვაი რომ ეს ასე არაა და ჩვენი ფსიქო-მორალური განწყობილება და, შესაბამისად, პედაგოგიური მიზანდასახულობა მცირედით თუ შეიცვალა და ისიც, ვინ უწყის,

უკეთესობისკენ თუ უარესობისკენ, თვით აღზრდისა და სწავლების მეთოდის გათვალისწინებით, თუნდაც დღევანდელიობისთვის ყბადაღებული თემა: მოსწავლეთა მიმართ (ზოგადად სწავლების პროცესში) ძალადობის საკითხი, რომელსაც შუა საუკუნეებიდან ებრძვიან, მაგრამ ვერ დაუძლევიან თითქოს. სინამდვილეში საკითხი ეხება მარტივ რაღაცას, არის თუ არა **ზნობრივად განონასწორებელი** სიმკაცრე **აღზრდის პროცესის შემადგენელი ნაწილი** (სხვათა შორის, თითქმის ყველა სახელგანთქმული შემოქმედი, საზოგადო მოღვაწე, სპორტსმენი და ა.შ. ასეთ მიდგომას დადებით მოვლენად მიიჩნევენ. მითუმეტეს, ოჯახური აღზრდის პროცესში), თუ ის ძალადობის გამოვლინებაა სწავლების პროცესში.

ამ საკითხის უძველეს ფესვებზე მოგვითხრობს სამუელ კრამერი იმ დოკუმენტზე დაყრდნობით, რომელიც შემოგვინახა ახლო აღმოსავლეთის მიწამ და მეცნიერი უწოდებს ერთ-ერთ **ყველაზე ადამიანურ დოკუმენტს**, მიძღვნილს შუმერელი მოსწავლის ყოველდღიური ცხოვრებისადმი.

შუმერელი მოსწავლე, რომელზედაც მოგვითხრობს ტექსტი, – წერს ის, – ძალიან წააგავს თანამედროვე მოსწავლის ყოფას. მას ეშინია დააგვიანოს სკოლაში, რადგან ამისთვის დასჯიან „ჯოხით“ (გაიხსენეთ აკაკის „ლინიეკით“ დასჯა), ამიტომ გაღვიძებული ის აჩქარებს დედას, რომ ჩქარა აჭამოს საჭმელი. სკოლაში ყველა დარღვევისთვის პასუხს თხოვს მასწავლებელი ან მისი თანაშემწე: ჯერ იყო და დაგვიანების გამო დასაჯეს, მერე კი სხვადასხვა საგნის მასწავლებლებისგანაც ბევრი მოხვდა იმ დღეს: ზედმეტი ლაყბობის, ადგილიდან ნებართვის გარეშე ადგომის, სკოლის ეზოს გარეთ გასვლის გამო, მაგრამ ყველაზე დიდი სიმწარე ის იყო, რომ მასწავლებელმა მას უთხრა, შენი ხელი (კალიგრაფია) არაფრად არ ვარგაო და ისევ დასაჯა.

არანაკლებ საინტერესოა და ჩვენს თანამედროვე პრაქტიკასთან რაღაცნაირი პარალელი ეძებნება მასწავლებლის დღიურში აღწერილ ამ ყოველდღიური პროცესების ერთ-ერთი მაგალითის „კეთილ დასასრულს“. კრამერი აგრძელებს: ეტყობა, ბავშვისთვის ყოველივე ეს ნამეტნავი აღმოჩნდა და მამას მიმართა, რომ მასწავლებელი დაეპატიჟებინა სახლში და მიერთმია მისთვის რაიმე საჩუქარი, რათა გულმონყალება გამოეჩინა მის მიმართ. კრამერი მას პირველ „პოდხალიმს“ უწოდებს, მაგრამ აქ უფრო დიდ მოვლენასთან გვაქვს საქმე, ვიდრე ბავშვური „პოდხალიმობა“, კერძოდ იმასთან, რომ სწავლა-განათლების პროცესი მუდამ იყო გარეშე ფაქტორების ზემოქმედების პროცესი და იქ ხდებოდა ყოველგვარი ის მანკიერებანი, რაც საზოგადოებაშია ფეხგადგმული. ამ შემთხვევაში, თანამედროვე კოდიფიკაციით, სახეზე გვაქვს მოსყიდვისა და ქრთამის აღების ფაქტი.

მამამ მიიღო შვილის ეს წინადადება. მასწავლებელი დაპატიჟეს სტუმრად; როცა ის შემოვიდა სახლში, დასვეს საპატივცემულო ადგილას. მოსწავლე ემსახურება სტუმარს და ამასთან მამას აჩვენებს მის მიერ ფირფიტაზე დაწერილ დავალებას და უმტკიცებს, რომ ის ამ საქმეში კარგად განსწავლულია.

მამა კარგად გაუმასპინძლდა მასწავლებელს და მიართვა საჩუქრები: ტანსაცმელი (ალბათ მოსასხამი), კიდევ სხვა ბევრი რამ, თითზე ბეჭედიც კი გაუკეთა. ამით ძალზე კმაყოფილი მასწავლებელი ახასიათებს მოსწავლეს, რომ მან კარგად შეისმინა მასწავლებლის დარიგებანი და სრულად დაეუფლა მწერლის ხელოვნებას, რომ ის საუკეთესოა თავის ძმებსა და მეგობრებს შორის: შენ კარგად სწავლობდი სკოლაში და აი, უკვე ხარ ნასწავლი კაციო. ასე კეთილად მთავრდება ამ „ფირფიტა-დღიურის“ თუ მაშინდელი სასკოლო სისტემის მანკიერებაზე დაწერილი პამფლეტი, რომელიც თავისი იუმორისტული ინტონაციითა და გემოვნებით დიდად აჭარბებს დღევანდელ ტელესკანდალებს ამ თემებზე.

მეცნიერის დასკვნით, შუმერული სკოლა იყო უხეში და არაკეთილგანწყობილი, სასწავლო პროგრამა – მშრალი, სწავლება – მოსაწყენი და ერთგვაროვანი, დისციპლინა – მკაცრი, ამიტომ არაფერია იმაში გასაკვირველი, რომ მოსწავლეებს იქ არ მოუხაროდათო (С. Крамер. დასახ. ნაშრ. გვ. 24/26).

მიუხედავად შუმერული სკოლის ასეთი მკაცრი შეფასებისა, თანამედროვეობამდე ისე მიაღწია განათლების სისტემამ, რომ ის აღზრდისა და სწავლების ამ სუბსტრატს დიდად არ მოსწყვეტია. დღემდე ვერ შექმნილა ისეთი სკოლა, სადაც მოსწავლეებს მიეჩქაროდეთ და დიდი ენთუზიაზმით აღავსებდეთ იქაური წესრიგი. ისეთი სკოლის შექმნის მცდელობა, სადაც ყველას უნდა მიუხაროდეს და **სწავლა-განათლების მიღება შეიძლებოდეს თამაშ-თამაშით**, გონებრივი დაძაბულობისა

და ფიზიკური დატვირთულობის გარეშე, სრული აბსურდია, სხვა რომ არაფერი, ის დაარღვევდა აღზრდისა და სწავლების არა მარტო მეტაფიზიკურ და მეტაისტორიულ (გენეტიკურ) ბუნებას, არამედ მის რაციონალურ თავურსაწყისსაც, რომელიც პოეტურად, მთელი სისრულით გადმოგვცა დავით გურამიშვილმა თავის **უზადო** სიტყვა-თქმაში სწავლის მძებნელთა მიმართ:

„ჯერ მწარე ჭამე, კვლავ ტკბილი, თუ ეძებ გემოვნებასა;
თავს სინანული სჯობია ბოლოჟამ დანანებასა, –
ჭირს მყოფი, ღვინაში შესული, შვებად მიითვლის ვნებასა“.

და „თუ ცურვასა არ ისწავლით, ვერ გაუხვალთ ნყალთა ღრმათა,
წკეპლის ცემით დაშუშვავ სჯობს საუკუნოდ ცეცხლში ბმათა!“

ეს „წკეპლით დაშუშვავ“ არაფრით განსხვავდება შუმერული „ლერწმის ჯოხით ცემისგან“ და არც აკაკისეული, ხელის გულზე „ლინეიკის“ ტყაპუნისგანაც. მაგრამ, ეს ასატანი სიმწარე ამოღება იქნება, თუ მას თან არ ახლავს დიდი სიბრძნე და სიყვარული მოძღვრისა – მასწავლებლისა. დავითიც თავის ათ შეგონებას ყრმათათვის სწორედ ამ ბრძენი – მასწავლებლის მოვალეობისა და პასუხისმგებლობის საკითხის დაყენებით ამთავრებს:

„ან ბრძენი უნდა სოფელში ეგრეთ, ვით წმინდა ბერია;
ცხოვრობდეს, ერთ ასწავლიდეს, გახადოს მეცნიერია;
ბრძენმა არ უნდა იკადროს, ურიგო რაც რამ ფერია,
ბრძენის ურიგოდ ქცევითა ბაძით ნახდების ერია“.

ბრძენი-მასწავლებლის ასეთი იდეალური სახის დახატვა იმით უნდა ყოფილიყო განპირობებული, რომ გურამიშვილის ეპოქაში ამ იდეალის ანტიპოდური პროცესები ჭარბობდა საზოგადოებაში და მისი დაძლევა იყო აუცილებელი პირობა ერის გადარჩენისთვის, ე.ი. „ბაძით არ ნახდენისთვის“.

ამდენად, ის პრობლემები, რაც გამოკვეთილად ჩანს შუმერული სასკოლო ცხოვრების ასპარეზზე, მარადიული პრობლემებია სწავლა-აღზრდის საკითხისა. **მარადიულ პრობლემებს კი მარადიული ყურადღება სჭირდება და იმ სულიერ-მეტაფიზიკური შემადგენლის წინ წამოწევა**, რომელიც იმთავიდანვე აღავსებდა **აღზრდის** პროცესს **ზნეობრიობით** –სიყვარულითა და სიხარულით, და **წარმართავდა სწავლების მიმდინარეობას, ანიჭებდა მას შემოქმედებით ფორმას (სახეს), არ ტოვებდა მას წმინდა მექანიცისტურ და დოგმატურ-კანონმდებლურ „პროფესიონალიზმის“ იმ მარწუხებში**, რომელიც **ასე გამოკვეთილად ჩანს შუმერული სკოლიდან მოყოლებული დღესამომდე**.

მაშასადამე, სწავლა-აღზრდის პროცესს, პირველ რიგში, სჭირდება **სული!** სული – აღვსებული ქვეშარტი ზნეობითა და შეგნებით და არა „ყალბი ცნობიერების“ იდეით, რომელსაც ბადებს მექანიცისტურ-ხელოვნური შემოსაზღვრულობა შემეცნებისა.

ზნეობრივ-ეთიკური საკითხები განათლების პროცესში

სწავლა-აღზრდის **მიზნის** განსაზღვრა უნდა მოხდეს არა **მხოლოდ** მისი რაციონალური **სარგებლიანობის** თვალსაზრისით, არამედ აუცილებელია მისი გაყვანა ამ **აუცილებლობის შეგნების** მიღმა და აღვსება სიკეთის, მშვენიერების და ქვეშარტი სიყვარულის ენერგიით, **ამ გზით** ისეთი ადამიანის აღზრდა, რომლის **არსებობაც უნდა შეესაბამებოდეს მის არსებობას**, ე. ი. გააღვიძოს ადამიანში ის ღვთითობობებული ნიჭი, ალაგზნოს მასში ის სასიცოცხლო ენერგია, რომელიც **გაანონასწორებს მის არსებობას – არსთან**. ამიტომ განათლების მთელ სისტემაში პრიმატი უნდა მიენიჭოს იმ **ზნეობრივ – ეთიკურ პროცესებს**, რომელზედაც ჯერ კიდევ რუსო აკეთებდა აქცენტს. ის კითხულობდა: „ვითარდება თუ არა ზნეობა, ჩვენი ადამიანების კეთილშობილება, მეცნიერების, ხელოვნების და ტექნიკის განვითარებასთან ერთად? ხომ არა აქვს ადგილი ზნეობის დონის ჩამორჩენას მეცნიერებისა და ტექნიკის განვითარების დონიდან?“ ჩვენთვის საინტერესოა, როგორია ჩვენს თანამედროვე ეპოქაში ამ კითხვისადმი დამოკიდებულება ზოგად კულტურასთან კონტექსტში, რომელიც მთელი სისავსით ესადაგება ასევე სწავლებისა და აღზრდის – განათლების კულტურას.

ანგია ბოჭორიშვილი თავის ნერილს „რა არის კულტურა“ ასე ამთავრებს: **„ყველა ღირებულებას შორის, რომლებითაც კულტურა ამ საპატიო სახელს იმსახურებს, უმაღლესია ზნეობრივი ღირებუ-**

ლება. კულტურის განვითარება, კულტურის დონე. საზოგადოებრივი ცხოვრების კულტურულობა იზომება, პირველ რიგში, იმის მიხედვით, თუ რაოდენ ასნია მან ადამიანის ზნეობა, რაოდენ გააუმჯობესა მან ადამიანი, როგორც ზნეობრივი არსება“ (კრ. კულტურა. ფილოსოფია, ღირებულებები, გვ. 27, თბ. 2009 წ.). მეცნიერის ამ ნყალგაუვალი შეხედულებით, რომ საზოგადოებრივი ცხოვრების კულტურულობა იზომება იმით, თუ რამდენად შეეხიდა ის ამ საზოგადოებაში ადამიანის ზნეობრივი სრულყოფის საქმეს, პირველ რიგში, **დამოკიდებულია იმაზე, თუ რამდენად ზნეობრივადამართული ამ საზოგადოების აღზრდისა და სწავლების კულტურა. რამდენად კეთილშობილურია ის პრინციპები, რომლებზედაც აგებულია ეს საგანმანათლებლო სისტემა**, რომელმაც თავის თავზე აიღო იმ ადამიანის აღზრდა, რომელიც, რუსოს თქმით, **ზნეობრივი არსით დაბადებიდანვე არის დაჯილდოებული და ამას ყველა ამოიკითხავს თავისი გულიდან, თუ სინდისს მოუსმენს.**

მამასადაამე, სწავლა-აღზრდის პროცესი იმთავიდანვე ზნეობრივ ნორმებთანაა დაკავშირებული და ყოველგვარი გადახრა ამ გეზიდან უსათუოდ მიგვიყვანს მორალურ კრიზისამდე და, აქედან გამომდინარე, მთელ რიგ მანკიერ გამოვლინებამდე, რომლის მაგალითიც ზემოთ ვნახეთ 4000 წლის წინანდელ ტექსტში და არანაკლები მახინჯი ფორმა აქვს მიღებული ჩვენს ეპოქაში, თითქმის ყველა სოციალურ და პოლიტიკურ სისტემაში, მაგრამ განსაკუთრებით მახინჯი ფორმები მიიღო რუსულ კოლონიალურ სინამდვილეში და ყველა მასთან მიბმულ კულტურაში, მან ძლიერ დააზიანა ის **ზნეობის** ადგილის **იდეოლოგიით** ჩანაცვლებით. ეს კი მომაკვდინებლად საშიშია სწავლა-აღზრდის კულტურისათვის, რომლისთვისაც **ზნეობა** წარმოადგენს უმთავრეს დასაყრდენს არსებობისა და განვითარებისა.

ამდენად, განათლების კულტურის არსის ამოსავალი ის ზნეობრივი საწყისები ყოფილა, „რომლებიც დაბადებიდანვე არიან ჩანერილი ადამიანის გულში“. შესაბამისად, განათლების კულტურის სრულყოფილი სახის შენარჩუნებისთვის აუცილებელია გვახსოვდეს რუსოსეული გაფრთხილება, რომ „ყველაფერი კარგია, რაც გამოდის ღვთის ხელიდან, ყველაფერი ფუჭდება ადამიანის ხელში“ (იქვე), მაგრამ არა ისე, რომ თითქოსდა ეს „გაფუჭება“ გარდაუვალი და დაუძლეველი პროცესია და ამიტომ პირი უნდა ვიბრუნოთ პირველყოფილობისკენ და პროტესტი გამოვთქვათ მეცნიერული განვითარების წინააღმდეგ, არამედ სწორედ **აღზრდის ზნეობრივი შინაარსის წინ წამოწევის გზით ვისწავლოთ სინდისის მოსმენა**, რომელიც წაგვაკითხვინებს ჩვენს გულში იმთავიდანვე „ჩანერილ“ ზნეობრივ თავურსაწყისებს და მით შევძლებთ იმ ეთიკურ-ესთეტიკური ნორმების ჩამოყალიბებას, რაც გვიხსნის ამორალურობის ჭაობში ჩაძირვისაგან.

ადამიანში ასეთი **შესაძლებლობა** რომ არსებობს, ამის გარანტიას გვაძლევს წმინდა წერილში გაცხადებული: რომ **„შექმნა ღმერთმა კაცი, თავის ხატად შექმნა იგი“**... ადამიანის ღვთის ხატად შექმნა გულისხმობს მისი პოტენციის შეუზღუდველობას კეთილის ქმნადობის მიმართებით, აღზრდისა და სწავლების მიზანი კი უნდა იყოს იმ პოტენციურ შესაძლებლობათა სრულყოფილად წარმოჩენა და განვითარება; პირველ რიგში, წინ აღდგომა ყოველგვარი ბოროტეულის მიმართ, როგორც არაღვთიური ცოდვისმიერი წარმონაქმნისა.

მეცნიერება და ხელოვნება თავისი პირველსაზრისით, რა თქმა უნდა, არ განეკუთვნება არა ღვთისმიერ გამოვლინებას. მასში ეს ცოდვისმიერი ელემენტები ზნედაცემულობის გზით შეაღწევს ხოლმე, როგორც ბევრ სხვა ადამიანურ გამოვლინებაში, ამიტომ სრულად მისაღები და გასათვალისწინებელია ა. ბოჭორიშვილისეული კრიტიკა რუსოს ამ კონკრეტული შეხედულებისა, „მეცნიერებისა და ხელოვნების გამრყენელი ბუნების თაობაზე“, რომელსაც გლობალიზაციის ამ ჩვენს ეპოქაში ხელზე იხვევენ და ათასნაირად ატრიალებენ რეაქციონერი საბჭოურ-რუსული „წითელი ინტელიგენციის“ წარმომადგენლები თუ მათი უგვანო გამონაყარნი. კიდევ უფრო საშიში არის ის ფენომენი, რომელიც **ცოდნას** (რა თქმა უნდა, პირველ რიგში, მეცნიერულსა თუ წმინდა სახელოვნებოს) **ზნეობას აშორებს**, ამკვიდრებს აზრს: „ვინც მეტი იცის, ის ზნეობითაც მაღლა დგას, ხოლო ვისაც აკლია ცოდნა, მას ზნეობაც აკლია“ (იქვე), მაგრამ, როგორც მეცნიერი განმარტავს, ასეთი ფორმულა და კრიტერიუმი ზნეობისა, რასაკვირველია, მცდარია, ცოდნა და არცოდნა ყოველთვის როდი განსაზღვრავს ზნეობის საკითხს. ის წერს: რუსო არ იყო მართალი, როცა კეთილშობილების გაქრობას მეცნიერებისა და ხელოვნების განვითარებას აბრალებდა. **შინაგანი წინააღმდეგობა ზნეობას და მეცნიერებას შორის არ არსებობს.** ერთიც და მეორეც მო-

ითხოვს ზნეობრიობას, კეთილშობილებას.

ზნეობის დაცემას განსაზღვრავენ საზოგადოებრივი ცხოვრების სხვა ძალები, რომელთა წინააღმდეგ ბრძოლა თვით მეცნიერებისა და ხელოვნების შესაძლებლობათა გამოყენებასაც მოითხოვს. მიუხედავად რუსოს მოსაზრების მიუღებლობისა, ავტორი კეთილგონივრულად გვაფრთხილებს: მუდამ გვახსოვდეს რუსოს აზრები და არ მოვხსნათ დღის წესრიგიდან ამოცანა: „ვითარდება თუ არა ზნეობა, ჩვენი ადამიანების კეთილშობილება მეცნიერების, ხელოვნებისა და ტექნიკის განვითარებასთან ერთად? ხომ არ აქვს ადგილი ზნეობის დონის ჩამორჩენას მეცნიერებისა და ტექნიკის განვითარების დონიდან?“ (იქვე).

მაშასადამე, სწავლა-აღზრდის პროცესის მიზანმიმართულობა უნდა განისაზღვროს ადამიანში მოცემული ზნეობრივი პოტენციის სრული გახსნილობით სწავლებისა და მასში მოცემული ნიჭის შესაფერისი ცოდნის დაგროვებისკენ, სადაც ეთიკურისა და ესთეტიკურის ერთიანობა გარანტირებულია, **მშვენიერი და სასიამოვნო არ მოდიან წინააღმდეგობაში ზნეობრივთან და ეთიკურთან**, შილერის თქმით, როცა **ჭეშმარიტად მშვენიერს არაფერი აქვს საერთო ამორალურთან**.

ოჯახური აღზრდის ისტორიული ფესვები და მისი გავლენა

ადამიანის არსში მოცემული ამ პოტენციის ამოქმედება იმთავიდანვე დაკავშირებულია დედის არსთან, მის აღმზრდელობითს ბუნებრიობასთან, რომლიდანაც ის იქცევა ხელოვნებად. მისით ხდება ღვთითობოძებული ნიჭისა და ზნეობრივი ნორმების „შავი ხვრელის წყვდიადიდან“ ამოღება. გოეთე იტყვის: „სიცოცხლის გამჩენი დედები – შემქმნელი და მფარველი პრინციპი, საიდანაც იღებს სათავეს ყველაფერი, რასაც დედამინაზე ეძლევა ფორმა და სიცოცხლე: ამრიგად, მინიერი ყოფიერების მარადიული მეტამორფოზა, შობა და (აღ)ზრდა... ესაა გაუნწყვეტელი და დაუღალავი ჯაფა დედებისა“ (გოეთეს საუბარი ეკერმანთან, გვ. 293, თბ. 1988 წ.). დიდი გენიოსი ეუბნება ეკერმანს, რომ „ფაუსტში“ ჩადებულ ამ „იდეამდე დედისა“ ის მიიყვანა პლუტარქეს მიერ თქმულმა, რომ ძველ საბერძნეთში დედებზე ისე ლაპარაკობენ, ვითომც **ღვთაებებზეო**. ასეთი მიდგომა დედის იდეისადმი, მისი აღმზრდელობითი გრძნობების მიმართ, სრულადაა მისადაგებული კოლხური აღმზრდელობითი კულტურისადმი და დადასტურებული როდოსელის მიერ, როგორც ზემოთ ვნახეთ, მედეას დიალოგში დასთან – ქალკიოპესთან თუ საკუთარ თავთან, რომელსაც ის ებრძვის იასონისთვის მაშველი ხელის განვდენის წინ.

მაშასადამე, სწავლა-განათლების კულტურა კონკრეტულად, აღმზრდელობითი არის ის, რაც ადამიანს და მის საზოგადოებას ანიჭებს ზნეობრიობის გამოვლინების უნარს და მის სიცოცხლეს ხდის ფასეულს. კანტის მიერ ზნეობრივ კანონზე თქმულის პერიფრაზით თუ ვიტყვით, დედობრივი (ოჯახური) აღზრდა არის ის მამოძრავებელი ზამბარა, რომელსაც ძალუძს აღსაზრდელის ქმედებას(ებს) მორალური ღირებულებანი მიანიჭოს, ე.ი. ამოქმედოს მასში მოცემული ღვთიური (ბუნებრივი) ზნეობრიობა და გამოავლინოს პიროვნული კეთილი ვნება, კანტი რომ განმარტავს: „...ეს ჩვენთვის იდეაში შესაძლებელი ნება არის საკუთრივ ის, რაც პატივისცემის საგანია; და ადამიანების ღირსებაც სწორედ ამ უნარში მდგომარეობს“ (ი. კანტი, ზნეობის მეტაფიზიკის დაფუძნება (გვ. 227, თბ. 2013 წ.), ამასთან ისიც გასათვალისწინებელია, რომ ასეთი ნება ვერ იქნება ერთადერთი და მთელი სიკეთე, მაგრამ იგი აუცილებლად უნდა იყოს უმაღლესი სიკეთე და პირობა ყოველივე დანარჩენი სიკეთისა, ბედნიერებისკენ მისწრაფებისა. აქ მოქმედებაში მოდის **გონების კულტურა**, რომელიც სხვადასხვა სახით ზღუდავს, ზოგჯერ კი აუქმებს კიდევ მუდამ შეპირობებული მიზნის, სახელდობრ, ბედნიერების მიღწევას, ვინაიდან მის უმაღლეს პრაქტიკულ მოწოდებას კეთილი ნების დაფუძნებაში ხედავს, ამ მოწოდებას კი ისევ გონება განსაზღვრავს. აქ კეთილი ნების ცნება, ე. ი. ის ცნება, რომელიც მუდამ პირველობს ჩვენი ქმედობის მთელი ღირებულების შეფასებისას და წარმოადგენს ყოველივე დანარჩენის პირობას, მიგვიყვანს **მოვალეობის ცნებამდე**. ეს უკანასკნელი შეიცავს კეთილი ნების ცნებას (ი.კანტი, დასახ. ნაშრ. გვ. 55-57). აქ კი მოქმედებაში მოდის აღზრდის კულტურა, როგორც „გონების კულტურის“ პასუხისმგებლობითი ნაწილის პრაქტიკული გამოვლინება. მისი როლი და დანიშნულება განსაკუთრებით წარმოჩნდება იმ კრიზისულ ეპოქებში, როცა სოციალურ-პოლიტიკური პროცესები აზიანებენ

კულტურას და, რაც მთავარია, საზოგადოებრივი ცხოვრების მორალურ მხარეს; საბოლოო ჯამში, ზიანდება ზნეობა მის ორთავე – რაციონალურ და ირაციონალურ გამოვლინებაში, იწყება **განათლებული გონების ტრაგედია**, ე.ი. იწყება ის ეტაპი, როცა კანტის თქმით, განათლებული გონება რაც უფრო აპყვება ამ ცხოვრებით ტკობას და ბედნიერებას, მით უფრო შორდება კაცი ქეშმარიტ კმაყოფილებას; მას, ვინც ყველაზე მეტად არის განაფული გონების მოხმარებაში, უჩნდება ერთგვარი მიზოლოგია, ანუ გონებისადმი სიძულვილი (კანტი, იქვე, გვ. 51/53). ადამიანთა ამ მარტივი ტიპისადმი მიმართული რუსოსეული სენტენციები მეცნიერებისა და ხელოვნების მანებლობაზე. მაშინ როცა, როგორც ზემოთ ვნახეთ ა. ბოჭორიშვილის მიერ რუსოს ამ მოსაზრების კრიტიკაში, ზნეობის შესუსტებას და მორალის კრიზისს იწვევენ სულ სხვა ფაქტორები, ისინი, რომლებიც **ადამიანებს უმორჩილებენ ბუნებრივი ინსტინქტის გამგებლობას და საკუთარ გონებას ნაკლები უფლებით მოსავენ**, რათა მის საქციელზე ზეგავლენა მოახდინონ (კანტი, იქვე).

ასეთი სიტუაციები აზიანებენ სწავლა-აღზრდის კულტურასაც, მაგრამ სწორედ მის მეტაფიზიკურ არსშია მოცემული ის მარადმოქმედი ღვთითბოძებული ნიჭი, რომლის ძალითაც ადამიანი აღმოაჩენს „ფარულად დამარხული ადამიანური არსებობის სხვაგვარი და ბევრად უფრო **ღირსეული მიზნის იდეას**“. გონება სწორედ ამ მიზნისთვის არის განკუთვნილი და არა სურვილთა დაკმაყოფილებით მოპოვებული ბედნიერებისთვის, ამიტომ ეს მიზანია ის უმაღლესი პირობა ცხოვრებისა, რომელიც „უმეტესწილად წინ უნდა დავაყენოთ ადამიანის კერძო მიზნებთან შედარებით“ (კანტი, იქვე, გვ. 53). ამ ზოგადჰუმანური პრინციპებისკენ უნდა იყოს მიმართული დედის კალთიდან (ოჯახიდან) ფეხადგმული სწავლა-აღზრდის კულტურა, რათა ხელიდან არ გაგვისხლტეს უმაღლესი პირობა ღირსეული არსებობისა და ის შევუსაბამოთ ადამიანის კერძო მიზნებს, რომელიც შუმერული სწავლა-აღზრდის სისტემიდან მოყოლებული მუდამ განსაზღვრავდა სწავლების მიზნებსა და ამოცანებს, მის პროგრამულ მიმართულებას.

სწავლა-აღზრდის ეთნოკულტურული სახე

შუმერული სკოლა, ეს უძველესი კერა კულტურისა და განათლებისა, რომელიც თავის არსებობას იწყებდა, როგორც ადმინისტრაციულ და სამეურნეო პროფესიონალურ მოთხოვნილებათა დაკმაყოფილების საშუალება, სწორედ ზემოთ დამოწმებულ „ბევრად უფრო ღირსეულ იდეათა“ გავლენით, რომლებიც წინ უნდა დავაყენოთ კერძო მიზნებთან შედარებით, იქცევა უნივერსალური განათლების კერად, რომელიც თავის თავში მოიცავდა ყოველგვარი ცოდნის საწყისებს: საღვთისმეტყველო-რელიგიურს, მეცნიერულ-ტექნიკურს თუ შემოქმედებით-ჰუმანიტარულს. ამიტომ განათლების მთელ სისტემაში წინა პლანზე წამოწეული უნდა იყოს ის ზნეობრივ-ეთიკური ნორმატივები, რომლებიც მამოძრავებელი ზამბარა იქნებოდა გონებით სანვდომი სამყაროს სრულყოფილი აღქმისა, კეთილი ნების გამომხატვისა და სიკეთის დამკვიდრებისა.

ადამიანი, როგორც ფიზიკური სხეულის, სასიცოცხლო ენერჯიის, ფსიქოლოგიური ნყობის და გონითი შემეცნების მთლიანობის ღვთაებრივი ხატება, „ზნეობის მეტაფიზიკის“ (კანტი) გარეშე ვერ შექმნის იმ კულტურულ შინაარსს, რომელიც თვითონაც იცვლება და ცვალებადობაში მოჰყავს ადამიანის ეგზისტენცია. ამათ **მაკონსტრუირებელ საშუალებას** კი წარმოადგენს დაბადებიდან მოყოლებული აღზრდისა და სწავლების სრულფასოვანი, დასრულებული ციკლი – კულტურა. როგორც ადამიანი შეიქმნა ღვთის ხატებად, ასევე მისი აღზრდისა და სწავლების ზნეობრივი ზრდა უნდა იყოს ანარეკლი მაცხოვრის მიერ ცოდვილ ადამიანთა სულიერი ხსნისთვის გამოვლილი გზისა, ვინაიდან „მისი სისავსიდან მივიღეთ ყველამ მაღლი მაღლისა წილ“ (იოან. 1, 16), ამიტომ ცივილიზებული კაცობრიობის გადარჩენის პერსპექტივა სწორედ აღზრდისა და სწავლების ამ მაღალი დონის ზნეობრივი კულტურის ფენომენშია საძებარი.

ამდენად, სწავლა-აღზრდის კულტურის ზოგადცივილიზატორული – ისტორიული გზა თავისი მატერიალური გამოხატულების პირველსაწყისით გვეძლევა შუმერული „თიხის ფირფიტების“ ცივილიზაციაში, მიუხედავად სამუელ კრამერის თქმისა, რომ შუმერულ სკოლებში სწავლებას არაფერი საერთო არა აქვთ თანამედროვე სწავლების სისტემებთან, რომლებშიც დიდწილად ყველაფერი დამოკიდებულია მოსწავლის ინიციატივასთან და მის დამოუკიდებელ საქმიანობასთან (ეს ის პრობლემებია, რასაც დღემდე ვერ მიაღწია ჩვენმა და, საერთოდ, პოსტსაბჭოურმა

საგანმანათლებლო სისტემამ). უფრო სწორად მიგვაჩნია მისივე მოსაზრება (რაზედაც ზემოთ ითქვა) ადამიანთა მოდგმის მყარ ფსიქოცნობიერ ერთობაზე, შესაბამისად, ის, თუ რამდენად ცოტად შეიცვალა ადამიანის ბუნება ამ ათასწლეულებში.

ამიტომ იმ შორეული შუმერულ-ეგვიპტური თუ ეგეოსურ-კავკასიური სწავლა-აღზრდის (ზოგადადაც) კულტურების სულიერ-ზნეობრივი კავშირ-ურთიერთობა და, შესაბამისად, სისტემური ამ ცივილიზატორული პროცესებისა თავის გამოხატულებას პოულობენ ეთნოკულტურულ ფენომენში და აყალიბებენ ეროვნულ კულტურას ზოგადად, კონკრეტულად, აღზრდისა და განათლების კულტურის სახეს.

ის გარემოება, რომ „ქართველს ქართული ობიექტური კულტურა აქვს ათვისებული, ქართველი ქართული კულტურის შვილია, გერმანელი – გერმანულისა, რუსი – რუსულისა...რომ ამ შემთხვევაში ეროვნულ განსხვავებას ქმნის კულტურის თავისებურება... და ის, რომ ერი კულტურის ფენომენია და არა ბიოლოგიის ფენომენი“ (თ. ბუაჩიძე, დასახ. კრ. გვ. 32), სრულებით ვერ ცვლის ზნეობის ფილოსოფიის ადგილს კულტურაში და, პირველ რიგში, სწავლა-აღზრდის სისტემაში, რაც დიდებულად, მაპატიონ სკეპტიკოსებმა, კანტიანური „ზნეობის მეტაფიზიკის“ დონეზე გვიქადაგა დიდმა ქართველთა განმანათლებელმა, პოეტმა და პედაგოგმა დ.გურამიშვილმა:

„ხორცია მიწა ტალახი, სანუთროს ფეხით ნალახი,
სული უსხეულ მყოფელი, აქვს საუკუნო სოფელი,
ხორცი მკვდარ-ხმელი ბალახი, აყოებულად ნანახი:
სული ცხოვრების მპყრობელი, ვით ბაზმა გაუქრობელი.
ხორცთათვის დღისა სავალსა საგრძალს წაიღებ მრავალსა,
არ გებრალეების სულია, უსაგძლოდ შორს წასულია.
ხორცს აცმევ ვახშსა და ვალსა, სული შიშველად დავალსა,
ხორცს გიფშვის მუშკის სუნია, სულს აგდის ნატის სუნია“.

პოეტი ასე მეტაფორულად აღნიშნავს იმ მოუხელთებელ „მიზანთა სამყაროს“ (კანტი), რომელიც ცხოვრების მპყრობელია და მუდამ სჭირდება საგზლად სულისა და ზნეობის გვარიანი დიდი მარაგი, რომელიც მიიღება აღზრდისა და სწავლების პერმანენტულ პროცესში.

წინარექართველურ წარმართულ კულტურაზე

ქართველური მოდგმა, როგორც უძველესი ცივილიზაციის პირმშო, დაახლოებით 6 ათასი წლის წინ წინა აზიის უზარმაზარ მიწა-წყალზე და სამხრეთ ევროპაშიც (ბალკანეთის, აპენინისა და პირენეის ნახევარკუნძულებზე) მონაწილეობდა საკაცობრიო ცივილიზაციის შექმნაში. ძვ.წ. II ათასწლეულისთვის წინა აზიაში მცხოვრები ხეთები და ჩრდილო მესოპოტამიიდან კავკასიონამდე მცხოვრები სუბარები ქართველთა წინაპრები არიან. უკვე ძვ.წ. II ს-ის მეორე ნახევრისა და I ს-ის დასაწყისისთვის საკუთრივ საქართველოს ტერიტორიაზედაც იქმნება აღმოსავლური და დასავლური კულტურის ორი წრე. რომლებიც ისტორიულ წყაროებში კოლხური და იბერული კულტურების სახელითაა ცნობილი (ქართული კულტურის ისტორია, გვ. 51). ამიტომ შუმერული „თიხის ფირფიტის“ კულტურასთან კოლხ-იბერული სწავლა-აღზრდის ტრადიციის დაკავშირება ისტორიული წინამძღვრებითაა გამაგრებული და ის თავს იჩენს მთელი ისტორიის მანძილზე.

მაშასადამე, მცირეაზიურ-ეგეოსურ ცივილიზაციებთან მყარ კავშირში ყალიბდება კოლხ-იბერული ე.წ. წარმართული კულტურა, რომლის საფუძველზედაც იქმნება „მწყობრი სახელმწიფოებრივი რელიგიური სისტემა“. ასე შეაბიჯეს ამ ეთნოკულტურულმა პოლიტიკურმა წარმონაქმნებმა ანტიკურად წოდებულ ისტორიულ ეპოქაში, რომელიც, დადგენილი წესით, მოიცავს ძვ.წ. VI-ახ.წ. III საუკუნეებს. მთელ ამ თითქმის ათასწლიან პერიოდში ამ დიდ კულტურულ-ცივილიზატორულ რეგიონში ერთიმეორის მიყოლებით ფორმირებადი ყველა „მსოფლიური მასშტაბის იმპერიის“ პოლიტიკური და კულტურული პროცესების მონაწილეა ქართველური მოდგმა.

ქართული კულტურა მეზობელ ხალხებთან შემოქმედებითი ურთიერთობის შედეგად ვითარდებოდა. ქვეყნის სულიერი ცხოვრების სასიცოცხლო ძალას ადგილობრივი, ეროვნულ ნიადაგზე დახვეწილი ეთნოკულტურული ტრადიციები შეადგენდა. სწორედ ეს გარემოება და არა ცალკეული დასავლური თუ აღმოსავლური ნაკადები განსაზღვრავს ქართული კულტურის არსს და მის კუთ-

ვნილ ადგილს მსოფლიო ცივილიზაციის ისტორიაში (დასახ. ნაშრ. გვ. 59).

ძვ.წ VI-IV სს. დასავლეთ და აღმოსავლეთ საქართველოში უკვე დამოუკიდებლად ჩამოყალიბებული კოლხეთისა და იბერიის სახელმწიფოები კულტურული განვითარების მაღალ დონეს აღწევნენ. „ ამ დროისთვის ყალიბდებოდა ეროვნული თვითშეგნება, თვითმყოფად სახეს იღებდა ჩვენი წინაპრების შემოქმედებითი შრომა-გარჯით შექმნილი სულიერი და ნივთიერი ფასეულობანი – სახელმწიფოებრივი ცხოვრების ნორმები, **ზნობა და მსოფლმხედველობა**“ (იქვე, გვ. 56). ეს კულტურული პროცესები არ იფარგლება კონკრეტული საზღვრებით, არამედ მათ მჭიდრო ურთიერთობა აკავშირებთ ამ სამეფოთა გარეთ დარჩენილ მონათესავე ტომებთან და ხალხებთან, მაგრამ, რაც მთავარია, ის მყარ კავშირშია დომინანტი იმპერიების მყარ კულტურებთან. როგორც ზემოთ მოხმობილი შრომის ავტორები აღნიშნავენ, ამ ათასწლოვან მონაკვეთზე საქართველოს ისტორიისა აზიის და ევროპის დიდი იმპერიებისა თუ საბჭოთა ჰეგემონობის დროს, ბუნებრივია, ძლიერდებოდა უცხო კულტურის ზეგავლენა სულიერი ცხოვრების ამა თუ იმ სფეროზე. ეს კავშირები გამოკვეთილად ჩანდა ირან-პართიისა და საბერძნეთ-რომის იმპერიებთან (იქვე, გვ. 58-59). მაგრამ, იმ მეტაისტორიული საფუძვლებიდან გამომდინარე, რომლებითაც კოლხ-იბერიული მოდგმის ცივილიზაცია მყარად იყო ჩართული პირველკულტურებთან, ამიტომაც ახალი „მსოფლიო იმპერიების“ თავურსანყისებში ყველგან ილანდება ქართველური მოდგმის ნაკვალევი. ალბათ ამ მეტაფიზიკური სულიერების გავლენითაც იყო, რომ მას ანგარიშს უწევდნენ ეს გლობალური იმპერიული ცივილიზაციები და მის მიმართ იჩენდნენ რაღაც განსაკუთრებულ მიდგომას, მისთვის გამოიძებნებოდა რაღაც გამორჩეული სტატუსი და ა.შ. ამ ეპოქაში კოლხ-იბერიული სახელმწიფოები წარმოადგენენ განვითარებული სამინათმოქმედო და საქალაქო ცხოვრების მომცველ პოლიტიკურ-კულტურულ სისტემებს, რაც მიიღწევა აღზრდისა და სწავლა-განათლების მაღალი დონით, რომელთა კერებს წარმოადგენდა როგორც სამეფო კარი (აიეტის სასახლის მაგალითზე), ასევე სატაძრო-საკულტო სისტემები, რომელთა ნაკვალევიც მრავლადაა აღმოჩენილი მცირეაზიურ, ეგეოსურ კულტურათა მთელ სივრცეში.

ჯერ კიდევ მიდიის სამეფოს წარმოშობის საფუძვლებში, მის სახელდებაში ჩანს კოლხ-იბერიული მოდგმის ეთნოგენეტიკური გავლენის კვალი. თ.ყაუხჩიშვილის თქმით, ჰეროდოტეს აქვს შემონახული **უძველესი** ცნობები, თუ რა ადგილი უჭირავთ ქართველ ტომებს ეგეოსის ზღვის აუზის მცხოვრებთა შორის და ამის დასტურად იმონებებს, რომ მედია არის მიდიის ეპონიმი, კოლხები და ტროელები ერთი ორიენტაციისა არიან (ჰეროდოტე).

ასეთი მიდგომა არა მარტო ელინებთან დასტურდება, არამედ თვითონ მიდიელი არიელებიც აღიარებდნენ ამას და საამაყოდაც მიაჩნდათ. ჰეროდოტე წერს: ძველად ამათ (მიდიელებს. – მ.ზ.) ყველა არიელებს უწოდებდა, ხოლო მას მერე, რაც არიელების ქვეყანაში მოვიდა კოლხელი მედია, მათ შეიცვალეს სახელი. თვითონ მიდიელები მოგვითხრობენ ამას (ჰეროდოტე, ტ. II, VII). ამ შემთხვევაში სახელის შეცვლა მთელ ცივილიზატორულ პროცესებს რომ მოიცავს, ამაზე არ შევჩერდებით, ვინაიდან საკმაოდ ვრცლად ვისაუბრეთ ამ თეორიულ საკითხებზე. რაც შეეხება ჰეროდოტეს ამ ცნობის ნამდვილობას, ამაზე თვითონ ავტორის განმარტებების მიხედვით უნდა ვიმსჯელოთ. მისი თქმით, ავტორისთვის ძრითადი წყაროებია: პირადი ხილვა, დაკვირვება, დასკვნა, აზრი, გამოკვლევა გამოკითხვის საშუალებით და მოსმენილი სხვათა სიტყვა, სხვათა აზრი. მაშასადამე, ყოველივე ეს არის საკუთარი დაკვირვების საშუალებით მიღებული ინფორმაცია (დასახ. ნაშ. ტ. I, გვ. 15). ასეთი შორეული ფესვების არსებობის თაობაზე კოლხურ კულტურასთან მიდიურის კავშირისა, რა თქმა უნდა, ისევ კოლხურ-შუმერული ურთიერთობისკენ გვახედებს და ამ პირველცივილიზაციების კომპლექსური ხასიათის გამოხატულებად გვესახება, მით უმეტეს, თუ აქვე წარმოვიდგინებთ იმავე ავტორისეულ, უკვე ყველა მაღალ დონეზე განხილულ ცნობას თვითონ კოლხთა **ევიპტური** წარმომავლობის თაობაზე.

მაშასადამე, პირველსაკაცობრიო (ადამის) ცივილიზაციის არცერთ ეტაპზე, არცერთ რეგიონალურ ცივილიზაციაში (ხმელთაშუა ზღვა-შავი ზღვისა და წითელი ზღვა-კასპიის ზღვის აუზი) არ დარჩა ადგილი, სადაც ირიბი თუ პირდაპირი მონშობით არ მონაწილეობდეს კოლხ-იბერიული კულტურული ფენომენი და, რა თქმა უნდა, მათი თავისთავადი სასწავლო-აღმზრდელობითი კულტურა, არა ოდენ როგორც მიმღები, არამედ როგორც გამცემი. ამას ადასტურებს ის საყოველ-

თაოდ მიღებული დოქტრინა ევროპისა და აზიის, ზოგადად, დასავლეთისა და აღმოსავლეთის კულტურული დაპირისპირებულობის შესახებ, რომელშიც მონაწილეობს ქართველური მოდგმა.

ყველა სხვა ძირითად ცივილიზაციას შორის ჩვენი სწავლა-აღზრდის, ზოგადად კულტურის, თაურსაწყისის ასეთ სიღრმეებში ძიების აუცილებლობა განსაზღვრულია თვით „ისტორიის მამის“ მიერ, რომელიც დღესამომდე აქსიომადაა აღიარებული.

ჰეროდოტე ასე იწყებს თავის ისტორიას: ისტორიის ეს გადმოცემა მიზნად ისახავს იმას, რომ დროთა ვითარებაში არ იქნეს დავიწყებული ადამიანთა საქმიანობა; უნდა იქნეს განდიდებული ის საქმიანობა, რომელიც აღასრულეს როგორც ელინებმა, ისე **ბარბაროსებმა** (დასახ. ნაშ. ტ. 1, გვ.37). მართალია, მის ასეთ მოწოდებას დროთა განმავლობაში მოჰყვა ელინოფილთა კუდაბზიკური გამობტომები, თვით პლუტარქე წერს მის წინააღმდეგ ტრაქტატს „ჰეროდოტეს ბოროტების შესახებ“; ლუკიანე კიდევ ჰეროდოტეს ჰადესში უძებნის ადგილს და ა.შ. ყველაფერი ეს კი ხდება იმ ძირითადი მიზეზით, რის გამოთაც მას „ბარბაროს მოყვარეს“ უწოდებენ, ე.ი. არ ჰპატიობენ იმას, რომ მან გაბედა, განედიდებინა ბარბაროსთა დიადი საქმეები და ეჩვენებინა, რომ ელინთა დიდებული საქმეების საფუძვლები სწორედ წინარე ელინურ ცივილიზაციებშია საძებარი და ის, რომ უძველესი კომპლექსური ცივილიზაციის გახლეჩა, მათი აღმოსავლურ-დასავლურად დაყოფა სწორედ მოსული ფინიკიელებისა და ელინების მიერ იქნა პროვოცირებული. მიუხედავად ასეთი სუბიექტური მიდგომისა თვით არისტოტელეც კი, რომელიც უხვად სარგებლობს მისი მასალით, მაგრამ მაინც „მითოლოგოსს“ უწოდებს, „როდესაც უნდა განსაზღვროს, ვინაა პოეტი და ვინ ისტორიკოსი – მისთვის ისტორიკოსი სწორედ ჰეროდოტეა და არა სხვა ვინმე“ (თ. ყაუხჩიშვილი, დასახ. ნაშ. გვ. 31.). ასეთი სკეპტიკოსი ანტიისტორიკოსების შემოტევებისაგან თავის დაცვა არანაკლებ რთულია იმპერიულ გარემოცვაში მოქცეულ ამ ჩვენს სინამდვილეში და ამიტომ აუცილებელია განათლების კულტურის ძიება ასეთი უძველესი ხანებიდან და სიღრმეებიდან დავიწყოთ.

კოლხ-იბერული ეთნოკულტურის ადგილი აღმოსავლეთ-დასავლეთის კულტურულ ოპოზიციაში

ცივილიზაციათა (კულტურათა) დაყოფის ისტორიის აღწერას ჰეროდოტე ასე იწყებს: „სპარსთა ისტორიკოსები ამბობენ, რომ ფინიკიელები იყვნენ ელინთა და სპარსთა მტრობის მიზეზნი“ (იქვე, გვ. 37). მაშასადამე, უნდა ჩავთვალოთ, რომ ამ დრომდე დასავლეთ-აღმოსავლური ცივილიზაცია ერთიანი იყო და ჩვენ მიერ ზემოთ აღწერილი შუმერულ-ეგვიპტური და კოლხ-იბერული კულტურული კავშირებიც მთლიან კომპლექსში უნდა მოვიაზროთ. განხეთქილება კი თურმე ასე დაიწყო: მენამული ზღვიდან **მოსული** ფინიკიელები ხმელთაშუა ზღვის მიდამოებში დასახლდნენ, დაიწყეს ვაჭრობა. მათ ეგვიპტური და სირიული საქონელი ჩამოიტანეს ელადად ნოდებული ქვეყნის უდიდეს მხარეში-არგოსში. ვაჭრობის დამთავრების შემდეგ, სხვა ქალებთან ერთად მათ მოიტაცეს მეფის ასული, ელინთა მიერ იო ინაქოსის ასულად სახელდებული და გაცურეს ეგვიპტეში. პირველი უსამართლობაც ასე დაიწყო.

ამის შემდეგ ელინები მივიდნენ ფინიკიის ტიროსში და მოიტაცეს მეფის ასული ევროპე. ეს იყო სამაგიეროს მიზღვევა-თანაბრად თანაბრისთვის. ამის შემდეგ ელინებმა უსამართლობა მეორედ ჩაიდინეს; გრძელი ხომალდით **მოცურეს აია კოლხიდაში, მდინარე ფასისთან** და მოიტაცეს მეფის ასული მედეა. კოლხთა მეფემ მოციქულები გააგზავნა და უკან გამოითხოვა თავისი ქალიშვილი, მაგრამ ელინებმა უპასუხეს, არც მათ დაუბრუნებიათ იო არგოსელებისთვისო, და უარი შეუთვალეს. სინამდვილეში ელინებმა დაიწყეს უსამართლობა.

პარისმა, პრიამოსის ძემ, ყოველივე ამის გაგების შემდეგ მოიტაცა ელენე. იცოდა, არ მოუხდებოდა პასუხის გაცემა. ელინებმა კი ერთი ლაკდემონელი ქალისთვის დიდი ლაშქარი შეკრიბეს, მივიდნენ აზიაში და პრიამოსის სამეფო დაამხეს. ამის შემდეგ ასეა მიჩნეული: ელინები სპარსელების მტრები არიან. სპარსელები აზიასა და აქ მცხოვრებ ბარბაროს ტომებს თავისიანებად მიიჩნევენ, ხოლო ევროპესა და ელინთა ტომს ემიჯნებიან (იქვე, გვ. 37/38). ამ თითქმის პოეტური მონათხრობიდან, კულტურის თვალსაზრისით, ჩვენთვის მნიშვნელოვანია ის, რომ იმ უძველეს ეპოქაში ადამიანური ცივილიზაცია, თუნდაც ამ ვრცელ კულტურულ რეგიონში, ერ-

თიან და განუყოფელ მთლიანობად არის გააზრებული, რომელშიც განხეთქილება შეტანილ იქნა ხელოვნურად, არენაზე გვიან გამოსული ძალების: ფინიკიელების, ელინებისა და სპარსელების მიერ. ასეთ შემთხვევაში, როგორ არ უნდა გაგახსენდეს რუსოს მიერ თქმული, რომ ყველაფერი ფუჭდება ადამიანის ხელში.

მაშასადამე, წინარეინდოევროპული ცივილიზაცია კომპლექსურად, უწყვეტ ერთობადაა წარმოდგენილი. ამ ერთობის მემკვიდრეობასაა, რომ ჩემულობს მიდიის კულტურიდან ამოზრდილი სპარსული იმპერია და თავს აზიურ ხალხთა მფარველად თუ პატრონად აცხადებს. ასეთი დამოკიდებულება ამ საკითხისადმი კიროსიდან ათასი წლის შემდეგაც ჩანს, როცა ისინი ახ.წ. VI ს-ის შუახანებში ლაზიკის სამეფოს კანონიერ მფარველად აცხადებენ თავს.

ამდენად, სპარსეთის აზიაში გაბატონების ხანისთვის ამ ბიბლიური ცივილიზაციის ყველა ეტაპზე გამოკვეთილად ჩანს აიასა და კოლხ-იბერული კულტურის ნაკვალევი. მას გამოკვეთილი ადგილი უკავია აქამენიდთა იმპერიის არსებობის მთელ მანძილზე და უწყვეტად აგრძელებს თავის თვითმყოფად ცხოვრებას. მაშინ როცა დარიოსისა და ქსერქსეს იმპერია მთელ ძველ კულტურულ სამყაროს, ეგვიპტის ჩათვლით, თავის სატრაპიებად აქცევს, კოლხ-იბერიის დიდი ნაწილი თითქმის მიდიის თანატოლი უფლებებით სარგებლობს და მხოლოდ საპატიო თვითვადებულებით არის კავშირ-ურთიერთობაში ამ მსოფლიო იმპერიასთან.

ისტორიის მამა წერს: „კოლხებმაც დაინესეს საჩუქრები და ასევე მათმა მეზობლებმაც ვიდრე კავკასიის მთებამდე (რადგან ამ მთებამდე ვრცელდება სპარსეთის მმართველობა)“ (იქვე, ტ. 1, გვ. 227). მაშასადამე, ისინი ყველა ამ ხალხს შორის, თვით სპარსელებისა და მიდიელების შემდეგ ყველაზე მეტად ინარჩუნებენ თავისუფლებას და თვითთავადობას, რაც, რა თქმა უნდა, მათი კულტურული კავშირებით უძველეს კულტურებთან უნდა იყოს განპირობებული. ამის დასტურად ისევ ჰეროდოტეს მონათხრობი გამოგვადგებოდა, რომელიც ამბობს: დედამინის მოხაზულობის მრავალმა აღმწერელთაგანმა ვერცერთმა ვერ გაგვარკვია ამ საქმეში წესიერად, ამიტომ მე მოკლედ ვილაპარაკებ ამ საკითხზეო. ჩვენ ამ შემთხვევაში ის გვაინტერესებს ქართველური მოდგმის ცივილიზაციის ფორმირების არეალის დადგენის თვალსაზრისით, კონკრეტულად, იმ გაგებით, იყო თუ არა ისტორიულ-გეოგრაფიული თვალსაზრისით შესაძლებელი მისი კულტურული კავშირი შუმერულ-ბაბილონურ თუ ეგვიპტურ-მიდიურ ცივილიზაციებთან, როგორც ამას გადმოგვცემენ პირველწყაროები (ამ ცნობებს იურიდიულ-სამართლებრივ საფუძვლებად იყენებდნენ სპარსელი თუ ბიზანტიელი დიპლომატები თუ მმართველები). ის წერს: სპარსელები ცხოვრობენ და აღწევენ სამხრეთის ზღვამდე, მენამულს რომ უწოდებენ, ამათ ზემოთ, ჩრდილოეთის მიმართულებით **ცხოვრობენ მიდიელები**, მიდიელებს ზემოთ – **სასპერები**, სასპერებს ზემოთ, ჩრდილოეთის ზღვამდე – **კოლხები**, რომელსაც ერთვის ფასისი. ეს ოთხი ტომი მოსახლეობს ზღვიდან ზღვამდე. ავტორი შემდეგ პარაგრაფში ადგენს ამ ჩრდილოურ საზღვრებს და, რა თქმა უნდა, კოლხთა მიწა-წყლის საზღვარსაც. მისი თქმით: აქ ერთი ნაპირი, რომელიც იწყება ფასისთან, ჩრდილოეთით მიემართება პონტოს ზღვის გასწვრივ ჰელესპონტისკენ ვიდრე ტროის სიგენიონამდე, ხოლო სამხრეთით იგივე ნაპირი მიემართება მირიანდის უბიდან, რომელიც მდებარეობს ფინიკიასთან, ზღვასთან (ხმელთაშუა ზღვა – მ.ზ.) მდებარე ადგილებამდე, ვიდრე ტრიოპიონის კონცხამდე. ამ სანაპიროზე ცხოვრობს 30 ტომი. მისი აღწერით, მეორე სანაპირო იწყება სპარსელთა ქვეყნიდან და მიემართება მენამული ზღვისკენ, ეს შეიცავს სპარსეთს, ამის მერეა ასირიე და მის მერე – არაბიესსი, მთავრდება არაბიის უბესთან, ხოლო ფინიკიიდან ეს სანაპირო მიემართება სირიის პალესტინისკენ და ეგვიპტისკენ და აქ მთავრდება (ჰეროდოტე, ტ. 1, გვ.262).

ამ ვრცელი აღწერილობიდან ჩვენი საკითხის განხილვისათვის მნიშვნელოვანია ის, რომ ავტორი ამ ვრცელ რეგიონს განიხილავს **ერთობლიობაში**, როგორც ერთიან კულტურულ სივრცეს, რომელშიც ერთ-ერთი საკვანძო ადგილი როგორც გეოგრაფიულად, ასევე ეთნოკულტურულად განეკუთვნება კოლხ-იბერულ ერთეულებს, დაწყებული კავკასიიდან ვიდრე მიდიაამდე და მენამულ ზღვამდე სამხრეთით, დასავლეთით კიდეც – იბერიის ნახევარკუნძულამდე და ატლანტიდამდე. ავტორი ქვემოთ ისევ უბრუნდება ამ სივრცეში სპარსელების, მიდიელების, სასპერებისა და კოლხების დომინანტურ მდებარეობას და ახლა ყურადღებას ამახვილებს აღმოსავლეთის მიმართულებაზე, სადაც მენამული ზღვიდან ჩრდილოეთით მდებარეობს კასპიის ზღვა და არაქსი, შემდეგ ინდოეთია და მის იქით რა არის, ამის თქმა არავის შეუძლიაო. მაშასადამე, ის მოხაზავს ადამი-

სეული ცივილიზაციის მთელ სივრცეს და მის შემოქმედ ხალხებს შორის ყოველნაირად გამორჩეულ ადგილს მიაკუთვნებს ე.წ. იბერიულ-კავკასიური მოდემის ხალხებს, როგორც საკაცობრიო ცივილიზაციის შემოქმედ მოდემათა შორის ერთ-ერთს. ამდენად, ძველ შუმერულ-ბაბილონურ და ეგვიპტურ ცივილიზაციებთან კოლხ-იბერულის დაკავშირება არაა საფუძვლებს მოკლებული.

სპარსეთის აქამენიდური იმპერიის არსებობის ბოლო ეტაპისთვის, როგორც ქსენოფონტე გადმოგვცემს, კოლხთა ძველი სამეფოს ძირითადი ნაწილი დამოუკიდებელია და კულტურული კავშირებით არის დაკავშირებული როგორც აზიურ (სპარსულ-აქამენიდურ), ასევე დასავლურ (ელინურ) ცივილიზაციებთან. ის წერს: კოლხები „მეფეს არ ემორჩილებიან, ავტონომები არიან“ (მ. ბერძენიშვილი, ფაზისის ისტორიისთვის, გვ. 65, თბ, 1968 წ.). მაშასადამე, ჰეროდოტედან რამდენიმე ათწლეულის შემდეგ კოლხები ზოგიერთ სხვა ხალხებთან ერთად ირანელთა გავლენისაგან სრულად თავისუფალნი არიან. ისინი მჭიდრო კავშირში არიან ბერძნულ სამყაროსთან.

ქსენოფონტეს ცნობიდან ჩანს, რომ კოლხები საკმაოდ მრავალრიცხოვანი და დოვლათიანი ხალხი ყოფილა. ის წერს: „ბერძნები დაბანაკდნენ მრავალ სოფელში, ხორაგეულით სავსეში“. ტრაპეზუნტში ჩასული ელინები დაახლოებით 30 დღეს არბევდნენ კოლხურ სოფლებს ტრაპეზუნტის ირგვლივ, აიყარნენ მხოლოდ მაშინ, „როცა უკვე აღარ შეიძლებოდა ხორაგეულის ისე მახლობლად შოვნა, რომ იმავე დღეს ბანაკში დაბრუნებულიყვნენ“. გამოდის, რომ კოლხური სოფლები ტრაპიზონის ირგვლივ 25 კმ. მეტ მანძილზე ყოფილა განფენილი. კოლხები განსახლებული არიან მთაშიც და ბარშიც. ბარის კოლხებს მჭიდრო კავშირი აქვთ ტრაპიზონელ ელინებთან, რაც მათ საზოგადოებრივ-კულტურულ თანაცხოვრებაზე მიუთითებს და, შესაბამისად, სწავლა-აღზრდის მაღალ კულტურასაც გულისხმობს. ძვ.წ. V-IV სს. კოლხეთში კულტურის ასეთი მაღალი დონის არსებობის მაჩვენებელი არის ნუმისმატიკური მონაცემები. ს. ჯანაშიას მოსაზრებით, „კოლხურის მოჭრის დანყება ძვ.წ. V საუკუნის დასასრულისთვისაა სავარაუდებელი. ის განკუთვნილი უნდა ყოფილიყო მთელი კოლხეთისათვის, ამიტომაც, რომ ის მოიპოვება შავი ზღვის სანაპიროებიდან მოყოლებული სურამის ქედამდე და ტრაპეზუნტიდან დიოსკურამდე, თვით ბოსფორამდეც კი.

აღსანიშნავია უშუალო კავშირის არსებობის დამადასტურებელი ფაქტები და მათ შორის ნუმისმატიკური მასალა – ათენური ტეტრადრაქმები, რაც სხვებზე უფრო ხშირად მოინახება აქ და მონუმობს ათენის მჭიდრო სავაჭრო-ეკონომიკურ კავშირზე კოლხეთთან. ეს კი, უდავოდ, **გულისხმობს კულტურულ-საგანმანათლებლო კავშირებსაც.**

ასე გრძელდებოდა ხანგრძლივად, ალექსანდრე მაკედონელის ხანაშიც, როცა არა მარტო მისი დრაქმები და სტატერები ბრუნვაში, არამედ მინაბაძი ფულიც (ადგილობრივი), რაც ადასტურებს გაცხოველებულ ფულად მიმოცვლას. ასეთივე მდგომარეობა ჩანს კოლხეთში სელევკიდების დროსაც, როცა კოლხეთი ერთხანს ჰელესპონტის მეფის ლიზიმაქეს (გარდ. 281 წ. ძვ. წ.) გავლენის ქვეშაა.

სელევკიდების დროიდან მოსული და საქართველოს წიაღში ნაპოვნი ფულები სირიის, თრაკიის, კაპადოკიის, ეგვიპტისა და სხვა ქვეყნებისა გვიჩვენებს ქართველური ხალხების ცხოველ სავაჭრო ურთიერთობას ამ ხალხებთან. ავტორის აზრით, ასეთი საკმაოდ განვითარებული ეკონომიკური ვითარება კოლხეთში ბუნებრივი გაგრძელებაა ძვ.წ. V ს-ის მწერლის ჰიპოკრატეს მიერ გადმოცემული ცნობისა, რომ ფაზიანებს ანუ კოლხებს მის დროს ჰქონიათ **ბაზარი**, მაშასადამე, ჰქონიათ ვაჭრობა და ალბ-მიცემობა (ნ.ბერძენიშვილი, დასახ. ნაშრ. გვ. 70-71). ამ მონაცემებიდან გამომდინარე, უდავოა, რომ კოლხ-იბერული საზოგადოებრივ-კულტურული გარემო პერმანენტულად ყალიბდებოდა ამ უძველეს ცივილიზატორულ სივრცეში და ფორმირდებოდა თვითკმარ ეთნოკულტურად, შესაბამისი სწავლა-განათლების სისტემით, რომლის მაღალი დონის გამოხატულებად უნდა მივიღოთ ქართველ მემატრიანეთა ცნობა ფარნავაზის მიერ „დამწერლობა ქართულის“ შემოღების შესახებ.

ერთიანი ქართული საღამერლოზო და საღმზრდელო-საგანმანათლებლო კულტურის ფორმირების საკითხი

ქართველი მემატრიანის ცნობა, რომ მცხეთის მამასახლისის ძმისწულმა ფარნავაზმა და დასავლეთ საქართველოს მმართველმა ქუჯიმ, ჩრდილოკავკასიელთა თანადგომით და სელევკიდების

მეფის ანტიოქოს I-ის თანხმობით, დაამარცხეს პონტოს სამეფოს ლაშქარი და ფარნავაზი გახდა ქართლის პირველი მეფე (საქ. ისტ. დ. მუსხელიშვილი, გვ. 48). ეს ქრონოლოგიურად უნდა შეესაბამებოდეს ელინიზმის იმ ეპოქას, როცა კოლხეთის ერთი ნაწილი მოექცა ბერძენთა გავლენის ქვეშ, დაახლოებით ლიზიმაქეს მეფობის ხანაში.

ალექსანდრე მაკედონელის შემდეგ მის სარდლებს შორის დაწყებული ბრძოლა იმპერიის გადანაწილებისათვის თითქმის ოთხ ათეულ წელს გაგრძელდა და დასრულდა ე.წ. ელინიზტური სახელმწიფოების ჩამოყალიბებით. მათ შორის ყველაზე დიდი იყო სელევკიდთა იმპერია, რომლის ცენტრიც იყო სირია. მას სელევკ I-მა ჩაუყარა საფუძველი და სელევკიდთა იმპერია ეწოდა, ხოლო დაახლ. 300 წლისთვის დაარსდა მისი დედაქალაქი – ანტიოქია. ამ დიდ ელინურ სამეფოსთან ურთიერთობაში ჩამოყალიბდა პირველი ქართული სამეფო და მისი დინასტია, „ანტიოქოს შიენწყნარა (ფარნავაზ) და უწოდა შვილად თვისად, და წარმოსცა გვირგვინი“ (საქ. ისტ. ტ. I, გვ. 53, თბ. 2006 წ. მთ. რედ. მ.ლორთქიფანიძე).

ფარნავაზის გაერთიანებული სახელმწიფოს შექმნის ამ კარგად ცნობილ ისტორიაში ჩვენი საკითხისთვის მნიშვნელოვანია ის გარემოება, რომ მასში აშკარად იკვეთება დასავლეთ და აღმოსავლეთ საქართველოს **ისტორიულ-კულტურული** ერთიანობის შედეგი, მაგრამ არა ისე, როგორც ამას ხსნის მოცემული თავის ავტორი გ. მელიქიშვილი, რომ ეს არის „გამოვლინება... ქართულ სამყაროში ქართლის მონინავეობისა და მისი დადასტურება“ (იქვე). არც ისაა საკმარისი დრო, რომელსაც ავტორი გამოყოფს თვითშეგნების ფორმირებისა და მყარი სახელმწიფოებრივი ერთიანობის ჩამოყალიბებისათვის, როცა წერს: „ქართული სამყაროს ერთიანობის ამ შეგნებას მრავალსაუკუნოვანი ისტორიული განვითარება უძღოდა წინ“ (იქვე). საქმე ისაა, რომ „შეგნების ფორმირება“ არ იყო ოდენ მატერიალურ-კულტურული მოვლენა, არამედ ის მის გარედან – მეტაფიზიკიდან მომდინარე ფსიქოგენეტიკური ფაქტორებიდან იღებდა საფუძველს და შორეულ ათასწლეულებში იკარგებოდა, ე.წ. წინა ინდოევროპულ ცივილიზატორულ სივრცეებში, სადაც ეთნოგენეზისის პროცესებში თავს იჩენდა, როგორც ზემოთ ვნახეთ, ეგვიპტურ, შუმერულ, პელაზგურ თუ სხვა დიდ კულტურებთან კავშირში და ყალიბდებოდა, როგორც **კოლხ-იბერული (იბერიულ-კავკასიური, იაფეტური) ერთობა**.

ამ ეთნოკულტურულ საწყისთა საკითხთა კვლევამ ინტენსიური ხასიათი მიიღო ახალ დროში და დღემდე გრძელდება, რომელშიც სხვადასხვა სახის წყაროთა ირიბი თუ პირდაპირი მოცემულობებით დასტურდება არა მარტო კოლხ-იბერული მოდგმის ერთობა, არამედ გვეძლევა მითითება „პელასგებისა და კავკასიური კოლხების იდენტურობის შესახებ“ (ვ. ასათიანი, ანტიკური... ტრადიციები, ძვ. ქართ. მწერლობაში, გვ. 10, 1996 წ. აკ. ურუშაძე... არგონავტიკა გვ. 121).

რაც შეეხება პირველ მოსაზრებას, რომ ფარნავაზის ეპოქაში იკვეთება დასავლეთ-აღმოსავლეთ საქართველოს ისტორიულ-კულტურული ერთიანობის შედეგი, თუნდაც ზემოთქმულიდან გამომდინარე, მხოლოდ ნაწილობრივ თუ ასახავს რეალურ ვითარებას, ვინაიდან ეს სივრცე, რაზედაც ავტორი უთითებს, საკაცობრიო სულიერ ცივილიზაციასთან წილდებული კოლხ-იბერული კულტურისთვის არასაკმარისია; ხოლო რაც შეეხება ეროვნული თვითშეგნების ფორმირების საქმეში ქართლის მენინავეობას, ამისთვის მას არც მატერიალური რესურსი, არც ფიზიკური ძალა და სულიერი ენერჯია არ ჰყოფნიდა, რომ არა ეს ადამისდროინდელი ეთნოგენეტიკური ერთობა კოლხ-იბერიული მოდგმისა.

„შემოსაზღვრული ქართლისათვის“ ასეთი დიდი ფუნქციის აკიდება თვით აშკარად სუბიექტური განწყობის (არ ვიტყოდი, „არმენოფილ“) ავტორ-მემატინისთვისაც მიუღებელია. ის აშკარად უთითებს ეროვნულ-სახელმწიფოებრივად ფორმირების საქმისთვის ქართლის არათვითკმარ შესაძლებლობებზე, როცა წერს: „და იყვნეს ქართლს ესრეთ აღრეულ ესე ყოველნი ნათესავნი, და იზრახებოდა ქართლსა შინა ექუსი ენა: სომხური, ქართული, ხაზარული, ასურული, ებრაული და ბერძნული. ესე ენანი იცოდეს ყოველთა მეფეთა ქართლისათა მამათა და დედათა“ (ქართლის ცხოვრება, გვ 48, თბ. 1996). ასეთი ეთნოპოლიტიკური სიტუაცია არ იძლეოდა არა მარტო იმის შესაძლებლობას, რომ შექმნილიყო რეგიონალური მასშტაბის კავკასიური სამეფო, არამედ საკუთრივ „ქართლის მმართველობა“ თუნდაც მამასახლისის დონეზე. ამის აშკარა დადასტურებას წარმოადგენს შემდგომი პროცესები, თუნდაც ისე შელამაზებულად გადმოცემული, როგორც მას

აღწერს მემკვიდრეობას, როცა თვით ალექსანდრეს მიერ დანიშნულმა და მსოფლიო იმპერიის ფარ-ვატერში ჩაბმულმა აზოს არიან-ქართლურმა სამეფომ ვერ გაუძლო დროის მოთხოვნას.

ფარნავაზიანთა საერთო ქართველური დინასტიის ჩამოყალიბება მას შემდეგ დაიწყო, როცა დროთა განმავლობაში კოლხ-იბერული თავურსანყისიდან მომდინარე სულიერ-მეტაფიზიკური, ფსიქოგენეტიკური და მატერიალურ-კულტურული შესაძლებლობების გაერთიანება, რამდენადმე მათი შერწყმა და თვითკმარ კულტურულ ერთობად ფორმირება დაიწყო იმდენად, რამდენადაც ეს შესაძლებელი იყო იმ ეპოქაში.

რაც შეეხება ქართველთა თვითშეგნების ფორმირების „მრავალსაუკუნოვან ისტორიულ“ პერიოდს, როგორც ითქვა, ის ვერ ეტევა არა მარტო რამდენიმესაუკუნოვან ისტორიულ ეპოქაში, არამედ თვით მეტაისტორიულ (წინაისტორიულ) ეპოქებსაც გადასწვდება ხოლმე და წმინდა სულიერ-გენეტიკურ სათავეში იღებს თავურსანყისს. ამ სულიერ-გენეტიკური პროცესების სრულყოფილ ახსნას გვაძლევს აკადემიკოსი რისმაგ გორდეზიანი. მისი თქმით, ქართველური მოდგმის ერთიანი სულის არსებობის მიზეზი, როგორც ზოგიერთები ხედავენ, არც ქართული ეკლესიის ერთიანობაშია, არც ქართლისა და ქართული ენის პოზიციის სიმტკიცეში, არც აღმოსავლეთ საქართველოს პოლიტიკურ და ეკონომიკურ დაწინაურებაში. ეს ფაქტორები ასრულებენ გარკვეულ როლს, მაგრამ ისინი ქართველური შეგნების ფორმირებისთვის საკმარისი ვერ იქნებოდნენ. მათ გარდა ძალზე მნიშვნელოვანი იყო ამ მოდგმის ტომებში არსებული ძლიერი ტრადიცია, რომელსაც ხალხში უნდა შემოენახა ისტორიული მახსოვრობა ოდინდელი გენეტიკური ერთიანობის შესახებ. რაც მთავარია, ავტორის ზუსტი განსაზღვრებით, „ქართლის ცალკეული ინიციატივების მიუხედავად, ამის არც პოლიტიკური და არც იდეოლოგიური წანამძღვრები თუ საფუძვლები არ არსებობდა. უფრო რეალური იქნებოდა ამგვარი ტრადიციის დამკვიდრების საწყისები ანტიკურ ხანებში გვეძებნა“ (რისმაგ გორდეზიანი, ქართული თვითშეგნების ჩამოყალიბების პრობლემა, გვ. 5. თბ. 1993 წ.). მაშასადამე, მეცნიერი ქართველური მოდგმის თვითშეგნების ფორმირების პროცესის ახსნას კომპლექსური მიდგომით ახდენს და მის თავურ-სანყისს კოლხ-ბერული მოდგმის სულიერ-გენეტიკურ ერთიანობაში ხედავს. ყოველ შემთხვევაში, ჩვენ ასე წარმოგვიდგენია ეს მითაჟამიდან მომდინარე უწყვეტი კულტურული პროცესი, რომლის ცხოვრებაში განმახორციელებელ საშუალებადაც გვეძლევა აღზრდისა და სწავლების ძლიერი ტრადიცია და ისტორიული მემკვიდრეობა.

რ. გორდეზიანი, „ქართლის ცხოვრების“ მოცემულობების გააზრებიდან გამომდინარე, თვითშეგნების პერმანენტულად ფორმირების პროცესის პრაქტიკულ მიმდინარეობას ქრონოლოგიურად ასე წარმოადგენს: ძვ. წ. 4000-2000 წწ. ხდება სამხრეთ წინა აზიიდან ხალხთა გარკვეული ერთიანი ნაკადის გადმოადგილება კავკასიისკენ. ისინი განსახლებიან ვრცელ ტერიტორიაზე, რომლის სამხრეთის საზღვარი ჩრდილოეთ ირანამდეა, აღმოსავლეთი – კასპიის ზღვამდე, დასავლეთი – შავ ზღვამდე, ხოლო ჩრდილოეთი საზღვარი კავკასიის ქედის ჩრდილოეთ კალთებამდე ვრცელდება (იქვე, გვ. 17). მაშასადამე, ეს ის სივრცეებია, საიდანაც ვრცელდება შუემრული და ეგვიპტური ცივილიზაციებიდან მომდინარე კულტურული გავლენები და მიმდინარეობს ეთნოკულტურული პროცესები თვითიდენტობის ფორმირებისა, რაზედაც ჩვენ ზემოთ გვქონდა მსჯელობა.

შემდეგ ავტორი ეხება იმ პროცესებს, რომლებიც მიმდინარეობდა კავკასიურ სივრცეებში, კერძოდ, აქ ჩრდილოეთიდან ხალხთა ინტენსიურ შემოდინებას და საქართველოს ტერიტორიაზე ეთნიკური პროცესების დაჩქარებას, ტომობრივი დიფერენციაციის ზრდას. ძვ.წ. XII-VI სს. ხდება სამხრეთკავკასიურ ტომთა კონსოლიდირება, ურარტუს ძლიერი სამეფოს პოლიტიკური და კულტურული ეგიდით. ავტორის თქმით, მიმდინარეობს ე. წ. კავკასიური კონსოლიდაციის პროცესი, რომელიც სრულდება ძვ. წ. VII-VI სს. მიჯნაზე. ეს პროცესი „არარატის ქვეყანას (ურარტუს – მ. ზ.) აკარგვინებს თავის როლს კავკასიაში. ქართული ენა იჭერს საქართველოში წამყვან როლს (იქვე, გვ. 18).

ზემოთ საკმაოდ მიმოვიხილეთ კულტურულ-ცივილიზატორული კავშირები აქამენიდთა იმპერიასთან, მაგრამ კიდევ ერთხელ უნდა მივუბრუნდეთ ამ პროცესების შედეგს, როგორც ის გააზრებული აქვს რ. გორდეზიანს, კოლხ-იბერული გენეტიკურ-კულტურული ერთიანობის ახლებურად – სახელმწიფოებრივ-პოლიტიკურად ფორმირების თვალსაზრისით. ის წერს: დაახლოებით 560-333 წლებში საქართველო ექცევა სპარსული გავლენის ქვეშ. აქ ქართულთან ერთად

სხვა ენებიც ფუნქციონირებენ... მსოფლიოში ალექსანდრე მაკედონელის ლაშქრობების შედეგად გამოწვეული ცვლილებების შემდეგ საქართველოში იწყება კონსოლიდაციის პროცესი, ეგრისისა და ქართლის გაერთიანება ხდება გენეტიკური ერთიანობის რწმენის საფუძველზე, რაც არსებითად ქართული ნაციონალური სახელმწიფოს ჩამოყალიბებას იწვევს. მას აქვს ერთი ოფიციალური და მნიგნობრული ენა, აქვს ერთი დედაქალაქი, ჰყავს მეფე (იქვე).

ჩვენი აზრით, მეცნიერი ზედმინევენით ლაკონიურად და მეტ-ნაკლებად დასრულებული სახით წარმოგვიჩინს ზოგადსაკაცობრიო ცივილიზატორული პროცესების თანამონაწილე კოლხ-იბერული ეთნოკულტურის ნაციონალურ-სახელმწიფოებრივ (პოლიტიკურ) ერთობად ფორმირების მიმდინარეობას. ამ შემთხვევაში ძალზე მნიშვნელოვანია მის მიერ აქცენტის გაკეთება „გენეტიკური ერთიანობის რწმენაზე“, არა ისე, როგორც ეს თქმულია ისტორიის სახელმძღვანელოში, რომ უმთავრესია „ქართულ სამყაროში ქართლის მონინავეობა“. ამდენად, თუ ამოვალთ მეცნიერის ამ მოსაზრებიდან, სწორედ რომ ამ მეტაფიზიკურ გენეტიკურ-სისხლითნათესაური ერთიანობის რწმენაზეა აგებული ქართველური მოდგმის თვითშეგნება და მისგან მომდინარე ის კულტურულ-აღმზრდელობითი ტრადიციები, რომელთა საფუძველზედაც აღმოცენდა და განვითარდა ქართული სწავლა-განათლების კულტურა ერთიანი სადამწერლობო საღვთისმეტყველო ენის ბაზაზე.

სადამწერლობო ენის მაკონსოლიდირებელი ენერგეტიკა აიოლებდა ტომობრივი გათიშულობის დაძლევას, უძელესი გენეტიკური კავშირების ახლებურად (პოლიტიკურ-სახელმწიფოებრივად) ფორმირების ხანგრძლივი პროცესის საფუძვლის ჩაყრას. მაშასადამე, როგორც რ.გორდეზიანი ფიქრობს, ასე ხდება ეგრისისა და ქართლის გაერთიანება, რაც არსებითად ქართული ნაციონალური სახელმწიფოს ჩამოყალიბებას იწვევს. ეს გზა ნაციონალური ერთიანობისა, მიუხედავად თითქმის 1200-წლოვანი (ფარნავაზიდან ბაგრატ III-მდე) პოლიტიკური ზიგზაგებისა და კატაკლიზმებისა, მუდამ აჩენდა კულტურულ-საგანმანათლებლო ცენტრისკენულ მიდრეკილებებს და სრულყოფილი სახე მიიღო ქრისტიანული რელიგიის (ცივილიზაციის) ფორმირების პროცესში, როცა „ქართველმა ამ რჯულს, ამ ახალს აღთქმას, შეუერთა ძველისგან ყოველივე ის, რაც კი რამ ძვირფასია ადამიანისთვის და რაც თავის-დღეში არ დაძველდება, მინამ ადამიანი ადამიანობს, შეუერთა მამული და ეროვნება“ (ილია, შეგონებანი, გვ.7, თბ.2003).

წინარეპრისტინული სულიერ-კულტურული პროცესები, როგორც ქრისტიანული ცივილიზაციისათვის შემზადება

კოლხ-იბერული მოდგმის უძველეს კულტურას ბევრი ისეთი რამ ჰქონდა ადამიანისთვის ძვირფასი და გარდაუვალი, რომელიც მანამ იარსებებს, სანამ არსებობს ეს მოდგმა, პირველ რიგში, მისი სადამწერლობო-მნიგნობრული ენისა და თვითთავადი აღზრდისა და ზნე-ჩვეულების ტრადიციის სახით.

ქრისტიანობის ოფიციალურ რელიგიად გამოცხადებამდე 500 წლით ადრე დაწყებული პროცესი პოლიტიკურ-სახელმწიფოებრივად ფორმირებისა ხორციელდებოდა ერთიან-კულტურულ საგანმანათლებლო ბაზაზე. როგორც რ.გორდეზიანთან ვნახეთ, ამ ახლებურ ერთობას აქვს ერთი ოფიციალური და მნიგნობრული ენა, პოლიტიკური ცენტრი და ცენტრალიზებული მმართველობა. შემდგომ პერიოდებში მომხდარი პოლიტიკური ცვლილებები არსებითად ვერც ქართული ენის სტატუსს ცვლიან და ვერც ქართული ერთიანობისკენ ლტოლვას ანელებენ. ქრისტიანობის გავრცელება ქართული მნიგნობრული ენის შემდგომ განმტკიცებასა და ეროვნულ-სახელმწიფოებრივი თვითშეგნების გაღრმავებას უწყობს ხელს, რისი დაგვირგვინებაც არის X საუკუნიდან ერთიანი ქართული სახელმწიფოს ასპარეზზე გამოსვლა. ქართველობამ მთელი ამ ხნის განმავლობაში შეინარჩუნა მასსოვრობა საკუთარი გენეტიკური ერთიანობისა, მასსოვრობა იმ ღირებულებებისა, რომლებსაც მასში ქრისტიანული რწმენის ჩანერგვის, ე.ი. სულიერ-სარწმუნოებრივად მეტამორფოზების შემდეგ, ვერც ვერაფერს წაუმატებ და ვერც ვერაფერს დააკლებ. ასეთი მდგრადი კულტურულ-სარწმუნოებრივი ერთიანობის გამომუშავება შესაძლებელი გახდა იმ ძველთაძველ ტრადიციებზე დაყრდნობით, რომლებიც, როგორც ზემოთ ითქვა, საკაცობრიო პირველცივილიზაციებიდან მომდინარეობდა, ხოლო „ახალმა მშვენიერმა აღთქმამ განაახლა ჩვენი ქვეყანა ახალის ცხოვრებისათვის“ (ილია, იქვე) და ასე კოლხ-იბერულმა მოდგმამ სწავლა-განათლების

თვითთავადი (ევოლუციური) განვითარების გზით ჩამოქნა ურყევი ერთობა სულისა და ხორცისა.

როგორც ილია ბრძანებდა, რჯული, მამული და ეროვნება – „ეს სამი ერთმანეთის ღირსი საგანი ისე ჩაენნენ, ისე ჩაქსოვდნენ ერთმანეთში, რომ რჯულის დაცვა საქართველოს მინა-წყლის დაცვად გარდაიქმნა და მინა-წყლის დაცვა – რჯულის დაცვად“.

ამდენად, თამამად შეიძლება ითქვას, რომ საზოგადოებრივი განვითარების პროცესში ასეთი მყარი სულიერი და ფიზიკური ერთიანობის ფორმირების უმთავრეს ფაქტორს ენასთან ერთად წარმოადგენდა აღზრდისა და სწავლების გამომუშავება, რომლებიც ამ პროცესში თვითონაც ევოლუციონირდებოდა და ყალიბდებოდა თვითთავად სააღმზრდელო-საგანმანათლებლო ტრადიციად.

ინტელექტუალური თვალსაზრისით, განვითარების ხანგრძლივ პროცესში მისი, როგორც განათლების კულტურის, სახე ფორმირდებოდა სხვა უძველეს ცივილიზაციებთან კონტაქტში, ვინაიდან ზოგადად კულტურისთვის არ არსებობს კარჩაკეტილი მდგომარეობა, გადაულახავი გეოგრაფიული თუ ეთნიკური საზღვრები. ამიტომ არა მარტო კოლხ-იბერული მოდგმის ტომები იყვნენ ერთმანეთთან სულიერ-გენეტიკურ თუ მატერიალურ-კულტურულ უწყვეტ კავშირში, არამედ მთელი ამ წინააზიურ-ეგეოსური რეგიონალური კულტურის მასშტაბითაც.

კულტურული ევოლუციის ყველა ეტაპზე უწყვეტად მიმდინარეობდა „სესხების“ – ურთიერთგავლენის, მარადმოქმედი პროცესი. გადაღება და დანერგვა ხდებოდა ყოველივე იმ სულიერი წარმოსახვისა თუ მატერიალურ-შემოქმედებითი სიახლისა, რომლის მიღებასა და შესისხლხორცებას ესა თუ ის ეთნოკულტურა ძალდაუტანებლად მიიღებდა სათავისოდ. ეს ვითარება, რა თქმა უნდა, შეეხებოდა სწავლა-აღზრდის პროცესსაც; სწორედ ის ინარჩუნებდა, განსაკუთრებით ეს უკანასკნელი, მდგრადობასა და კონსერვატიზმს. აღმზრდელობითი პროცესის ამ თავისებურების (კონსერვატიზმის) შედეგად ყალიბდებოდა თვითმყოფადი საწესჩვეულებო ტრადიციები და ეთიკური ნორმები, რომლებზე დაყრდნობითაც უფრო მაღალ დონეზე ფორმირდებოდა სწავლებისა და განათლების უნივერსალური ფორმა, რომელიც, თავის მხრივ, განსაზღვრავდა მთელი ეთნოკულტურის ნაციონალურ სახეს.

ენა, როგორც აზროვნების ძირითადი ფენომენი და მისი თანაარსი, მასთან ერთობლიობაში არის ცივილიზაციის შემოქმედი, პირველ რიგში, აღზრდისა და სწავლების თავურსანყისისა. ამიტომ ქართველური მოდგმის კულტურულ აღმზრდელობითი ევოლუციის ძიებისას აუცილებელია მასში ენობრივი შემადგენლის გათვალისწინება, რომლის საშუალებითა და ირგვლივაც ხდებოდა გენეტიკურად მყარი ცივილური ურთიერთობის ფორმირებები. ამ თვალსაზრისით ე.წ. იაფეტური ენების შესწავლამ მეცნიერები მიიყვანა იმ შორეულ სათავეებამდე, საიდანაც ივარაუდება იბერიულ-კავკასიური ცივილიზაციის საწყისები.

ამდენად, ქართული ენა ერთ-ერთი უძველესია დღეისთვის ცოცხალ ენათა შორის. ქართველური ენების ქართლური, ზანური, სვანური საერთო ფუძეების არსებობა უტყუარად დადასტურებულია და, შესაბამისად, უნდა ვივარაუდოთ, სწავლების პროცესის კულტურული სახის ფორმირებასაც ამ უძველეს ხანაში ეყრება საფუძველი. ე.ი. ქართველური მოდგმის აღზრდისა და სწავლების იმ მყარ კონსერვატიულ ფორმას, რომელიც შემდგომში განსაზღვრავს კოლხ-იბერული მოდგმის კულტურული პროგრესის მთელ სისტემას, აძლევს მას კომპლექსურ სახეს. ამიტომ, რაც ურო ძლიერია და მყარი გენეტიკურ თვითმყოფადობაში აღზრდისა და სწავლების კომპონენტი, მით უფრო მკაფიოდ ვლინდება ეროვნული თვითშეგნება და კულტურა. აი, რატომაცაა აუცილებელი თანამედროვე სწავლა-განათლების კულტურის პროგრესირებისათვის მისი თავურსანყისების ძიება. ამის გარეშე ჩვენ ვერ შევძლებთ განათლების კომპლექსურ სისტემაში იმ აუცილებელი თვითკმარი რაობის წინ წამოწევას, რომელიც აღსაზრდელის სულიერ არსში აყალიბებს იმ მენტალობას, რომლის ირგვლივაც უნდა მოხდეს ზოგადსაკაცობრიო ღირებულებათა „თავმოყრა“ ერთიან კომპლექსურ ცოდნად.

ამდენად, სწავლა-განათლების კულტურის უძველესი მეტაისტორიული ფესვებისა და ისტორიული ტრადიციების ძიების აუცილებლობა განპირობებულია თვით ამ სიძველის არსით, მისი ბუნებით, რომელიც ნათელს ჰფენს ჩვენი კულტურულ-ცივილიზატორული ყოფიერების თავურსანყისს.

„სიძველე“ მთლიანობაში და არა ოდენ ისტორიული თავისი ბუნებით სულის სარკეში გვა-

ხედებს და იქიდან გვაზიარებს ჩვენი არსებობის საზრისს: ის ჩვენს მენტალობაში აღადგენს იმ მარად უშრეტ სასიცოცხლო ენერჯიას, რომლისგანაც გვეძლევა მომავლისკენ სწრაფვის იმპულსები. როგორც ამ საკითხზე მარსელ პრუსტის შეხედულებათა კომენტარებშია ნათქვამი, ჩვენს წარმოსახვებში სიძველიდან აღდგენილი წარსული, არაერთგზის განცდილი, ისე გვეძლევა, რომ სიტყვებით გამონათქვამი მისი საზრისი თითქოს გამჭვირვალობას იძენს და უშუალოდ სულს შევიგრძნობთ – მხოლოდ სულს და სხვა არაფერს. ამიტომ, როცა ვეძებთ იმ მითაჟამდელი წარსულიდან მომდინარე აღზრდისა და სწავლების კულტურის თავურსაწყისს, ამით შევიგრძნობთ უძველესი ეპოქებიდან მომდინარე გამოძახილს ღვთით ბოძებული ნიჭისას, რომელიც გვეძლევა გარდაუვალი ღირებულებების სახით და ჩვენს დღევანდელობაში შემოჰყავს მარად უშრეტი სული კულტურისა, რომელიც წარმართავს ჩვენს ანმყოს და მომავლისკენ სწრაფვას ჩვენსა აძლევს საზრისს.

პრუსტის პერიფრაზით თუ ვიტყვით, ეს უძველესი ხანებიდან მომდინარე გალუული სხეულები არქეფაქტებისა და არქეტიპებისა ხელუხლებლად ინახავენ წარსულის ადგილს ანმყოში, წარსულისა, სადაც საგნებს არარეალური ელფერი დაჰკრავს, წარსულისა, ჩვენგან რამდენიმე ნაბიჯზე რომ გვეგონია, სინამდვილეში კი საუკუნეები გვაშორებს, მთელი თავისი არსით, ცოტათი გადამეტებული უშუალობით უხმობს სულს, აღაგზნებს მას და ეს არცაა გასაკვირი, რადგან დროის აჩრდილთან გვაქვს საქმე; და მაინც, წარსული ჩვენ შორისაა, აქვე, ჩვენ გვერდით, ხელშესახებია, მზეზე გარინდული (მ. პრუსტი, წიგნის კითხვა, გვ. 84, თბ. 1993 წ.). მამასადამე, წარსული ცხოვრებიდან, გარდასული დრო-ჟამიდან გადმოტანილი ფორმებისა და ტრადიციულ უნარ-ჩვევათა სულის ძახილის გამო გვაინტერესებს.

ის უღრმესი პირველცივილიზატორული შრეები, რომლებშიც იკვეთება საკაცობრიო კულტურულ ღირებულებათა იშვიათი სახე, გვიხატავენ უძველესი სულიერების ფორმირების პორტრეტს. ამით გვეძლევა ღვთითბოძებული ცნობიერებიდან მომდინარე აზროვნების ყაიდა და წეს-ჩვეულებათა ბუნება, რომლის საფუძველზედაც ფორმირდება აღზრდისა და სწავლების კულტურა.

ამდენად, როცა ვეხებით აღმოსავლურ ცივილიზაციებს: შუმერულს, ეგვიპტურს, ხეთურ-ურარტულს და ა.შ., ან დასავლურს: ხმელთაშუა ზღვა-ეგეოსურ კულტურებს და მათთან კოლხ-იბერული კულტურის კავშირს, თითქოს საქმე გვაქვს „დასამარებული დროის აჩრდილთან“ (პრუსტი), მაგრამ სინამდვილეში ეს შორეული წარსული, იმავე პრუსტის თქმით, „ჩვენ შორისაა, აქვე, ჩვენ გვერდითაა, ხელშესახებია“, ამიტომ ის ჩვენს დღევანდელობაშიცაა გასააზრებელი, „თუნდაც ცოტათი გადამეტებულადაც ზემოქმედებდეს ჩვენს სულიერ ყოფიერებაზე, აღაგზნებდეს მას“ (პრუსტი), მაგრამ ასეთი „აღმგზნები“ ენერჯიული წყაროს გარეშე სულიერი კულტურა დაკარგავდა თავის სასიცოცხლო ძალას და ჩაინთქმებოდა უსულგულობისა და უღირსებობის მღვრიე დინებაში, რასაც კულტურული, პირველ რიგში, აღზრდისა და განათლების რეგრესი მოჰყვება, რაც სრული ეთნოცივილიზებული გადაგვარებით დასრულდება ხოლმე, როგორც ეს დაემართა ზემოთ ნახსენებ ბევრ პირველ ცივილიზატორულ ხალხს.

ამდენად, ანტიკურობაში ჩვენი სულიერი საწყისების ძიება, რომლებმაც გაუძლეს დროის დინებას, აუცილებელია არა მარტო ინტელექტუალური თვალსაზრისით, არამედ, მყარი ტრადიციონალისტური თავისებურებებიდან გამომდინარე, რომელიც ახასიათებს აღზრდისა და სწავლების კულტურას, ის „ჩვენ შორისაა, ჩვენ გვერდითაა“. შესაბამისად, ასეთი კვლევა აუცილებელია რაციონალური თვალსაზრისითაც.

ძველი ქართველური კულტურის ეს უძველესი კავშირები პირველ ცივილიზაციებთან ჯერ კიდევ უძველესი ეპოქებიდან იყო აღიარებული, განსაკუთრებით ელინურ და რომაულ (დასავლურ) ლიტერატურაში. ისინი აცოცხლებენ ძველთაძველ სურათებს ჩვენი შორეული წინაპრების ცხოვრებისა და კულტურისა, მათ შორის აღზრდისა და განათლებისა. ამას ადასტურებს როგორც წარსული საუკუნეების, ასევე ჩვენს თანამედროვე მეცნიერთა ინტენსიური კვლევა-ძებანი.

იმ უძველესი ხანებიდან მოყოლებული კოლხ-იბერული თემა იმდენად ყოვლისმომცველი იყო, რომ ის არა მარტო ისტორიისა და მითოლოგიის კუთვნილებად იქნა მიღებული, არამედ მან გადმოინაცვლა კულტურაში და თავისი ორიგინალური ადგილი დაიკავა მსოფლიო ლიტერატურაში. დღეს დამტკიცებულადაა მიჩნეული, რომ ელინურ ცივილიზაციას „სხვადასხვა სფეროში, მათ შორის ხელოვნებაში, ღრმა ადგილობრივი ტრადიციები დახვდათ. ნიადაგი, რომელზედაც

აღმოცენდა ელინისტური ხელოვნება, მნიშვნელოვანწილად იყო შემზადებული წინარე ეპოქით და იმ უძველესი კონტაქტებით“ (ვ. ასათიანი, ანტიკური და ბიზანტიური ტრადიციები... გვ. 12, თბ.1996 წ.), რომლებზედაც ჩვენ ზემოთ გვეყონდა მსჯელობა აღმოსავლეთ სამყაროსთან მიმართებაში. ანტიკური კულტურის მთელი ეს უძველესი ტრადიციები ამოძრავებდა ძველ კოლხ-იბერულ წარმართულ კულტურას და ის მთელი სისრულით აისახა მის განვითარებაზე. ასე მიაღწა ქართველური მოდგმა თავისი თავისთავადი კულტურით ქრისტიანული ცივილიზაციის ჩასახვისა და განვითარების პროცესს.

ქართული გენეტიკური კოდი, რომელიც აღზრდისა და სწავლების პროცესში აყალიბებდა ერთიან თვითშეგნებას ეთნოკულტურული თვალსაზრისით, მრავალეტაპობრივ და მრავალპლანური პროცესს წარმოადგენდა. ამ თვალსაზრისით, განსაკუთრებული მნიშვნელობის მოვლენა იყო „ეროვნული ღირსების შეგრძნების გამძაფრება“ (რ.გორდეზიანი) – პატრიოტული სულისკვეთების ფორმირება, რომელიც ხორციელდებოდა აღზრდისა და სწავლების პროცესში. ამ მოვლენამ ძირეული მეტამორფოზა და ჰუმანიზაცია განიცადა, როგორც რ. გორდეზიანი წერს, ქრისტიანული სარწმუნოების მიღებისა და ეროვნული მნიშვნელოვანი ლიტერატურის განვითარების შედეგად, განსაკუთრებით მას შემდეგ, რაც ჩამოყალიბდა ქრისტიანული ერთიანი ქართული სახელმწიფოს საფუძვლები და შესაძლებელი გახდა გენეტიკური ერთობის ქრისტიანულ იდეაზე დაფუძნებულ ეროვნულ-კულტურულ და სახელმწიფოებრივ-პოლიტიკურ ერთიანობად გარდაქმნა.

ასე ფორმირდებოდა ჩვენი თვითშეგნება და სწავლა-განათლების კულტურა, „რომლის ხატი ასე ღრმად არის გამჯდარი ჩვენს ფსიქიკაში და რომელიც ასოცირდება აიეტის კოლხეთთან, ფარნავაზის, ფარსმანიანების, ვახტანგ გორგასლის, დავით აღმაშენებლის, თამარ მეფის საქართველოსთან“ (რ.გორდეზიანი, დასახ. ნაშრ. გვ. 78). ჩვენი შეხედულებით, დიდი უსამართლობაა, ქართული კულტურისა და თვითშეგნების უდიდესი ეტაპების შემოქმედთა ამ ბრწყინვალე პლედის წრიდან რომ „ამოვარდნილია“ თანამედროვე საქართველოს სახელმწიფოს საფუძვლის – „აფხაზთა სამეფოს“ შემოქმედი მეფე ბაგრატ III, მაგრამ ეს ისე, სხვათა შორის, თორემ, როგორც ავტორი აგრძელებს, „ეს ხატი, ვითარც უკვდავი არქეტიპი, ახლაც, XX-XXI საუკუნეთა მიჯნაზე წარმართავს ჩვენს დაუოკებელ ლტოლვას ახალი, ერთიანი, დემოკრატიული, უპირატესად ევროპულ კულტურულ ღირებულებათა სისტემაზე ორიენტირებული ქართული სახელმწიფოს მშენებლობისკენ“ (იქვე).

ყოველივე ზემოთქმულიდან გამომდინარე, შემდგომ წერილში ქართული განათლების კულტურის ქრისტიანული პერიოდის პირველი ეტაპის მიმოხილვისას შევეცდებით სრულფასოვნად წარმოვაჩინოთ ის ძალა და ენერჯია, რომელიც შემოიტანა ქრისტიანულმა სარწმუნოებამ ქართველური მოდგმის სწავლა-განათლების კულტურაში და რომელიც **დღემდე წარმართავს ჩვენს დაუოკებელ ლტოლვას დემოკრატიული, უპირატესად ევროპული სწავლა-განათლებითი კულტურისაკენ, როგორადაც ამას აღნიშნავს რ.გორდეზიანი ქართული ეროვნული თვითშეგნების მიმართ.**

ეროვნული მოძრაობის სახელით

2017 წლის დეკემბერში 50 წელი შეუსრულდებოდა სამშობლოს თავისუფლებისათვის მებრძოლ უშიშარ მამულიშვილს, შევარდნაძის რეჟიმის მიერ ვერაგულად, განუკითხავად, შუა საუკუნეების ბარბაროსული მოქმედებით მოკლულ გორა ესეზუას, რომლის თავდადება წარუშლელ ფურცლად დარჩება გასული საუკუნის 90-იანი წლების ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობის ისტორიაში, იმ უთანასწორო ბრძოლის მატრიანეში, რომელსაც ქართველი ხალხი ეწეოდა იარაღით მოსული, მოძალადე ხელისუფლების წინააღმდეგ.

ამ თარიღთან დაკავშირებით ქ. თბილისში გ. ესეზუას პარაკლისი გადაუხადეს მისმა თანამებრძოლებმა, კანონიერი ხელისუფლებისა და ეროვნული მოძრაობის წარმომადგენლებმა: ზვიად გამსახურდიას მთავრობის ვიცე-პრემიერმა გურამ აბსანძემ, საქართველოს რესპუბლიკის უზენაესი საბჭოს თავმჯდომარის მოადგილემ ნემო ბურჭულაძემ, დეპუტატებმა რობერტ პეტრიაშვილმა, თენგიზ ჩაჩავამ, ჯემალ შონიამ, 90-იანი წლების ადამიანის უფლებათა დამცველმა სევდია უგრეხელიძემ, გაზეთ „აღდგომის“ რედაქტორმა, გ. ესეზუასთან დაკავშირებული მოვლენებისადმი მიძღვნილი წიგნის – „ტერორი თუ რეაქცია ტირანიაზე“ – ავტორმა მურმან ზაქარაიამ და სხვებმა.

ლაშა გვასალია

ეპოქალური გმირი

არ გინდა გმრობა, სიცოცხლე სჯობიაო, – ჩემი ერთი მეგობრისთვის, რომელიც ეროვნული მოძრაობის აქტიური წევრი იყო, უთქვამს მამამისს. ამ სიტყვების სიღრმეს უფრო გვიან ჩავწვდი. გმრობა სიკვდილის გარეშე წარმოუდგენელია. ადამიანი ბოლომდე უნდა დაიხარჯოს, უნდა დაიწვას, რომ მერმის გაგრძელდეს. თესლი თუ არ მოკვდა, ვერ აღმოცენდება. ასე, თვალდაუხამხამებელი სიკვდილით აღმოცენდა გოჩა ესეზუა, ფიცის ერთგული და სიტყვის ერთგული, ღირსებითა და ვაჟკაცობით მოპირთავებული კოლხი. სწორედ აღნიშნა ბატონმა მურმან ზაქარაიამ, გოჩასა და იმ გმირული აქტის მონაწილე ეროვნული გვარდიის წევრთა ქმედებები გახლდათ რეაქცია ტირანიაზე და არა ტერორი, როგორც სურდათ წარმოჩენა შევარდნაძის ხელისუფალთ, რომლებმაც რუსეთ-საქართველოს ომი სამოქალაქო ომად და შიდა კონფრონტაციად მონათლეს, სახელმწიფო გადატრიალება – დემოკრატიის გამარჯვებად, ხოლო ეს პატრიოტული აქცია – ტერორად.

გოჩა ესეზუა გმირად მოეწვინა თავის ქვეყანას. ძმის მუხანათურად სიცოცხლეს გამოსალმებამ შურისძიებით კი არა, საჭიროებით ალავსო ახალგაზრდა კოლხი. მას განსაკუთრებით ორი არსებითი მხარე ჰქონდა განვითარებული – ფსიქიკური ცხოვრების იდუმალ მოძრაობათა ღრმა ცოდნა, თვისება სულის სიმტკიცის გადმოცემისა, რომელიც ასახავს ფსიქიკური ცხოვრების არა მხოლოდ შედეგს, არამედ თვით პროცესს. მეორე – ზნეობრივი გრძობის სინმინდე. ამ ორმა ნიშანმა ნიჭი თავდადებაში გადაუზარდა და რაც შემდეგ მოხდა, გახლდათ მისი ზნეობრივი სინრფელის ლოგიკური გაგრძელება – ტრაგიკული, მაგრამ, მომიტევეს უფალმა და, აუცილებელი დასასრული.

პოლიტიკური აქტი, რომელიც მიმართული იყო ორხელისუფლებიანობის აღიარებით – კანონიერების აღსადგენად, აღსასრულის მომტანი გახდა ამ თავდადებული ადამიანისათვის, რომელმაც ადამიანს, პიროვნებას კი არა, უსამართლობას ესროლა – იმ ბოროტებას, რომელმაც ქვეყანას კანონიერება და ხალხს კი

ჭეშმარიტი თავისუფლება ნაჰგვარა.

გოჩა დარწმუნებული იყო, რომ ქვეყნის იდეური და სულიერი კატასტროფა კანონიერი ხელისუფლების დამხობისა და ამის შედეგად მომხდარი მძიმე ნეგატიური პროცესების გამოძახილი იყო, რასაც მხოლოდ კანონიერების აღდგენა, განყვეტილი ჯაჭვის შეკვრა და გაერთიანება თუ შეცვლიდა.

შევარდნაძემ და მისმა ხელისუფლებამ ძალადობა ინტელექტუალურ, მორალურ და პიროვნულ სივრცეში გადაიყვანა, რაც აბსოლუტურ დიქტატურაში გადაიზარდა. თითქოს შეეჩვია ერი და ბერი ამ უბედურებას, ქვეყანას სახელმწიფოებრიობის ნიშანწყალიც არ ეტყობოდა, სწორედ ასეთ დროს იქუხა ქართულმა გენიამ და „ჰიდრას“ განაჩენი გამოუტანა. მართალია, ის გადარჩა, მაგრამ უსამართლობას პირველად ასე შეერყა საფუძვლიანად ტახტი.

ზვიად გამსახურდია წერდა: „ადამიანში არის რალაც, რასაც ვერაფრით შეცვლი, ალბათ, ესაა ბედისწერა. მე არასოდეს მიფიქრია სხვაგვარ ცხოვრებაზე“. როგორც ზვიად გამსახურდიას არ უცდია ბედისწერის შეცვლა და არ უფიქრია სხვაგვარ ცხოვრებაზე, არც მისი იდეების უერთგულეს ჯარისკაცს გოჩა ესეზუას უცდია, სხვანაირად განეწლო ცხოვრების გზა.

როგორც მისი უღირსეულესი მამა – ბატონი სერგო იტყოდა, მიუხედავად იმისა, რომ არაფერი აკლდა, მხიარული და გალალებული არასდროს ყოფილაო, ყოველთვის მარტოსული და თავის თავში ჩაფიქრებული იყოო. მას, როგორც ჩანს, ადრეული ასაკიდან ამზადებდა უფალი თავდადებისა და გმრობისთვის.

„როდესაც რაიმე დიდ საქმეს შეეწირება მისი მესვეური, ეს მოასწავებს ამ საქმის გამარჯვებას“, – ესეც დიდი ზვიადის სიტყვებია. ღირსების აღდგენას და თავისუფლებისთვის ბრძოლას შეეწირა გოჩა ესეზუა. ეს სიკვდილი გახლდათ გამარჯვება ყველაფერ იმაზე, რასაც ბოროტება ერქვა. სწორედ ზვიად გამსახურდიას მომხრეების შეუნელებელმა ბრძოლამ დააძაბუნა და შეასუსტა გადატრიალების გზით მოსული ხუნტა, სწორედ ზვიად გამსახურდიას მომხრეთა შეურიგებელმა ქმედებებმა დაუდეს საფანელი მერმინდელ და დღევანდელ საქარ-

თველოს. 31-მა მარტმა, ანუ სრულიად საქართველოს რეფერენდუმმა – დამოუკიდებლობის სახალხოდ აღიარებით, ჩაუყარა საფუძველი საქართველოს, როგორც სახელმწიფოს თავის ისტორიულ მოცემულობასა და ფარგლებში.

ჩვენ პარადოქსების ქვეყანაში ვცხოვრობთ. ის ძალა, რომელმაც ტყვია ესროლა კანონიერ ხელისუფლებას, დაანგრია ქვეყანა და სიცოცხლეს გამოასალმა კანონიერი პრეზიდენტი, გმირად ითვლება. ყველას სახელმწიფო შემწეობა და პრივილეგიები აქვს მინიჭებული, ხოლო კანონიერი ხელისუფლების დამცველი თავდადებული ადამიანები, პატრიოტები კი – მოლაღატეებად, ბანდის წევრებად ან უკეთეს შემთხვევაში მოხალისეებად იწოდებიან. ამაზეა ნათქვამი: საქმე საქმობდა, სიმართლე კი ტიროდაო.

გოჩა ესებუამ სულ რამდენიმე დღეში შექმნა ეპოქა, რომელიც ჩვენი ისტორიის ერთ-ერთ უნათელეს წერტილად დარჩება. დიახ, რამდენიმე დღეში, რადგან სიმართლესა და პატრიოტიზმს ფიქრი, განსჯა და სჯა-ბაასი არ სჭირდება, ის უცებ მოევლინება, ვით გამოცხადება უფლისა ჩვენისა და ამაღლება ერში და ბერში.

გოჩა მარადისობაშია, სახარება გვასწავლის: „არავინ ცოცხლობს, ვინც არ მომკვდარა“ – ამისთვის კი პავლე მოციქულის სიტყვებისა არ იყოს: „კაცად კაცადგან თავის ტვირთი იტვირთოს“. ამ საოცარმა ახალგაზრდამ ყველაფერი გააკეთა, – პირნათლად ეტარებინა ჯვარი მისი და აღესრულებინა ვალი მამულიშვილური...

მეტად საინტერესო ფაქტის მომსწრე გახდა მსოფლიო საზოგადოება, ტყვედ აყვანილმა ადამიანმა ტყვედ ამყვანის სახელი დაარქვა თავის ვაჟს. გაოცდნენ, განცვიფრდნენ, საიდან, როგორ, რანაირად? შეიძლება მერმისს ყველაფერს მიხვდნენ, ყველაფერი გაიგეს, თუ რა მიზანი ჰქონდა მსგავს ქმედებას, მაგრამ ძალიან ბევრმა ვინძლო არ უწყოდა გენეტიკური ხასიათი ჩვენი ერისა. ქართულ ფოლკლორში ბოროტ გმირს ვერ იპოვით, ბანჯგვლიანი და მრავალთავიანი დევებიც კი იუმორისტული ხედვით აღიქმებიან.

ჩვენ გვინდა თავისუფალი საქართველო... თავისუფლებას კი ყოველი ეპოქა ახალ გოჩა ესებუას განუმზადებს!..

ბიორგი შარვაშიძის სახელობის პრემიის ლაურეატები

დეკემბრის დასაწყისში აფხაზეთის ავტონომიური რესპუბლიკის მთავრობის თავმჯდომარესთან არსებულ-მა გიორგი შარვაშიძის სახელობის პრემიის კომისიამ შეაჯამა წლევეანდელი კონკურსის შედეგები აღნიშნული პრემიის მოსაპოვებლად.

გიორგი შარვაშიძის სახელობის პრემია მიენიჭათ ჯემალ შონიას (პოეზია), ნანა ქარდავას (პროზა) და აზა ბას-ლანძეს (საბავშვო მწერლობა).

ჩვენი ჟურნალის დღევანდელ ნომერში წარმოგიდგენთ პრემიის წლევეანდელ ლაურეატთა შემოქმედებას.

ნანა ქარდავა

ნანა ზაურის ასული ქარდავა დაიბადა 1968 წლის 30 მარტს ქ. სოხუმში.

1985 წელს ოქროს მედალზე დაამთავრა სოხუმის მეექვსე საშუალო სკოლა. 1986-1992 წლებში სწავლობდა თბილისის სამედიცინო ინსტიტუტის პედიატრიის ფაკულტეტზე. მუშაობდა იძულებით გადაადგილებულ ბავშვთა პოლიკლინიკაში ექიმ-პედიატრად, გ. შარვაშიძის სახელმწიფო პრემიების კომიტეტის უფროს რეფერენტად, ლტოლვილთა და განსახლების სამინისტროში მინისტრის თანაშემწედ, აფხაზეთის ა/რესპუბლიკის იუსტიციის დეპარტამენტის საზოგადოებასთან ურთიერთობის განყოფილების სპეციალისტად...

არის 6 ნიგნის ავტორი, სისტემატურად იბეჭდება ლიტერატურულ პრესაში.

სამშობლო

სამშობლო? სამშობლო შენი სახლის ჭიშკარია, სამშობლო შენი ბავშვობაა, შენი წინაპრების რწმენა და ადათია, შენი ბაბუას ნაოფლარია, შენი ბებუას ზოგჯერ ცრემლიანი და მუდამ იმედიანი თვალებია, შენი დედის ლოცვაა სამშობლო და მამის ტკივილია, წინაპართა საფლავებისა და გულის ძახილია სამშობლო. მხოლოდ შენი ფანჯრიდან რომ ჩანს, ცის ის ნაწილია სამშობლო... ტკივილი და სიხარული, სუნთქვა და ბავშვის სიცილია სამშობლო... სამშობლო ის ჰაერია, შენს ფილტვებს რომ ავსებს, ურომლისოდაც ვერ იცოცხლებ, ის ჟანგბადია სამშობლო...

სამშობლო კიდევ ძელზე შემოხვეული ვენახია...

ფესვმაგარი მუხაა...

კავკასიონზე მიჯაჭვული ამირანია...

შავი ზღვა და მისი ერთი მლაშე წვეთია...

ქართული ცეკვა და ქართული სიმღერა...

მრავალჟამიერი და მოძახილია...

დაუსრულებელი ფიქრია სამშობლო...

და თუ ამ ყველაფრის გადმოცემა შეძელი ან სცადე მაინც, ალბათ, შემოქმედი ხარ... სიყვარულის გარეშე შემოქმედი არაფერია. სამშობლოს სიყვარულის გარეშე – სულ არაფერი! სიყვარული კი არც უფლებაა და არც მოვალეობა... სამშობლო ან გიყვარს ან გგონია, რომ გიყვარს.

იქნებ სამშობლო თვალებში ჩასახლებული სევდაა?!

როგორ მომრავლდნენ ირგვლივ თვალებში მუდამ სევდაჩამდგარი ადამიანები... როგორ მომრავლდნენ თვალსევდიანი ადამიანები... ჩვენ კი არ გვცალია არავისთვის, ჩვენ ხო დავინწყებისთვის ვართ გაჩენილები... აფხაზეთის ომში მრავალჭირგადანახადი ადამიანები ნელ-ნელა მიდიან ჩვენგან და მიაქვთ უაფხაზეთობის ტკივილი... ხეს რომ ფოთლები დასცვივდა, სწორედ ისე დასცვივა ჩემი მშობლების თაობა ქვეყანას... მიდიან და მხოლოდ ძალიან ახლო-

ბელთა გულებში ტოვებენ ტკივილით გაჯერებულ მოგონებებს... მათზე აღარავინ ყვება და აღარავინ წუხს... ისინი კი მიდიან... ყოფნიდან არყოფნაში გადასახლებიან... ერთხელ ხომ უკვე განვლეს ეს გზა ყოფნიდან არყოფნისაკენ მიმავალი? –ჭუბერის უღელტეხილი, ადიდებული ენგური... უკვე ხომ გამოიარეს გოლგოთა? დავივინყოთ, რომ შევრიგდეთო! ან როგორ დავივინყოთ ან როგორ შევრიგდეთ?! სამშობლო გაუნელებელი ტკივილიცაა...

დღეების, ხეებისა და სახლებისათვის

ნითელ ხიდზე მტერი გამარჯვებას ზეიმობს. „ახავაი, მარჯა, – სიმწრისაგან შუბლზე იცემს ხელისგულებს ჩემ გვერდით მდგომი, ჟამგადასული მეგრელი“ (ჯ. ჯოჯუა, „სისხლიანი ედელვასები“).

ახავაი, მარჯა! ახავაი, მარჯა! –ხმას ვუერთებ იმ ჟამგადასული ჩემი სისხლ-ხორცის კვნესას და ძალიან მინდა ჩემმა შვილებმაც ამგვარად ამოიკვნესონ ახაზეთის ყოველ ხსენებაზე!

თავს ნუ მოვიტყუებთ, მათ არ ესმით ეს სიტყვები. უფრო გულწრფელი თუ ვიქნებით, არც მე მესმის ამ სიტყვების ლექსიკური მნიშვნელობა. უბრალოდ, აზრობრივად ისინი ჩემი ახლობლები არიან, ჩემი იმედები თუ, პირიქით, ჩემი დასამარებელი იმედების გამო ამონაკვნესთა შორის ყველაზე ახლობელნი.

ახლობელნი, როგორც ის ხეები, სოხუმში რომ დარჩნენ. ჩვენს დროს და ჩვენამდეც რომ იქ იყვნენ და ახლაც იქ არიან. ხომ სუნთქავენ ხეები, რა იქნება, მოყოლაც რომ შეეძლოთ. რამდენის მნახველნი არიან, რამდენის მომსწრენი. ორი ევკალიპტის ხე რუსთაველის სახელობის სანაპიროზე, კინოთეატრთან ახლოს, ბევრს გეხსომებათ: ერთი სწორად იზრდება, მეორე კი გადაწოლილივითაა. ინტერნეტით ახლაც გავრცელდა ამ ორი ხის ფოტო. გამიხარდა მათი ნახვა. რაც „ჰაკი აძბა“ წავიკითხე, ასე მგონია პორუჩიკმა ემუხვარმა სწორედ ამ ხის ძირში გააწნა-მეთქი სილა თავხედ რუს სალდაფონს. რატომ მგონია ასე, არ ვიცი, უბრალოდ, ეს სცენა ამ ხეების ჩრდილქვეშ წარმომიდგენია.

პატარა რომ ვიყავი, მამაჩემს ვკითხე იმ „წამწოლილი“ ევკალიპტის ხეზე – ასე რატომ იზრდება-მეთქი. მან მიპასუხა: დედაშენს

იმდენხანს ველოდე პაემანზე ამ ხეს მიყრდნობილმა, რომ გადაიხარაო... არასოდეს დამიჯერებია ეს ამბავი და მაინც ჯიუტად მჯერა. კიდევ რომელი ხეები მახსოვს? ჩვენი ეზოსი რასაკვირველია: მანდარინები სახლის წინ და კარალიოკი ჭიშკართან. თუ არ მოჭრეს, ახლა დიდი იქნება. ბაბუამ ერთხელ ტოტი მოაჭრა გაბრაზებულმა – მე ჩამოვვარდი იმ ტოტიდან!

წარმოსახვით სახელს რომ დავალაგებ (ხომ სასაცილოა), ამ ხესთან მივდივარ და დიდხანს ვფიქრობ, მოვჭრა თუ არა... არც მემეტება – ერთი მხრივ, მაგრამ ვაითუ ჩემი შვილიშვილი ჩამოვარდეს იმ ხიდან...

სახლების თემას მივუახლოვდი. ჩემს ერთ წიგნს დავარქვი ასე – „სახლი“. იმ მოთხრობით ყველაფერი ვუთხარი ჩემს სახლს... ვიცი, მელოდება და ისიც ვიცი, ვნახავ! მხოლოდ იმას ვერ ვარკვევ მომავლის შეგრძნებებიდან – ტურისტით ავივლი მის წინ თუ მოგონებების მტვერს გადავაცლი წინაპართა ისტორიულ ნივთებს, ასე მრავლად რომ დამრჩა იქ...

დევილობის თითქმის მეოთხედი საუკუნის განმავლობაში, ცამეტი ბინა გამოვიცვალე. ზოგი ნაქირავები იყო, ზოგი – საკუთარი, ზოგი – ჩემი შეძენილი, კომპაქტურ ჩასახლებაშიც კი მიცხოვრია... მაგრამ არცერთზე არ მიფიქრია, ეს ჩემი სახლია-მეთქი...

ჩემი სახლი სოხუმია....

აქ სხვა ხეები იზრდება... აქ სხვა დღეები გადის... იმ ხეებს ნაჩვევი ხალხი, იმ დღეებს ესაუბრება... ნეტავ ეს დღეები რისთვის მოგვესაჯა – ვფიქრობ ხშირად...

– ახავაი, მარჯა! სიცოცხლემისჯილები გავხდით... სხვათა მიერ დაგეგმილი დღეებით ვცხოვრობთ... ჩვენი დღეები კი უჩვენოდ გადიან აფხაზეთში...

უცნაური მინაშენები

აფხაზეთის ომის დაწყებამდე ცოტა ადრე (მგონი, წინა ზაფხულს) სოფელში ბებიას ძროხამ ხბო მოიგო, ორთავიანი ხბო. მე არ მინახავს – მონაყოლით ვიცი. ოთხი ფეხი, ერთი ტანი, ერთი კუდი და ორი თავი! თანაც ორივე თავი სხვადასხვა მხარეს იყურებოდა: ერთი მარჯვნივ, მეორე – მარცხნივ. ერთ თავს რომ ერთ მხარეს უნდოდა წასვლა, მეორე საპირისპირო მიმართულებით იწევდა. ტანი ხან ერთს ემორჩილებოდა, ხან მეორეს – ამიტომაც ადგილს ტკეპნიდა. სოფელი შეძრა თურმე ბებიას კვილიმა: – ომი იქნება! არასოდეს მიკითხავს მისთვის, ეს დაცდილი ნიშანი იყო თუ რატომ მიიჩნია ომის მაუწყებლად. ახლა რომ ვნერ, საოცარი მეტაფორა მგონია ამ ომისა ეს ორთავიანი ხბო: ერთი ტანი და ორი თავი, სხვადასხვა მიმართულებით მომზირალი...

მწერალი მამუკა ნიკლაური („ცამეტი სისხლიანი მთვარე“) წერს, 90-იან წლებში როგორ ავიდა ხევსურეთში და იქ გვარის უხუცესმა როგორ უთხრა, ომი იქნებაო, სისხლი დაიღვრებაო... მთვარეს სისხლიანი სახე აქვსო, – განუმარტა თანაც თავისი ავი წინათგრძნობის მიზეზი. ომის დაწყებამდე რამდენიმე თვით ადრე, აივანზე ვისხედით სოხუმში მე, დედა და ჩემი და. საღამო იყო და ნაცრისფერ ცაზე უფრო ნაცრისფერი მთვარე იკვეთებოდა. დედამ ახედა და გრძნეულივით თქვა: ომი იქნება. მერე რამდენჯერაც შევეკითხე, იმდენი მიპასუხა, – არ მახსოვს, რატომ ვთქვიო... მე კი არ მაინცდებდა, ვიცი, მთვარემ გაანდო...

როგორი იყო ჩემი გაოცება, როდესაც იტალიელი მკვლევარის კარლა სერენას მიერ, 1881 წელს დაწერილი „მოგზაურის ჩანაწე-

რებში“ აფხაზეთის აღწერისას, „**Excursion au Samurzakan et en Abcasie**“ ნოდებულ ნაწილში ამოვიკითხე: „მთელი ღამე 13-დან 14 აგვისტომდე, მოსახლეობა ფხიზლადაა, მღერიან და ცეკვავენ, ყურადღება გამახვილებული აქვთ, რომ არავის ჩაეძინოს. ეშინიათ მაზაკვალებმა არ იხელთონ დრო და არაფრთხილ ადამიანს გული არ მოსტაცონ. ამას გარდა, ყოველი ოჯახის თავკაცი ცაში ისვრის და ამბობს: „ეს ტყვია მოხვედროდეს ავსულს, რომ ბოროტება არ გვიყოს!“ დაილოცოს უფლის განგება! რალა ომის დაწყების დღეს – 14 აგვისტოს უკავშირებდნენ ჩვენი წინაპრები ეშმაკეულთა და მაზაკვალთა მოვლინებას მათ მინაზე?! 1881 წელს ეთნოგრაფი ქალბატონი ამ მოვლენას აღწერს, როგორც ძველ ტრადიციას! ანუ მეცხრამეტე საუკუნეში ჩვენი წინაპრები იკრიბებოდნენ, მღეროდნენ, ცეკვავდნენ, ფხიზლობდნენ ეშმაკეულთა მოლოდინში, რომელთაც შეეძლოთ „გულის მოტაცება“ – გაუფრთხილებელი ადამიანისათვის!!! აი, კიდევ ერთი მინიშნება იმისა, თუ რატომ არ უნდა უარფყოთ წინაპართა ადათი! ჩვენ რომ მათთვის დაგვეჯერებინა, ტრადიცია შეგვენარჩუნებინა, 14 აგვისტოს ერთად გავათენებდით საღამე სამურზაკანოში, ცეკვა-სიმღერითა და ლოცვით, რომ ავსულს არ მოელო ბოროტება ჩვენზედ, რომ მაზაკვალს არ დავემარცხებინეთ!

მაგრამ ახლა გვიანაა, ძალიან გვიან... ამ წიგნის წერაც დაგვიანებულია... მაინც დავენერ... ეგებ გადარჩენილებს გაუფრთხილდეთ... ეგებ უფრო ხშირად ავაპყროთ თვალები ცას – ლოცვისათვის, მზეს – სიყვარულისათვის, მთვარეს – ფიქრისათვის...

„სსკათა“ ომი

დევენილობის პირველი უმძიმესი დღეებია. პლენანოვზე ვცხოვრობთ ხუთსულიანი ოჯახი ერთ ნაქირავებ ოთახში. ერთი სანოლი გვაქვს, რომელზეც ბაბუას მიუჭინეთ ადგილი. დანარჩენები იატაკზე გაშლილ, სახელდახელოდ შეკერილ ლეიბებზე ვწევართ. გათენებამდე პურის რიგში ვდგავართ – ხელზე ნომერდანიერილები, ერთმანეთს ვენაცვლებით. აი, რა ყოფილა ბრძოლა არსებობისთვის! პური ყველას

უნდა. ყველას უნდა პირველი იყოს ამ რიგში. გაავებული ხალხი არავის სცნობს და არავის ინდობს. ჩვენმა რიგმაც მოანია – ნომერი დაიძახეს. ორი პური გვეკუთვნის და როგორც შეგვიძლია მივინვეთ წინ – სიცოცხლის სარკმლისაკენ, საიდანაც პური უნდა მოგვანოდონ.

– ესენიც რომ დაგვემატნენ, იმიტომ არ გვყოფნის პური! – ცხარობს ჩვენი მეზობელი. „ესენი“, რალა თქმა უნდა, ჩვენ ვართ –

დევნილები, უცხოები, ზედმეტები. არავის უნდა დღემდე გაიგოს, რომ ჩვენი ნებით არ ჩამოვსულვართ დედაქალაქში. აქ ცხოვრება არც ჩვენი ოცნება და არც მიზანი არ ყოფილა, არასოდეს. ჩვენ „სხვები“ ვართ. „სხვათა“ ომიდან ნამსხვრევებად დარჩენილები გადმოვხვვენა ბედისწერის ქარმა...

ამ პოლიტიკურ ავანტიურას ნილაბი არაერთმა მოაზროვნე ადამიანმა ახადა. მოვუსმინოთ ლორიკ მარშანიას, უძველესი აფხაზური საგვარეულოს ჩამომავალს, აგრარული აკადემიის აკადემიკოსს, პოლიტიკოსს და, უბრალოდ, კარგ ადამიანს: „იყო თუ არა საჭიროება ქართული სამხედრო ნაწილების შეჭრისა აფხაზეთის ტერიტორიაზე? პირდაპირ ვაცხადებ: არა მარტო არ იყო საჭირო, არამედ ეს იყო საქართველოს სახელმწიფო საბჭოსა და მის სათავეში მდგომი ხელისუფლების დანაშაულებრივი ქმედება. პიროვნულად: ედუარდ შევარდნაძის, თ. კიტოვანის, ჯ. იოსელიანის და თ. სიგუასი. მე არაერთხელ დავუკავშირდი ე. შევარდნაძეს თხოვნით, არავითარ შემთხვევაში არ დაეშვა „მხედრონისა“ და „გვარდიის“

ნაწილების შემოსვლა აფხაზეთში. მან მტკიცე პირობა მოგვცა, რომ ეს არ მოხდებოდა“ (ლორიკ მარშანია, „ჯვარცმული აფხაზეთი“, 2008 წელი). შევარდნაძე ხომ „სიტყვის კაცი“ იყო. როგორ მინდა აქ ელექტრონულ მიმონერაში მიღებული ნიშანი – ღიმილაკი („სმაილი“) ჩავსვა, ოღონდ ამ ნიშანს ჯოკონდასებური ირონიული გაღიმების ეფექტი დავამატო!

აი, ასე ვერ გადაარჩინეს ომის ხანძარს სამშობლო ადამიანებმა: ვერც სახელოვანმა და ვერც უსახელო მამულიშვილებმა. ჯერ კიდევ 1997 წელს გამოცემულ წიგნში „სისხლიანი ედელვაისები“ ჯუმბერ ჯოჯუა წერს: „მსოფლიო კეთილი ნების ადამიანებო! გულგრილად და ობივატელის სიმშვიდით ნუ ჩაუვლით გვერდს აგრესიულ სეპარატიზმს, კაცობრიობისათვის ამ დამლუპველ შავ ძალას, თორემ ხვალ იგი ბუმერანგით დაუბრუნდება თქვენსავე სამშობლოს“.

კიდევ ერთხელ წავიკითხოთ ეს სიტყვები! ყველამ – კიდევ ერთხელ! და დავფიქრდეთ. ეგებ ჯერაც არ იყოს გვიანი. აფხაზეთი სხვისი კი არა, ჩვენი სამშობლოა!

ყველას ჩაღაცა აქვს სახსოვარი...

ახლა 48 წლის ვარ. ეს იმას ნიშნავს, რომ ჩემი პირველი ფეხსაცმელიც 48 წლისაა ზუსტად. იმ წელს იყიდეს, როცა დავიბადე, სოხუმის „დეცკი მირად“ წოდებულ მაღაზიაში. ყავისფერი ტყავის. ახლა ასეთებს ვინღა კერავს, მაშინ კი ჩემი თაობის ყველა ბავშვი ასეთ ფეხსაცმელში იდგამდა ფეხს. საგულდაგულოდ არასოდეს შემინახავს. სოხუმიდან წამოღებულ ჩანთაში შემთხვევით აღმოვაჩინე, სამალავ ჯიბეში. დედამ ჩადო ალბათ. ცამეტი ბინა გამოვიცვალე თბილისში. რამდენი ნივთი დავკარგე, გავაჩუქე ან გავყიდე, ვინ მოთვლის. ეს კი არასოდეს

იკარგებოდა. ჩემი ბედისწერასავით ადევნებული თან დამყვება მთელი ცხოვრების მანძილზე. ბინიდან ბინაში, ვინ იცის მერამდენედ გადასული, ჩანთებს დავცლი და რომელიღაცადან ცოცხალივით ამოხტება აუცილებლად. არა, ეს შემთხვევითობა უკვე აღარაა!

შევინახე ახლაც საგულდაგულოდ. მიყვარს, როგორც ჩემი ბავშვობა, სოხუმი, წარსული. ეს ხომ ერთადერთი ნივთია, რომელსაც ძირზე სოხუმის ეზოს მტვრის კვალი ატყვია, ისევე, როგორც სოხუმის ეზოს ატყვია სწორედ ამ ფეხსაცმლიანი ჩემი პირველი ნაბიჯები...

აზა ბასლანიძე

დედას

ჩიტო, ჩიტო, ოქროს ჩიტო,
ამოიდგი ენა!
ჩემს დედიკოს ეამება
ჭიკჭიკი და სტვენა.

ქარო, ქარო ნიავექარო,
როცა ქროლით ტკბები,
გთხოვ, რომ აღარ აუნეწო
ჩემს დედიკოს თმები.

ის უსაზღვრო სიყვარული,
რასაც ქვეყნად ვხედავ,
ეს ხომ შენი თვალებია,
საყვარელო დედა.

როგორ მინდა, როგორ მინდა,
რაც ვარდია ქვეყნად,
ყველა შენ რომ დაგიკრიფო
და მოგართვა, დედა!

ალიცლიცდა ტალღა

ბადრი მთვარე ზღაპრულ სურათს გვჩუქნის,
ნათებაა იდუმალი შუქის.
შრიალა ზღვამ ცას ახედა მაღლა
და ვერცხლისფრად ალიცლიცდა ტალღა.

დაიბადა ქ.სოხუმში, ცნობილი ქართველი მწერლის შოთა აკობიას ოჯახში; საშუალო სკოლის შემდეგ დაამთავრა თბილისის სახელმწიფო კონსერვატორია.

აზა ბასლანიძის საბავშვო ლექსები სისტემატურად იბეჭდება პერიოდულ პრესასა და საბავშვო გამოცემებში, შეტანილია ქართული საბავშვო პოეზიის ანთოლოგიაში. არის რამდენიმე საყმაწვილო პოეტური კრებულის ავტორი.

საყმაწვილო ლიტერატურაში შეტანილი განსაკუთრებული წვლილისთვის მინიჭებული აქვს მაყვალა მრეველიშვილისა და შიო მღვიმელის სახელობის პრემიები.

რა კეთილი ხარო

არასოდეს მინახავს
საოცრება მსგავსი:
ქარმა ოქროს ფოთლებთან
დღეს იცეკვა ვალსი.

ფარფატ-ფარფატ შეფრინდა
ფულუროში ერთი.
გაიხარა ციყვუნამ,-
ქარს მადლობას ვეტყვი.

საჩუქრისთვის მადლობა,
შემოდგომის ქარო.
თუმცა აშარს გეძახიან,
რა კეთილი ხარო.

წვიმა მღერის

გაზაფხულის წვიმა მღერის,
მღერის წვიმა შხაპუნა.
მელამ სოროს მიაშურა,
დაიმალა დათუნა.

ბაჭია კი წვიმას უსმენს
დაცქვეტილი ყურებით
და შხაპუნაც ეფერება
სველი ხელისგულებით.

საოცარი ხეები

საოცარი ხეებია
ჩემი ფანჯრის მიღმა,
სალამიო! - ფულუროდან
გადმომძახა ციყვმა.

ვითარც გემი ქარიშხალში,
რომ აუშვებს აფრებს;
ირწევინ, შრიალებენ,
მიყვებიან ზღაპრებს.

ამ ხეებზე ჩიტებია
და ვერ იტყვის ენა,
ისე მატკობს მე იმათი
ჭიკჭიკი და სტვენა.

საოცარი ხეებია
ჩემი ფანჯრის მიღმა,
სალამიო! - ფულუროდან
გადმომძახა ციყვმა.

ფაფუკ თოვლში დარბიან

მგელი გაციებულა და
მკურნალობენ აბებითო,
ჩვენ კი ყინვა არ გვაშინებს,
ხტუნვა-ხტუნვით გავთბებითო.

ზამთარია, ზამთარია!
ბაჭიებიც აქ არიან.
ასე დილაადრიან
ფაფუკ თოვლში დარბიან.

სამშობლო სადღაც

სიცივეა ჯერაც,
მინდვრად მოჩანს ლილო,
მერცხალი კი ბუდესთან
დაბრუნებას ცდილობს.

გადმოლახოს უნდა
შორეული გზები.
დაელალა ალბათ
პანანინა ფრთები.

სამშობლო სადღაც
და პანია კერა,
ჰორიზონტზე რომ ჩანს
ცისარტყელას ფერად.

მამალმა თქვა

- ვიყივლე და მთვარე გაქრა,
ვარსკვლავებიც აღარ ჩანან.
მე რომ არა, მზის ამოსვლას
იხილავდით ქვეყნად განა? —

ესა თქვა და მამლაყინნამ
ინყო ყინჩად სიარული.
მზე ილიმის ლაჟვარდ ცაზე,
დღე ინყება მხიარული!

სამეჯლისო კაბა

მუსიკის ხმა მესმის,
ალბათ უკრავს ჩემთვის.

სამეჯლისო კაბა
მეც ჩავიცვი სწრაფად.
აბა, დელი-დელა,
დავტრიალდი ხელად.

ვცეკვავ, ვცეკვავ, ვცეკვავ,
დავიღლები ნეტავ?
საოცრება გახდა,
ჩემი კაბის კალთა.

ველარ ვდგები ფეხზე,
ის კი უვლის წრეზე.
გამიბრაზდა ბებო,
მითხრა, - ცეკვა გეყო!..

მე რა მექნა, აბა,
თუ ცეკვავდა კაბა?!

ოცნებებს გავყვები

შრიალა ხეები მგონია აფრები,
დავხუჭავ თვალებს და ოცნებებს გავყვები.
მინდორში ბალახზე ვწევარ და მგონია,
ზღვა მარწევს და სადღაც ფარფატებს თოლია.

ჯემალ შონია

შობრძეობა მაგული

განოლილია ველზე სათანჯო, მალლით მდუმარედ დასცქერს შუშელი... აქ სიყვარულით უნდა დატანჯო გული, თორემ თავს ველარ უშველი.

ისევ ძველი გზით ილტვის ერწყარი, გზაარეული ბორგავს ენგური და ცისარტყელას თალზე შემსხდარი მტრედების გუნდით ცაა შემკული.

აქ, მინაზე კი ლოცვა-ვედრებით ვერ გაიხარა ნატვრის სანერგემ: კარგა ხანია, რაც ის მტრედები ფეხს მამულს ჩემსას არ აკარებენ.

მოზღვავება

მჩუქნიდა მადლის ნათელს ციონი, ვღებავდი ციხეს სისხლით, მრეშითა, როცა მოზღვავდა ჩემში რიონი და საბრძოლველად მიხმო ხრესილთან.

იმ მადლის კვლავაც შემრჩა მარაგი, მასაც, მამულო, შენკენ წარვიტან, თუ კვლავ მოზღვავდა ჩემში არაგვი და საბრძოლველად მიხმო კრწანისთან.

დაიბადა 1947 წელს გალის რაიონის სოფელ საბერიოში. სკოლის ოქროს მედალზე დამთავრების შემდეგ სწავლობდა სოხუმის პედინსტიტუტის ქართული ენისა და ლიტერატურის ფაკულტეტზე.

მუშაობდა რაიონულ გაზეთში, დევნილობის შემდეგ – თბილისის სხვადასხვა ჟრნალ-გაზეთში, არის პოეტური და პუბლიცისტური კრებულების ავტორი.

1990 წლის 28 ოქტომბერს არჩეულ იქნა საქართველოს რესპუბლიკის უზენაესი საბჭოს მაჟორიტარ დეპუტატად, იყო სამოქალაქო უფლებათა ქვეკომისიის თავმჯდომარე. ხელი აქვს მოწერილი საქართველოს სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აღდგენის აქტზე.

ეს დღეც იმედის არის ერთგული, ჩამქრალ კერაზე ცეცხლის დამნთები... და მოზღვავება ჩემში ენგური, რომ ვფლითო რუსის მავთულხლართები.

შმარილო ნატვობა

დიდი ხანია, ერთმანეთს ვიცნობთ, ვიცით ერთურთის ავანჩავანი, ზოგჯერ ხალვათად, ზოგჯერაც ვინროდ გამოვიარეთ ჩვენი სავალი.

მაგრამ დრო-ჟამი ეჭვებსაც მისევს, გულს შეამფოთებს მათი არილი, ერთმანეთს ვიცნობთ რადგანაც ისე, – არ გვიჭამია ფუთი მარილი.

კარგია, ღიმილს თუ მზერას მზე რომ მარილიანი შუქით გიმოსავს, მე კი როგორმე გავუგებ გემოს ამ ნაცნობობას, უმარილოსაც.

მსსნელი

კვლავ აიხედე მალლა, კენწეროვ, გინდ ხისა იყო და გინდ ბალახის... ზეცის საძმოში უნდა ეწერო, თორემ სხვაგვარად ყოფნა არა ღირს...

ზეცისთვის სათქმელს ფესვი გკარნახობს,
შენი სუნთქვის და ფერის მკვებავი,
რათა მოსტაცო ვარსკვლავთ სანახებს
ახალ-ახალი გათენებანი.

სამზერად დიდი სივრცე გაქვს ოდეს
მზის ალერსით თუ ელვის როზგითა, –
ის შენი მხსნელი მუდამ გახსოვდეს,
ბნელი მინიდან ვინც ამოგზიდა.

აბელის ცეცხლი

როცა აბედად იქცევა კვეჟო
და მოსცილდება უძარღვო ქერცლი, –
დაგელოდება იგი შენ, კვესო,
რომ სიყვარულის შეუთო ცეცხლი.

არ გაჩერდება ის ცეცხლი, ივლის
და ნახავ, ზეცის კარსაც რომ ალებს,
დაემსგავსება თავანი დილის
აღმოდებული აბედის ძარღვებს.

როცა აბედად იქცევა კვეჟო,
ჩამოსხებილი უგრძნობელ კალთებს,
შენ სიყვარული ასწავლე, კვესო,
რომ მერე მისით სამყარო გათბეს.

კვერის ღაკვრა

მიყვარს სამჭედლო შენი აზრების,
ვარ მათი სექტის ერთი კვაკერი;
შენ სიტყვა ჭედე, მე კი დავდგები
მაგ გრდემლთან, რათა დაგიკრა კვერი.

სიმართლის ნათელს გააქვს კრიალი,
ველარ დაჩაგრეს ეჭვის ელდებმა
და მეც არ ვშიშობ, რომ კვერიანი
ხელი ჰაერში გამიშემდება.

აქ მეც მოვირგებ მჭედლის ფეშტამალს
და გულს მივუშვერ ქურად საბერველს,
რომ ჩემი სიტყვაც ამომემთვაროს
და სიბნელეში შუქი გაბეგრდეს.

თევზივით აქ არ გააქვთ ფართხალი,
არც შავზე თეთრად არის ნაკერი...
აქ იჭედება სიტყვა მართალი
და მეც მზადა ვარ, დაუუკრა კვერი.

ივლისი

აჰა, ივლისმა მზის ნალვერდლებზე
სულ ფეხშიშველამ გადაირბინა,
ზედ ნატერფალთა წუხან ღვენთები,
ინვის ბალახი, ერთ დროს ბიბინა.

ინვის ბალახი, გუშინ ნებვირად
იმედის ლაჟვარდს შენამზირები...
მოთიბულ მინდორს ძუძუებივით
ამოეზარდა თივის ზვინები.

მათი სურნელი გათრობს, დარდინ
და გამჭვირვალე ქარს შერეული,
მთიბველის ჩრდილთან ცელი აგდია,
ვალმოხდილი და ძილმორეული.

გედება სხივი, მზისგან ნაცერი,
ისიც – მხურვალე და მომხიბველი...
მთიბველის ჩრდილთან აგდია ცელი,
არსად არა ჩანს თვითონ მთიბველი.

მიწის გასკომა

ირყევა სახლი, დაიქცეს ლამის
ჭერი, კედელი, კიბე, რიკული...
მინა იძრა და არ არის ამის
მიზეზი რამე ტექტონიკური.

გავარდა მეხი... რა ელდა ახლავს
მონმენდილ ცაზე ამ მეხს, ველური!..
არ არის ამის მიზეზი ახლა
რამე მოვლენა ატმოსფერული.

უეცრად ღამედ დღე გადაიქცა
და ნაცნობი გზა გახდა უვალი;
მინა გაგისკდა, სწორედ ის მინა,
სულ რომ მყარია და შეუვალი.

ვილაცამ ავად გამოგდო ფეხი
ან თვითონ რამე ქნა იმისთანა,
რომ შენ, უცოდველს, დაგეცა მეხი,
გასკდა მინა და თან ჩაგიტანა.

სითბო

ყველა სითბო არ გვერგო მზისაგან,
ზოგი ნუგეშად მოდის გულიდან;
გულმა გულისკენ გზა გაისაგნა
თავისი ზამთრით და ზაფხულითა.

მზემ, შეიძლება, დაგნვას, გაგნიროს,
აგიბრიალოს ძვლები, მალეები...
ამგვარად, ზოგჯერ არის საჭირო,
ნათელს ბნელში რომ დაემალეები.

მიდი, ასწავლე ადამიანებს
სხვა სიტბო, გულით რასაც იწამებ;
მზე სულ თავისი ჭკუით ბრიალებს
და არა კაცთა სურვილისამებრ.

დაგვრჩეს ეს გული ფიქრთა მწვერვალად
და გაცხადებულ ზღაპრად, მითოსად,
რადგან, მის სიტბოს ვინც დაემალა,
მზეზეც გაცივდა და გაითოშა.

ნამდვილი საირმე

ი. ი - ს

მთაში ავყვები ქარებს, ზეფირებს,
დავალევინო თვალს წყალი, თორემ
ირმების რძეს ვინ დამალევინებს,
იალალებზე ახლა რომ ძოვენ.

პეშვებს მივუშვერ ცვრიან საირმეს,
შენ დაგიტოვებ ივლისის ქალაქს,
ნატვრა კი, სიცხით რომ არ დაირბეს,
უბის ჩეროში შენს სახეს მალავს.

ეს მთებიც შენი მზით დაიბინდა,
ზღაპრული ირმის სადარო ელდავ;
ამიტომაა, ამ საირმიდან
ნამდვილ საირმეს შენთან რომ ვხედავ.

დავუბრუნდები ბარის სანახებს,
დავალევინო თვალს წყალი, თორემ
ამ მთაში ირმებს ვინ დამანახვებს,
იალალებზე ახლა რომ ძოვენ.

დაგლანდავს მზერა, სუსტიც, მიმქრალიც,
ჩაიქსოვს შენი ღიმილის სირმათ,
დიახ, საირმე სწორედ იქ არის,
სადაც მეგულვი მშვენიერ ირმად.

ჭირისუფალი

*კვიტოულელმა პედაგოგმა შალვა შონიამ
დევნილობისას სახლიდან მხოლოდ ერთი ნივთი –
„ვეფხისტყაოსანი“ წამოიღო.*

ვერას გახდება მტერი მედროვე
ბოროტი ყინით, აზრით მარტივით...
ახლა შენა ხარ ბერი თევდორე
და ხელთ გიჭირავს წიგნი ხატივით.

თუმც უბედობას ველარ დავითვლით,
ფუჭად ეს სისხლი აღარ დაღვრილა...
ახლა შენა ხარ მეფე დავითი
და ხელთ გიპყრია წიგნი მახვილად.

გულში იხუტებ... „შენი კვნესამე“, –
ამბობ, გითბება მოხუცს თითები...
ახლა შენა ხარ ბაგრატ მესამე
და ბედიასთან სანთლად ინთები.

წიგნებს გვინვავენენ, რომ გავეჩუმეთ
ჩვენ – ეტრატებზე ღამის მთეველნი...
ახლა შენა ხარ ბრძენი მერჩულე,
„ვეფხისტყაოსნის“ გადამწერელი.

წინ ცისკარია შუქდაუთვლელი,
განწმენდილი და აუბურდავი,
ახლა შენა ხარ თვითონ რუსთველი
და ჩვენთან მოგაქვს სიტყვა უკვდავი.

ეს თავდადება, არა ადვილი,
შენგან ქცეულა ცხადად, ნამდვილად,
ახლა შენა ხარ ის ავთანდილი,
რომელმაც მამულს უავთანდილა.

ასხივებს ნათელს გული შიგნიდან,
ქართულად ყოფის მადლის მფენელი...
ხვალაც იქნები შოთას წიგნის და
ქვეყნის მომავლის გადამრჩენელი.

ბრიალებს სული, ცათა განმვრცობი
და თან – ამ მიწის ნამლად მხლებელი...
ხვალაც იქნები ქართველკაცობის
და ერთგულების მასწავლებელი.

სამშობლოს მიწას, მეხით აოშილს,
განკურნავს შენი ცრემლის კუმპალი,
ხვალაც იქნები „ვეფხისტყაოსნის“
და საქართველოს ჭირისუფალი.

წყალობა

როდესაც მიწას გათანგავს სიცხე
და შენს გაზრდილ ნერგს სიცოცხლეს ჰპარავს,
მაშინ შენ უნდა მერუედ იქცე
და წყალი უნდა მიუგდო ყანას.

გვალვაა, ძარღვებს წყურვილი გინვავს
და გამხმარ ნატვრებს ხორმაკი ფოცხავს,
მაშინ შენ უნდა უშველო მიწას,
რომელიც თითქოს არა ჰგავს ცოცხალს.

მაგრამ თუ ჭაც და მდინარეც დაშრა,
თუ ველარ პოვე ნანატრი წყალი, –
მაშინ შენც უნდა წახვიდე, მაშ, რა
უნდა ქნა, ასე წასულან სხვანი...

უნდა უშველო მინავლულ ფეთქვას,
გასცდე ამ ხრიოკ მინდვრებს და ბორცვებს...
მაშინ შენ უნდა მიხვიდე ღმერთთან
და ის წყალობას ნამდვილად მოგცემს.

ღაპურება

წინაპარმა რომ პირველად მიწას
ანდო მარცვალი, აი, იმ პურში
რაც მადლი ჩანდა, ის დღესაც გიცავს,
როგორც უკვდავი გენის იმპულსი.

თუკი ის მადლი შენში კვლავ უფლობს
და თვალს უსწორებ ჟამს, მეთვალყურეს,
ეს იმას ნიშნავს, რომ პურზე უფრო
სწორედ წინაპრის გენი გაპურებს.

ნატვრის მარცვალი

ნეტავი შენი ნატვრის მარცვალი
ვიყო, ამხდენი ცხადში ზმანების,
თანაც – სულ ხნულის ბნელში ჩამძვრალი
და არა ხელით საგოგმანები.

ნეტავი ვერგო მიწას ნოყიერს,
არც – უნაყოფო სეიფ-კარადებს;
მე თუ ბელტებმა ხელი მომხვიეს,
შენ მზისქვეშეთი გაგანავარდებს.

ნეტავი ვიყო ხვითო, ის თვალი,
რომ გაგიცოცხლებს ჩათქმულ სურვილებს,
მინისქვეშ სწორედ მისთვის მიმქრალი,
ციდან ნათელს რომ მოგანურვინებს.

ნეტა მელირსოს ამოთენება
შენს ნაოცნებარ წადილ-ნატვრებად,
მესხას ნაყოფად ის, რაც გენება,
ის, რაც ნაფიქრალს გაგიმართლებდა.

ნეტა გავღვივდე ხნულში ისე, რომ
არ მაშინებდეს ბნელით შებურვა,
და ზედ ნატვრის ხე აღმოგიცენო,
ამ მიწას შენთვის მიბარებულმა.

ჩანჩქერის შრენა

ავთო ქარდავას

ბარჯაშის წყალთან ჩერდება ავტო,
კვლავ ჩემი კუთხის მშვენიებით ვტკბები...
ამ ციციქნა ჩანჩქერს შეხედე, ავთო,
ისეა, თითქოს შეუსხამს ფრთები.

თავისუფლების ხალისი ახლავს,
წყალს გადასხმია სინათლის წყალი;
დაბლა წყალსაცავს გახედე ახლა,-
თითქოს არც იძვრის ენგური მცხრალი,

რომელსაც ღელვით ხუბერიც სჯობნის,
ბარჯაშზე უფრო პატარა ღელე,
წევს არამხუტუ დიდ მთათა შორის
და ფსკერში მალავს მოწყვეტილ ხელებს.

აქ კვალიც არ ჩანს კვეთების, შეხლის,
ტინებთან ომის, ზათქის და გრგვინვის,
აქ მორჩილების დუმილი გერთვის
და ჟრუანტელიც იმიტომ გივლის,

რომ მიჯაჭვულა დევგმირი კლდეზე,
წართმეული აქვს ჟინი და ლხენა
და შენ ნუგეშის საცემად გეძებს
ერთი პატარა ჩანჩქერის ფრენა.

წყლიდან ამოსვლა

დღეს უპასუხო კითხვა გახშირდა,
გაოცებულა საძმო-სამოყვრო:
კაცმა ჩაყვინთა სუფთა წყალში და
თავი ტალახში როგორ ამოყო?

წარსულმა ბევრი მოგვცა სახვნეშად,
უკეთესობა არც დღეს იგრძნობა;
თურმე ხმელეთზეც არის წყალქვეშა
დინებები და გვმართებს ფხიზლობა.

ვერასდროს ვნახავთ შვებას შვებაში,
თუ ვერ ვიპოვით ბნელში სინათლეთ;
არ გავანბილოთ ჩვენი ემბაზი,
სადაც ჩაყვინთეთ და მოვინათლეთ.

ვინაც იმ ნათლის ცხებით იარა, –
გაინანილა უფლის სავალი,
რადგანაც წყალში შესვლა კი არა,
წყლიდან ამოსვლა არის მთავარი.

დღეს კი ასეთი კითხვა გახშირდა
და პასუხს ეძებს საძმო-სამოყვრო:
კაცმა ჩაყვინთა სუფთა წყალში და
თავი ტალახში როგორ ამოყო?

მურმან ზაქარაია

„ენგურის ხიდი“ – მეტაფორა დიდი კატასტროფისა

ჩვენი ჟურნალის წინა ნომერი (№3(8), აგვისტო, 2017 წ.) მიეძღვნა ბატონი ჯემალ შონიას 70 წლის იუბილეს. როგორც დამოუკიდებელი საქართველოს კანონიერი საკანონმდებლო და აღმასრულებელი ხელისუფლების წარმომადგენელთა მისალოც წერილში იყო ნათქვამი, „ეს პატივისცემი თარიღი მნიშვნელოვანია არა მხოლოდ იუბილარისთვის... არამედ, ჩვენთვის, ჯემალ შონიას მეგობრებისთვის და... **საქართველოსთვის**“ (ხაზი, – მ.ზ.). ეს გადაუჭარბებული ნათქვამი რომ იყო, ამის დადასტურებამ არ დააყოვნა და დღევანდელ ნომერში ჩვენ საშუალება გვქვდა, მას, ცნობილ პოეტს, პოლიტიკურ და საზოგადო მღვანეს – ჩვენი ჟურნალის შემოქმედებითი ჯგუფისა და წინა საიუბილეო ნომერში გამოქვეყნებულ მილოცვათა ავტორების სახელით მივულოცოთ მისი მშობლიური აფხაზეთის უმაღლესი სალიტერატურო და სამეცნიერო-სახელოვნებო ჯილდო: გიორგი შარვაშიძის სახელობის პრემია **პოეზიის დარგში** და ვუსურვოთ სულ ახალ-ახალი წარმატებები დიდი შემოქმედების გზაზე.

მაგრამ, რალა მომავალში, პოეტმა ამ საიუბილეო დღეებში, გაზეთ „ლიტერატურულ საქართველოში“, მისი იუბილესადმი მიძღვნილ პოეზიის გვერდში, შემოთავაზებული ახალი ლექსებით კიდევ ერთხელ გაახარა პოეზიის მოყვარული მკითხველი. ამ მშვენიერი პოეტური შემოქმედებიდან ჩვენი ჟურნალის მკითხველებს ვთავაზობთ ერთ-ერთს: „ოთხთვალა ენგურის ხიდზე“, რომელშიც სრულიად ახლებური რაკურსით, პოეტური შემოქმედების ფილოსოფიის თვალსაწიერიდან არის ასახული ჩვენი სამშობლოს თავს დამტყდარი ისტორიული უბედურების შედეგი როგორც აწმყოში, ასევე მისი მომავლისთვის.

ნათქვამია, ისტორია გვაძლევს საშუალებას, შევძლოთ ღვთის შემოქმედების ნახვა მოქმედებაში (მოძრაობაში). ალბათ ამ შემოქმედებით ენერგიას უწოდეს დიალექტიკოსებმა ისტორიული კანონზომიერება, რომელიც დროთა განმავლობაში ყველაფერს თავის რეალურ ადგილს მიუჩენს. ამ გაგებით, დრო მკურნალად კი არა, მსაჯულად მოგვევლინება ხოლმე და შემოქმედების პროცესში ღვთის ნებით ყოველი დაფარული უნდა გამჟღავნდეს.

ლექსში სწორედ ასეთი კანონზომიერების კონტექსტში არის წარმოჩენილი იმ უდიდესი კატასტროფის **შედეგი**, რომელიც თავს დაატყვის ქვეყანას პროსაბჭოურმა სეპარატისტულმა დაჯგუფებებმა და კრიმინალურ-ნომენკლატურულმა ხროვამ, კოლაბორაციონალისტი ინტელიგენციის მხარდაჭერით. დამკვეთი, რა თქმა უნდა, კრემლი იყო. მათვე ის სრულიად შეგნებულად მოაქციეს პროკრუსტეს სარეცელში და „აფხაზეთის ტრაგედია“ მონათლეს, რათა ამ ევროპული დონის გენოციდის მასშტაბები შეზღუდულად და შიდა, ოდენ ქართულ-აფხაზურ კონფლიქტად წარმოედგინათ გარე სამყაროსთვის, როგორც ამას კარნახობდა რუსეთი. ამ ეროვნული კატასტროფისადმი ასეთი მიდგომა ხელს აძლევდათ პუტჩისტ-შევარდნაძისტებს, რათა მიეჩქმალათ ჩვენს ისტორიაში აღნუსხულ ლალატთა (ლ.სანიკიძე) შორის ეს ყველაზე არატიპური და საზიზღარი გამცემლობა. ამ უდიდესი ტრაგედიის მიზეზ-შედეგობრივი ასპექტის პოეტური ხერხებით ასახვას ახდენს ავტორი. პოეტი, გარკვეულ მოვლენათა და საგანთა გამოყენებით, შემეცნებითად აფორმირებს მშობლიური ენგურის სანახებიდან დანახულ და განცდილ საზარელ რეალობას, მშობლიურ კერებს მონყვეტილი ხალხის ცხოვრებისეულ ყოველდღიურობას, რომელთაც საკუთარ სამშობლოშივე გულცივად „ლტოლვილის“ სახელი დაუმკვიდრეს; იგი დასრულებულ სახეს აძლევს ამ უდიდესი ტრაგედიის შედეგს არა მარტო აწმყოსთვის, არამედ სახავს მომავლის პერსპექტივასაც.

თამამად შეიძლება ითქვას, რომ „ენგურის ხიდის“ მეტაფორა ოდენ კონკრეტულ ლექსში გამოყენებული სიმბოლური სახე არაა; ის არ იფარგლება პოეტის მიერ დანახული ერთი კონკრეტული მოვლენის მხატვრული განზოგადებით, არამედ მისი ეს სიმბოლური სახე მთელ რიგ მოვლენათა შინაარსს სიღრმისეულად განგვაცდევინებს და **ყალიბდება სრულფასოვან ლიტერატურულ თემად**, რომელშიც ასახულია არა მარტო ჩვენს თავს დამტყდარი უბედურების სახე (**თემა**), არამედ ასევე, როგორც ერთიანობის **იდეა**, თავისუფლებისათვის ბრძოლის

აუცილებლობის მიზანდასახული სიმბოლო.

მასში, როგორც ლიტერატურულ თემაში, შემოქმედებითად გვეძლევა გარდასულ ფაქტთა ზემოქმედებით დამდგარი შედეგები. ამ მხატვრული გააზრებით ხდება ადამიანის ირგვლივ სამყაროს შემჭიდროება და იქმნება ახალი ესთეტიკური რეალობა, რომელიც არაა ინდიფერენტული ისტორიული შედეგების შემეცნებითი აღქმის მიმართ. ეს მაღალი მხატვრული შემეცნებითი აქტი არ ეტევა რეალობის ესთეტიკური გააზრების ფარგლებში, არამედ წარმოაჩენს ისტორიულად განხორციელებულ ქმედებათა რეალობას, ზნეობრივ სახეს მთელი მოვლენისას. შესაბამისად, ეს მიზეზ-შედეგობრივი ასპექტი აჩენს პრინციპულ დამოკიდებულებას „მესა“ და „სხვას“ შორის. ამ შემთხვევაში რეალურ მოვლენათა და პოეტისეული მხატვრულ-ესთეტიკური წარმოსახვის ურთიერთმიმართება „სხვათა“ ქმედების გავლენით დამდგარ შედეგს შორის სრულ შესაბამისობაში გვეძლევა.

სწორედ ასეთ კონტექსტშია გასააზრებელი თანამედროვე – დამოუკიდებელი საქართველოს – მწერლობის პირველი თაობის თვალსაჩინო წარმომადგენლის ლაშა გვასალიას დიდი ექსპრესიულობითა და მეტაფიზიკური ემოციურობით დამუხტული ლექსი – „აღსარება ენგურის ხიდთან“, რომელიც წარმოადგენს მიძღვნას იმ „დიდი ტრაგედიიდან“ გამომდინარე სხვა მრავალი კონკრეტული ტრაგიკული გამოვლინებისადმი, რომელთაც თითქმის ყოველდღიურად შეხვდებით ენგურის ხიდის ორივე მხარეს. მკითხველს აქვე ვთავაზობთ ორივე ამ ლექსს:

ოთხთვალა ენგურის ხიდზე

ენგურის ხიდზე დადის ოთხთვალა –
ხიდის თავიდან ხიდის თავამდე...
ეს სხვა ცხენია... წინა – მომკვდარა...
ესეც ამ ხიდზე უნდა დავარდეს.
ეს სხვა წელია... წინა – გასულა,
თან – მეოთხედი საუკუნეცა...
მოკლე სავალს კი არ აქვს სასრული
და დრომ მტკაველიც ვერ შეუკვეცა.
ენგურის ხიდზე დადის ოთხთვალა,
ხიდის ბოლოდან ხიდის ბოლომდე...
რა ტვირთიც ზიდა, ვინ გამოთვალა,
მორჩილად ითმენს ჟამთა მოროდებს.
დაჰყვება წინ და უკან იმედი,
ვით გამობმული ბაწრით ფაშატი...
აი ნუგეში მგზავრის, მცირედი,

დევნილთა ნატვრა, ხიდზე ნაზარდი,
რომ ცხენის მოდგმა არ ამომწყდარა
და ხვალაც ამ სვეს უნდა ელოდე...
ენგურის ხიდზე დადის ოთხთვალა –
საქართველოდან საქართველომდე.
დადის წრეზე და წრეა შეკრული,
გზაა შეკრული იქით-აქეთა;
მიედინება ხიდქვეშ ენგური
და მიაქვს ეს დღეც ნაფლეთ-ნაფლეთად.
უსვამს ნალველი და გამომთვრალა
მდინარეც, უჭირს ძალის მოკრება...
ენგურის ხიდზე დადის ოთხთვალა
და ის ფაშატიც ხიდზე მოკვდება...

აღსარება ენგურის ხიდთან

მურმან ზაქარაიას

ინყება ყოფნა შორი მთვარიდან,
გზები იოლად როგორ გავყარო,
უნდა დავინყო სუნთქვა თავიდან,
რომ ბავშვის მზერით შევწვდე სამყაროს.
გამოილია ცრემლიც თანდათან,
ვაი, უჩვენო სასაფლაოებს,
სივრცე ზეცამდე ველარ განათდა,
სივრცე, რომელიც ასე გვაობლებს...
რა ვქნა, ვერ ვაღწევ კვლავაც შენამდე,
ბოროტებისგან დაჭრილ-ვნებული,
უძალოობა, გვედრი, შემინდე,
ვერ მოვალ ესე დამარცხებული.

24.08.2017 წელი

თამამად შეიძლება ითქვას, თუნდაც ამ ორი პოეტური ნიმუშიდანაც კარგად ჩანს, რომ ცნება „ენგურის ხიდი“ ჩამოყალიბდა არა მარტო სიმბოლოდ დამოუკიდებელი საქართველოს წინააღმდეგ რუსული იმპერიალიზმის მრავალსახოვანი დაუნდობელი აგრესიის შედეგის ასახვის – თვალსაჩინოდ აღქმისა და გაცნობიერებისა, არამედ ის კულტურულ-შემოქმედებით პროცესში გაფორმდა **დამოუკიდებელ მხატვრულ თემად** თავისი **იდეითა და მიზანდასახულობით**, რომელშიც, თუ ჰერმან ჰესეს გოეთესადმი მიძღვნილ წერილში გამოთქმული მოსაზრების პერიფრაზით ვისარგებლებთ, თუ მოსყიდულები ან ომით მთვრალეები არ ვართ, ნაბიჯ-ნაბიჯ უნდა გაგვეცნობიერებინა ჩვენი საკუთარი **პასუხისმგებლობაც** ამ უდიდეს კატასტროფაში. ასეც მოხდა და მოაზროვნეთა თუნდაც მცირე ნაწილმა მთელი სისრულით გაიაზრა ამ დიდი ტრაგედიის არსი. ის გონისმიერი და ზნეობრივი პრობლემა, რომელიც

თან ახლდა ამ კატასტროფულ პროცესებს, აისახა ამ ლექსებშიც, რომ „გონება, რომელიც გვეძლევა პრაქტიკული უნარის სახით“ (კანტი), მუდმივ ოპოზიციას უნდა იყოს ოფიციალურ ძალმომრეობასთან, რომლისთვისაც „მამულის სახელით ნათქვამი სიცრუე ნებადართული და საქებარი გამხდარა“ (ჰესე). წინააღმდეგ შემთხვევაში ყველაფერი ირყვნება ამ „ნებადართული სიცრუით“, გადაგვარება გარდაუვალი ხდება და გადარჩენა შინაგანი ღირსების აღდგენაშია. ამას ეძღვნება ეს ორი მშვენიერი ლექსი, რომლებიც თავიანთი მიზანდასახულობით იძლევიან „ენგურის ხიდის“ მხატვრულ-მეოქმედებით აღქმას.

ეს ინტელექტუალური გააზრება ეგზისტენციალური ყოფისა შემოქმედებითად გარდასახვის პროცესში აყალიბებს კონკრეტულ ისტორიულ-გეოგრაფიულ ველს, რომელიც თავის თავში ახდენს აკუმულირებას ხანგრძლივი ისტორიული პროცესების უმთავრესი მიზეზ-შედეგობრივი ასპექტებისას, რომლებიც გამოიწვევს რა „ხალხის გონების“ ქურაში, წარმოჩინდება ამ მოვლენათა მაკრისტალიზებულ ცნებად. ამ გაგებით, ენგურის ხიდის მიდამოები იქცა იმ ისტორიულ-გეოგრაფიულ ადგილად, სადაც მთელი მეოთხედი საუკუნეა მიმდინარეობს ამ, ასე ვთქვათ, თეორიულ გააზრებათა ხორცმესხმა. ის არა მარტო შიდა ეროვნული თვალთახედვით იქცა იმ შეუცვლელ გეოგრაფიულ არედა, სადაც დევნილთა თვალთაგან ნადენი ცრემლები ენგურს ნაკადულებად უერთდება (თუნდაც წესისამებრ დაუტირებელ სისხლ-ხორცთა მიმართ), არამედ აქეთკენაა ფოკუსირებული სამყაროსეული გულწრფელი თუ ნახევრად გულწრფელი ხედვა, ხშირ შემთხვევაში, სრულიად ამაზრზენი, თვალთმაქცური ხრიკებით გაპოზიერებული დიპლომატიური ქმედებები.

ამდენად, „ენგურის ხიდის ყოველდღიურობაში“ მთელი სისრულით მყდვანდება ამ უდიდესი კატასტროფის არსი, რომ ის არა მარტო ქართველი და აფხაზი ხალხების, არამედ მთელი იბერიულ-კავკასიური მოდგმის, მთელი სამყაროს ტრაგედიაა.

სწორედ ასე, ზოგადადამიანური თვალთახედვიდანაა გააზრებული ამ ლექსებში ცნება – „ენგურის ხიდი“. თუ ჯერჯერობით უნდა იყოს ის გაცნობიერებულია დიალექტიკურ-ფილოსოფიური ხაზით და ავტორი ცდილობს, შინაგანი ფერისცვალებისთვის შეამზადოს უსამართლობითა

და ძალადობით ცრემლდადენილი თანამომხრეები, რათა გაირღვეს „გზა შეკრული იქით-აქეთა“ და „მოკლე სავალი“ შეუერთდეს იმ გზებს, რომლებიც დახლართულია მთელი ქვეყნიერება, იმ გზებს, „დასასრულთან ისევ რომ იწყება“, ლაშა გვასალიასთან ეს მეტაფორა გვეძლევა მეტაფიზიკურ საზრისმომცველობით ასპექტში – ცადაღვლენილ ლოცვად შორიდან დატირებულ თუ სულაც ვერდატირებულ მიცვალებულთა თუ მათ ცრემლმუშუმშრალ ჭირისუფალთა მიმართ, რომლებიც ენგურის ხიდის „ამ თავიდან იმ თავამდე – საქართველოდან საქართველომდე“ შესტირიან ერთურთს; მაგრამ, ვაი, რომ „გამოილია ცრემლიც თანდათან“ და მეკავშირედ და იმედად ხიდის თავიდან ხიდის თავამდე მავალი ოთხთვალა შერჩენიათ ოდენ.

ეს ოთხთვალა ჩვენს (არა მარტო დევნილთა) დღევანდლობასთან, ტკივილებთან და იმედებთან არის დაკავშირებული. ის ყოველდღიურ მოძრაობაშია, მას მოსვენება არა აქვს, მისი შეჩერება შეუძლებელია, მაგრამ უბედურება ისაა, რომ მუდმივად ერთ შეკრულ წრეში მოძრაობს: „დადის წრეზე და წრეა შეკრული, გზაა შეკრული იქით-აქეთა“. მისი ოთხი თვალი წელიწადის ოთხი დროა, ქვეყნის ოთხი მხარეა, გნებავთ, ოთხი სტიქიაა, მაგრამ ვერც დროის მდინარეა, ვერც მხარეთა თვალსაწიერი, ვერც სტიქიათა ძალა ვერ არღვევს ამ წრეს, ვერ სცდება ხიდის თავს თუ ბოლოს, ანუ წარსულიდან მომავლისაკენ ვერ მიდის, დახშული აქვს გზა ახალი რეალობისაკენ, რასაც ნატვრის ახდენა, იმედის გამართლება ჰქვია.

ეს იმედი ჩვენი ტკივილების, ცხოვრებისეული ტვირთის მზიდველი ოთხთვალას მამოძრავებელი იმ თვინიერი პირუტყვივითაა, რომელმაც კვიციბიდან ბენრეკობამდე ამ ხიდზე წინ და უკან უნდა იაროს და ხიდზევე უნდა დაეცეს... დიახ, იმედი კვდება, მაგრამ იქვე ჩნდება ახალი კვიცი, რომელსაც თავისი წინაპრის ხვედრი ელოდება... ერთი სიტყვით, იმედი კვდება, ისევ ცოცხლდება, ისევ კვდება, რათა ისევ გაცოცხლდეს, ანუ მუდმივად არსებობს და მხოლოდ სიკვდილ-სიცოცხლის განგებისმიერ ციკლს ექვემდებარება, რაც იმას ნიშნავს, რომ ამ ხიდზე მამების მერე შვილები ივლიან, შვილების მერე – მათი შვილები და ა.შ. სანამდის უნდა გაგრძელდეს ასე? – უკვე მეოთხედი საუკუნე გასულა და დროის ამ მონაკვეთის შეხსენებით ჩვენს ცნობიერებაში ამოტივტივდება საუკუნის დანარჩენი სამი მეოთხედი შფოთიანი კითხვით: ავის თუ სიკეთის მომასწავებელი იქნება ჩვენი ხვა-

ლინდელი დღე? მაშასადამე, ავტორისეული ამ დიალექტიკური გააზრების თვალსაწიერიდან დანახული „ენგურის ხიდის“ მეტაფორა ამ ჩაკეტილი წრიდან ქცეული პატარა გზით და მასზე მავალი ოთხთვალათი, სადაც სიზიფეს შრომაში ჩაბმულან პირუტყვნი თუ მეტყველნი და ფაშატებთან ერთად ნაზარდი დევნილთა იმედიც კიაფობს, მკითხველში ბადებს კითხვას, იქნება კი ეს იმედი ხვალინდელი ნათელი დღის ნიშატი? თითქოს პასუხი არც ჩანს. თუმც იქნებ იმედის ახდენის ნიშანი ხიდქვეშ მიმდინარე ენგურში იყოს, რომელსაც უსვამს და დამთვრალა აქ დასადგურებული უსამნო ნალველით და ნაფლეთ-ნაფლეთებად მიაქვს ტანჯული დღეები. მაგრამ, ვაი რომ მასაც ვერ გაუძლია ამ ბოროტებისთვის და გამოსცლია ძალა უკეთურობისაგან. ამიტომ, პოეტის ნაწინასწარმეტყველევი, რომ „და ის ფაშატიც ხიდზე მოკვდება“... წერტილს ხომ არ დაუსვამს ამ იმედსაც?!

მაგრამ იმ უდიდეს პესიმისტურ განწყობას, რომელშიც თითქოსდა უნდა ჩავარდეს მკითხველი, სრულიად უწყინარი პოეტური ხერხით აქარვებს ავტორი. იმედი, იმ ფაშატთან ერთად რომ იზრდება, მასთან ერთად კი არ ეცემა, არამედ პოეტის მიერ დასმული უსასრულობის ნიშნის სამწერტილში აგრძელებს არსებობას, ის ამ ბოროტი ძალების მიერ ჩაკეტილი წრის აუცილებლად განყვეტის სიმბოლოდ გვესახება.

ამდენად, ლექსში მაინც ჩანს ნუგეში თუნდაც იმედის ზემოთ მოცემული განახლებით, თუნდაც იმ მრავალწერტილით, ლექსის ბოლოს რომ დაუსვამს ავტორს და სასურველ მომავალზე ფიქრის გაგრძელების საშუალებას გვაძლევს.

ღირსეული მომავლისა და გამარჯვების მოპოვების იმედს გვისახავს ლაშა გვასალიას „აღსარება“, თქმული ენგურის ხიდთან. ის თავისი ღრმა მეტაფორული აზროვნებით სრულად სწვდება პოეზიის მეტაფიზიკურ სულს და ახდენს პიროვნულ განცდებთან მის ჰარმონიზებას იმ დონეზე, რომ რეალურსა და ირეალურს შორის ღრმა კანიონი კი არ განოლილა, არამედ ისინი ერთ მთლიან ეგზისტენციალურ რაობას ქმნიან. აქ მოყვასის სიკვდილით გამოწვეული სევდა დამძიმებულია მისი ვერდატირებით, მასთან ადათ-ნესებისამებრ განშორების შეუძლებლობით... მაინც არაა უფსკრულის პირას მყოფობისა და იქ სამარადისოდ ჩანთქმის შიში უსასოობის განცდით გაჯერებული. ეს უფრო მეტაფიზიკური, ძლიერი სულის ადამიანთა ძახილია, რომლებიც ვერ დააშინეს, ვერ გატყვეს

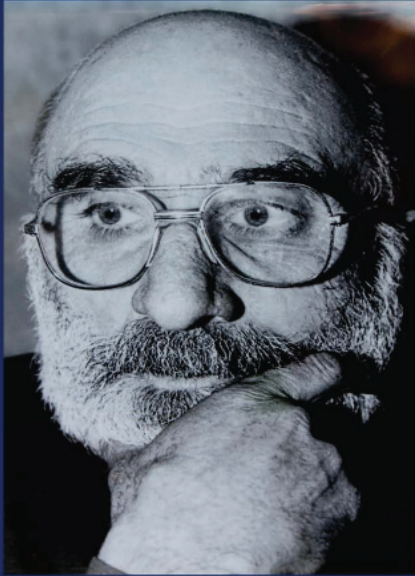
სუსხიანი და ვერაგული პოლიტიკური ინტრიგებითა და ძალადობით.

ლექსში პოეტურ-მეტაფიზიკური აზროვნების სიღრმისეული გამოვლინებით ზეციდან მომდინარე სულიერისა და მიწიერ-ყოფიერის მთლიანობა გვეძლევს. „ინყება ყოფნა შორი მთვარიდან“ – ეს ორერთიანი გზაა, რომელთა იოლად გაყრა შეუძლებელია: „გზები იოლად როგორც გაყარო?“ მაგრამ, როცა ამ სუსხიანი პოლიტიკითა და ვერაგობით თვალსაწიერიდან განიდევენება ზეციით მონაბერი სულიერება და ყალბი ზნეობრიობა ინერგება, ინყება ბოროტების ალღუმი, იკარგება ნამდვილი ღირებულებებისკენ მიმავალი გზაც, მაგრამ პოეტისთვის არც ესაა დასასრულის დასაწყისი. ის ცად იმიტომ ალავლენს ლოცვას, რომ წერტილი დაესვას ამ ბოროტისეულ სუნთქვაშეკრულობას ტანჯული ხალხისას, ამიტომ იტყვის: „უნდა დავინყო სუნთქვა თავიდან“-ო, რათა ბოლო მოელოს ეშმაკთა ორგისას. ადამიანთა გაუხეშებული და დაჩლუნგებული გონმჭვრეტელობა რომ განახლდეს, ამისთვის აუცილებელია სულიერი განწმენდა და „რომ ბავშვის მზერით შევსწვდე სამყაროს“. ამიტომ უნდა მოხდეს ამ დღევანდელობის განცდის საზღვრების გარღვევა, იმ სივრცეების ვნებულთა განათება, რათა მიღწეულ იქნეს კეთილის ბოროტზე გამარჯვება. ეს კი ღირსების საქმეა. ღირსებაში აისახება ადამიანის ცხოვრების არსი, მისი ყოფნა-არყოფნის მიზანდასახულობა, ის ბადებს კაცს, რომლისთვისაც „სჯობს სიცოცხლესა ნაძრახსა სიკვდილი სახელოვანი“, ე. ი. შელახული ღირსებით ცხოვრებას სჯობს მისთვის ღირსეულად მოკვდე, ამიტომაც ამ დროებითი უძალობით კი არ ითრგუნება, არამედ იტყვის, „ვერ მოვალ ესე დამარცხებული!“-ო... და აქაც სამწერტილი! ამ შემთხვევაში უსასრულობის ნიშანი უფრო კონკრეტიზებულია. დამარცხებული ვერ მოდის, მაშასადამე, ბრძოლა გრძელდება გამარჯვებამდე... მოსვლით კი აუცილებლად მოვა უჩვენოდ დარჩენილი სასაფლაოსთან.

ამდენად, ამ ორი ლექსის მეტაფიზიკური და ფილოსოფიური მსოფლგანცდებიდან გამომდინარე თამამად შეიძლება ითქვას, რომ მთლიანობაში გვეძლევს ჯერ კიდევ რუსთაველიდან მომდინარე „ქართული სტილის გრძობა“ (გ. ქიქოძე) პოეზიისა, რომ ის სიბრძნე გახლავთ და ხელოვნება. ეს ლექსები აფორმირებენ დასრულებულ სახეს იმ უდიდესი ტრაგედიისას და აყალიბებენ მას განსაკუთრებულ ლიტერატურულ თემად.

ზაურ ქობალია

ზაურ ქობალია

დაბრუნება
დაბადებაში

სტუმარი გასული საუკუნიდან

XX საუკუნის 60-იანი წლებიდან მოყოლებული, ვინც მოწმე და მონაწილეა საქართველოს საზოგადოებრივ-პოლიტიკური ცხოვრებისა, ზაურ ქობალიას იცნობს როგორც ეროვნულ-პოლიტიკურ მოღვაწეს, მაგრამ არ იცნობს როგორც მწერალ-შემოქმედს. მიუხედავად იმისა, რომ რჩეულში შესული ყველა ნაწარმოები გასულ საუკუნეში დაიწერა, იმდროინდელ ვერც ერთ ჟურნალ-გაზეთსა თუ ბიბლიოთეკაში ვერ აღმოაჩინებ ზაურ ქობალიას ლექსსა თუ მოთხრობას.

ყოველივე ამაში ზაურ ქობალიას არ მიუძღვის ბრალი, უფრო სწორად, მისი „ბრალია“ ის, რომ იგი ყოფილი პოლიტპატიმარი გახლდათ. ასეთი ავტორის (ავტორთა) დაბეჭდვა კი საბჭოთა სინამდვილეში აკრძალული იყო.

1960-1961 წლებში, ზუგდიდში, ერთმანეთისაგან დამოუკიდებლად შეიქმნა ორი იატაკქვეშა ორგანიზაცია: საქართველოს დამოუკიდებლობისათვის მეზრძოლი ახალ-

ახლახან გამომცემლობა „უნივერსალში“ დაიბეჭდა ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობის თვალსაჩინო წარმომადგენლის, ცნობილი დისიდენტის, საქართველოს რესპუბლიკის უზენაესი საბჭოს პრეზიდიუმის წევრის და ადამიანის უფლებათა კომისიის თავმჯდომარის ზაურ ქობალიას წიგნი „დაბრუნება დაბადებაში“.

წიგნის ანოტაციაში ვკითხულობთ: „ქართველ მკითხველს შესაძლებლობა ეძლევა ნაიკითხოს და გაეცნოს უაღრესად საინტერესო და მრავალმხრივი შემოქმედის, ორჯერ რეპრესირებული მწერლისა და ეროვნული მოღვაწის ზაურ ქობალიას პოეტურ და პროზაულ ნაწარმოებებს, ლიტერატურულ-კრიტიკულ წერილებს, ხეზე კვეთის ნიმუშებს...“

წიგნი დაიბეჭდა ზუგდიდის ვლადიკლავის ლვითმშობლის ხატის სახელობის ტაძრის დეკანოზის ფრიდონ ასათიანის ლოცვა-კურთხევითა და ზაურ ქობალიას ვაჟიშვილის დავით ქობალიას ფინანსური თანადგომით.

ჩვენს ჟურნალში გთავაზობთ წიგნის რედაქტორ-შემდგენლის ედემ კვიციანიას წინასიტყვაობას, ავტორის მოთხრობასა და ნაწყვეტებს მისი „დღიურებიდან“.

გაზრდული ორგანიზაცია და ამიერკავკასიის ერთა გათავისუფლების ორგანიზაცია — აკეგო. აკეგო-ს დამფუძნებელი და ხელმძღვანელი იყო ზუგდიდის ლიტერატურული წრის წევრი ზაურ ქობალია. არალეგალურ ორგანიზაციათა წევრები თბილისსა და საქართველოს სხვა ქალაქებში ავრცელებდნენ ნაბეჭდ პროკლამაციებს საქართველოს დამოუკიდებლობის მოთხოვნით.

1963 წლის აპრილში ზაურ ქობალია აკეგოს აქტიურ წევრებთან ერთად (13 წევრი, მათ შორის ერთი ქალი) დააპატიმრეს და გაასამართლეს. ვფიქრობ, მკითხველისათვის საინტერესო იქნება ამონარიდი საქართველოს სსრ უმაღლესი სასამართლოს მიერ ზაურ ქობალიას (და სხვათა) მიმართ 1963 წლის 26 აგვისტოს გამოტანილი განაჩენიდან:

„... ზ. დ. ქობალია არაერთგზის ანტისაბჭოთა მსჯელობის შედეგად, საბჭოთა

მთავრობის საშინაო და საგარეო პოლიტიკის საკითხებში, 1961 წელს დაადგა ანტისაბჭოთა საქმიანობის გზას, შექმნა ზუგდიდის არალეგალური ანტისაბჭოთა ჯგუფი, მიზნად ისახავდა სკკპ და საბჭოთა მთავრობის ღონისძიებათა წინააღმდეგ ბრძოლას, სურდა საქართველოს გამოყოფა საბჭოთა კავშირიდან...

ზაურ დავითის ძე ქობალია ცნობილ იქნეს დამნაშავედ და მიესაჯოს ხუთი (5) წლით თავისუფლების აღკვეთა, მკაცრი რეჟიმის შრომა-გასწორების კოლონიაში მოხდით.

ზ. ქობალია სასჯელის მოსახდელად ციმბირში გაგზავნეს. ბანაკის ადმინისტრაციის მხრიდან მკაცრი ზედამხედველობის მიუხედავად, მას არ შეუწყვეტია ლიტერატურულ-შემოქმედებითი და დისიდენტური საქმიანობა. აქ გაიცნო და დაუმეგობრდა ინგუშისა ქაძოევს, ჩეჩენ ალი ხაშაგულგოვს, ლატვიელ კნუტს სკუენიეკს, ვიქტორ კალნიშს, უკრაინელ დიმიტრი მელნიჩუკს, მიხაილ გორინს, ლევკო ლუკიანენკოს, ვალენტინ მოროზს.

ურთიერთობდა და საინტერესო დისკუსიები ჰქონდა პატიმრობაში მყოფ რუს დისიდენტებთან: სინიავესკთან, რაფალოვიჩთან, დანიელთან... წერდა ლექსებს, მოთხრობებს, ხატავდა, დღიურების სახით აკეთებდა ჩანაწერებს ბანაკური ცხოვრებიდან.

სამწუხაროდ, 5-წლიანი შემოქმედებითი მუშაობის ნაყოფი არათუ მკითხველთათვის, არამედ, თვით ავტორისთვისაც დაკარგული აღმოჩნდა. გათავისუფლებისას მას ჩამოართვეს ყველა ხელნაწერი და ნახატი, მათ შორის დღიურები. რომელთა გახსენება და აღდგენა, რამდენიმე გამონაკლისის გარდა, შეუძლებელი გახდა.

სასჯელის მოხდის შემდეგ ზაურ ქობალია ზუგდიდში ბრუნდება. 1969 წელს სცადა უმაღლეს სასწავლებელში მოხვედრა. თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ფილოსოფიის ფაკულტეტზე ჩააბარა კიდეც მისაღები გამოცდები, მაგრამ გასაგები მიზეზით, ჩარიცხულთა სიაში ვერ მოხვდა.

70-იან წლებში ზაურ ქობალია განაგრძობს ლიტერატურულ საქმიანობას. წერს ლექსების ციკლს „ფერწერული ალბომი“, მოთხრობებს: „საქანელა X“, „P.S“ ...

ხელმძღვანელობს ზუგდიდის ლიტერატურული გაერთიანების პროზისა და კრიტიკის განყოფილებას. მიმოიხილავს გაერთიანების წევრთა და ცნობილ ქართველ მწერალთა ნაწარმოებებს. დროდადრო, ადგილობრივ თუ მრავალტირაჟიან გაზეთებში, ლიტერატურული გაერთიანების თვითგამოცემით ჟურნალ „ნოთემი“ „გააპარებს“ რამდენიმე ლექსსა და მოთხრობას. ეს არის და ეს. რესპუბლიკური ჟურნალ-გაზეთების რედაქციათა და გამომცემლობათა კარები მისთვის დაკეტილია. იმავდროულად, სუკმა თავისი აგენტები შეაპარა ლიტერატურულ გაერთიანებაში. ქალაქკომის აგიტაცია-პროპაგანდისა და კულტურის განყოფილებებს, საქალაქო გაზეთის რედაქციას დაევალა თავიანთი წარმომადგენლები დაასწრონ და აკონტროლონ ლიტერატურის მუშაობა. ყოველი ახალი ლექსის წაკითხვისას ზაურ ქობალიას უკიჟინებენ უიდეობას, ანტისაბჭოურობას...

ამ პერიოდში იწყება ზაურ ქობალიას პირადი ნაცნობობა ზვიად გამსახურდიასა და მერაბ კოსტავასთან. ზუგდიდში გასაღვრებლად ჩამოაქვს მათ მიერ არალეგალურად გამოცემული ჟურნალები „საქართველოს მოამბე“, „ოქროს სანძისი...“

ცდილობს ააღორძინოს აკეგო-ს მუშაობა – ამჯერად, კავკასიის ერთა კავშირის (კეკ) სახელით. გადადის ჩრდილოეთ კავკასიაში, ხვდება ინგუშეთის ეროვნულ-გამათავისუფლებელი მოძრაობის ლიდერს ისა ქაძოევს, ჩეჩენ ალი ხაშაგულგოვს. ჩამოდის თბილისში, რათა ზვიად გამსახურდიასა და მერაბ კოსტავასთან შეათანხმოს სამოქმედო პროგრამა, მაგრამ ორივე დაპატიმრებული დახვდა.

80-იან წლებში ზაურ ქობალია კვლავ აქტიურად ებმება ეროვნულ-გამათავისუფლებელ მოძრაობაში. 1990 წლის 28 ოქტომბერს ირჩევენ ზუგდიდის მაჟორიტარ დეპუტატად. 1991 წლის 9 აპრილს საქართველოს რესპუბლიკის უზენაესმა საბჭომ მიიღო ისტორიული დოკუმენტი – საქართველოს სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აღდგენის აქტი. ამ აქტს ზვიად გამსახურდიასა და უზენაესი საბჭოს სხვა დეპუტატებთან ერთად ხელს აწერს ზაურ ქობალია. აი, როგორ იხსენებს იგი ერთ-ერთ ინტერვიუში ამ ისტორიულ მოვლენას:

„... როცა ამ დოკუმენტს ხელს ვაწერდი, ჩემს ცხოვრებაში პირველად ვიგრძენი წუთისოფელში ჩემი მოსვლის აზრი და მიზანი!..“

ზაურ ქობალიას სიხარულს საზღვარი არ ჰქონდა: რაზეც ოცნებობდა, იბრძოდა, იღვწოდა სამი ათეული წლის მანძილზე, მიღწეულია — საქართველოს სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობა აღდგენილია. ახლა შეუძლია მეტი დრო დაუთმოს ლიტერატურულ-შემოქმედებით საქმიანობას: დაასრულოს დაწყებული ციკლი ლექსებისა, დაიწყოს ჩაფიქრებული რომანის წერა, იკითხოს, თვალ-ყური მიადევნოს ლიტერატურულ პროცესებს.

ხანმოკლე აღმოჩნდა ზაურ ქობალიას სიხარული.

1991 წლის შემოდგომაზე გარეშე მტერთა მიერ ნაქეზებულმა ოპოზიციამ ბარიკადები აღმართა რუსთაველის პროსპექტზე და პრეზიდენტის გადადგომა მოითხოვა. 22 დეკემბერს შეიარაღებული ოპოზიცია ღია სამხედრო დაპირისპირებაზე გადავიდა. მათ ქაშუეთის ეკლესიაშიც კი შეიტანეს ზარბაზნები, ჭურვები დაუშინეს მთავრობის სასახლეს და სისხლიანი შობა-ახალი წელი გაუთენეს საქართველოს. დამხობილ იქნა კანონიერი ეროვნული ხელისუფლება.

ეს იყო (და არის) საქართველოს ისტორიის ყველაზე უფრო ტრაგიკული და ამავედროულად, სამარცხვინო ფურცელი. პუტჩისტებმა არა მარტო პრეზიდენტი განდევნეს, არამედ დაითხოვეს პირველი მრავალპარტიული არჩევნებით არჩეული უზენაესი საბჭო, გააუქმეს გარდამავალი პერიოდის კონსტიტუცია, რასაც სავალალო და დღემდე გამოუსწორებელი შედეგები მოჰყვა.

დეკემბერ-იანვრის სისხლიანი პუტჩი იმითაც იყო (და არის) „გამორჩეული“ სხვადასხვა დროს სხვადასხვა ქვეყანაში მომხდარ პუტჩთაგან, რომ მის იდეოლოგიურად შემზადებასა და განხორციელებაში აქტიურად მონაწილეობდნენ ე.წ. ინტელიგენციის წარმომადგენლები, მათ შორის მწერლები, რომლებსაც ზაურ ქობალია დიდად აფასებდა და უყვარდა.

1992 წლის მარტში პუტჩისტებს მოს-

კოვიდან ჩამოჰყავთ სამხედრო კრიმინალური გადატრიალების ორგანიზატორი და განმახორციელებელი ედუარდ შევარდნაძე. მის ჩამოსვლას ტაშით ხვდებიან მხედრიონელები, ოპოზიციურ პარტიათა თუ ყოფილი საბჭოთა-პარტიული ნომენკლატურის, ქართველი საბჭოთა ინტელიგენციის, ანუ პრივილიგენციის წარმომადგენლები. ე. შევარდნაძე მადლობას უხდის მათ იარაღის ხელში აღებისა და „სახალხო დემოკრატიული რევოლუციის“ გამარჯვებაში შეტანილი წვლილისათვის.

ზაურ ქობალია ამ დროს ეროვნული დაუმორჩილებლობის კომიტეტის ერთ-ერთი ხელმძღვანელია და ყველა შესაძლო პოლიტიკური მეთოდებით იბრძვის კანონიერებისა და სამართლიანობის აღდგენისთვის.

რუსეთის არმიის, სახელდობრ, ადმირალ ბალტინის სამხედრო ნაწილების დახმარებით კანონიერი ხელისუფლების აღდგენის პროცესის ჩაშლის, ზვიად გამსახურდიას მუხანათური მკვლელობის შემდეგ საქართველოს დამარცხებით გამარჯვებულმა შევარდნაძემ და მისმა სამართალდამცავებმა კანონიერი ხელისუფლების წარმომადგენელთა და მხარდამჭერთა დაპატიმრებები განაახლა. 1994 წლის იანვარში დააპატიმრეს ზაურ ქობალიაც.

მოლაღატე ხელისუფლების ე.წ. უზენაესმა სასამართლომ ზაურ ქობალიას სამშობლოს ღალატის მუხლით 13 წლით პატიმრობა მიუსაჯა, როგორც 30 წლის წინანდელ განაჩენში, ამჯერადაც **„სასჯელის მკაცრი რეჟიმის შრომა-გასწორების კოლონიაში მოხდით.“**

ზაურ ქობალიას მიმართ გამოტანილ 86-გვერდიან განაჩენში სხვა შეთითხნილ ბრალდებებთან ერთად არის ასეთი ბრალდებაც:

„სასამართლო კოლეგია ადარებს რა მისი პიროვნების მახასიათებელს, აღნიშნავს, რომ ზაურ ქობალია წარსულში გასამართლებული იყო განზრახ დანაშაულისათვის და სასჯელს იხდიდა თავისუფლების აღკვეთის ადგილებში. მან სათანადო დასკვნა არ გააკეთა და კვლავ

ჩაიღინა მძიმე დანაშაული. ყოველივე ეს მისი პიროვნების გაზრდილ საზოგადოებრივ საშიშროებაზე მიუთითებს.

როგორც ხედავთ, შევარდნაძისეულმა სასამართლომ ზაურ ქობალიას დანაშაულის დამამძიმებელ გარემოებად ჩაუთვალა გასული საუკუნის 60-იანი წლებიდან საქართველოს საბჭოთა კავშირიდან გამოყოფისა და სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობისთვის რომ იბრძოდა. ამჯერად, ზაურ ქობალია „მშობლიურ“ საპატიმროში — ავჭალის მკაცრი რეჟიმის ბანაკში „მიავლინეს“.

ავჭალის ბანაკში ყოფნის წლები (1994-2000 წ.წ.), როგორც თვითონ ხუმრობით ამბობდა, „შემოქმედებითი მივლინება“ გახდა მისთვის. ამ პერიოდში დაინერა რჩეულში შესული ლექსების ციკლი „წრიული კვადრატები“, ვრცელი მოთხრობა „ფერისცვალება“, რომანი „სტუმარი...“

ზაურ ქობალიამ, ერთ-ერთმა პირველმა, განიხილა ჯემალ ქირიას პირველი რომანი „ესხირი“, ნოდარ ნულებისქირის „თუთარჩელა“, ჭაბუა ამირეჯიბის „დათა თუთაშხია“; ინდიკო ქობალიას, ჯამბულ არქანიას, შახი ჯალალონიასა და სხვათა პოეზია (სამწუხაროდ, ჭ. ამირეჯიბის და ნ. ნულებისქირის რომანების განხილვის ხელნაწერები ზ. ქობალიას არქივში ვერ აღმოვაჩინეთ).

საჭიროდ მივიჩნიეთ წიგნში შეგვეტანა ზაურ ქობალიას მიერ წინასწარი პატიმრობის პერიოდში ჩანერილი დღიურები.

ავჭალის ბანაკის ტერიტორიაზე ზაურ ქობალიამ სხვა პოლიტპატიმრებთან ერთად ააშენა ეკლესია. მანვე მოაჩუქურთმა ამ ეკლესიის ფასადი. პატიმრობიდან გათავისუფლების შემდეგ, იგი, მხატვარ პაატა ქორჩუასთან ერთად, თითქმის სამი წელი მუშაობდა ზუგდიდის ვლადიმერის ღვთისმშობლის სახელობის ეკლესიის (ზაურ ქობალია — საეკლესიო სახელი კვიპრიანე, ამ ეკლესიის მრევლი გახლდათ) მთავარი შესასვლელი კარის შექმნაზე, რომელიც ხელოვნების დიდებულ ნიმუშს წარმოადგენს.

ჩვენ არ შევუდგებით წიგნში შეტანილი პოეტური და პროზაული ნაწარმოებების მიმოხილვას. ეს უფრო ლიტერატურათმცოდნეების საქმეა. რაც შეეხება მკითხველს, დარწმუნებული ვართ, იგი თავად დაინახავს და აღმოაჩინს უაღრესად საინტერესო და

თვითმყოფად შემოქმედს. მოისმენს, თუ როგორ „სუნთქავს საათი“, უსათუოდ იგრძნობს პოეტის კოსმიურ სევდას და ტკივილს, როცა წაიკითხავს სტრიქონებს:

„დღეს ამ საკანმა რაც განიცადა,
ფერთა გლოვანა სევდა კი არა,
ეს დედამინა ბორბლად იქცა და
ზედ სიყვარულზე გადაიარა“.

(„ყვითელი განაჩენი“)

„გზაზე მხოლოდ ტლაპოა, მხოლოდ
წუმპე ჭაობი,
ყველგან ცივი გვირაბი, ყველგან
ღამე, სიბნელე,
ამ კოსმიურ ქაოსში დავიღალე,
დავობლდი,
მტკივა უსაზღვრობაში, ღმერთო,
ღმერთო მიშველე!“

(„...სული ეხახუნება სადღაც შიშველ ქიმერებს...“)

„ეს დედამინა ცოდვით სავსე მიჭირავს
ხელში,
მინდა მოვბანო სისხლიანი სახე ცბიერი,
და ვაკაკუნებ, ვაკაკუნებ შენს
სიცოცხლეში,
რომ დაგიბრუნდეს შენი ფერი, შენი იერი“.

(„...ზეცაში ქვევრი, ქრისტეს სისხლი...“)

ზაურ ქობალიას შემოქმედებაში განსაკუთრებული ადგილი უკავია რომანს „სტუმარი“. რომანის მთავარი გმირი — ამირანი ქართველი ერის ღვთიურ სტუმარს წარმოადგენს...

დარწმუნებული ვართ, XXI საუკუნის მკითხველისათვის უაღრესად საინტერესო და სასარგებლო იქნება XX საუკუნიდან მოსული სტუმრის — ზაურ ქობალიას შემოქმედების გაცნობა.

ერთ-ერთ ლექსში ზაურ ქობალია წერს: „ო, რა ძნელია დაბრუნება დაბადებაში“. დაბადებაში დაბრუნება კი ახალი სიცოცხლის დაწყებას ნიშნავს. ზ. ქობალიას ახალი სიცოცხლეც ამ რჩეულით იწყება.

* * *

2012 წლის აგვისტოში ზ. ქობალიას ფილტვის კიბოთი დაავადება აღმოუჩინეს. როცა გაიგო, განუკურნებელი სენი რომ სჭირდა და რამდენიმე თვის სიცოცხლე ჰქონდა დარჩენილი, მოძღვართან ეზიარა. რვეულები და

ავტოკალმები იყიდა და ლექსების ციკლის „ბოლო წრე“ წერა დაიწყო:

„ახლა ვხედავ ბოლო წრეს,
წამდვილსა და მართლაც
წრფელს“...

ვეკიდები ისევ ძველს,
ძირგამომპალ სიცოცხლეს“...

ასე იწყება პირველი ლექსი, რომელიც ტკივილების გამო ვერ დაასრულა. ოდნავ უკეთესად რომ გახდა, მეორე დაიწყო:

„სად მიქრისხარ სოფლიდან
ლურჯი იალქანებით,
თვალს ველარ ვყოფ
მორფიდან
მზეში მივექანები“...

კვლავ განწყდა აზრი...

„შენთან ცრემლებს რომ ველარ
ვიკავებ,
როგორც კაცს, ახლა ნაღდად
მრცხვენია,

სევდას, ვიცი რომ ვერ
განვიქარებ
და ეს სიკვდილიც რა
გულწრფელია“...

ეს კი სტროფია უსაყვარლესი შვილიშვილის დემეტრესადმი მიძღვნილი ბოლო ლექსიდან...

2012 წლის 1 დეკემბერს, 72 წლის ასაკში, შეწყდა ზაურ ქობალიას გულის ფეთქვა და მისმა ვალმოხდილმა სულმა „სიმშვიდის ყურეს“ მიაშურა. აკი წერდა და სწამდა:

ცის ტატნობზე ჩემი გზა
ჩნდება-უჩინარდება
და ჩემს ფრთოსან იმედებს მოაქვთ
ჩუმი ვედრება,
თუ ამ ცოდვილ მინაზე მალე
დამიღამდება,
მნამს უთუოდ, უფალო, შენთან
გამითენდება“...

ილია კვიციანი

P.S.

უძღვნი ჩემი არსების უცნაურ სურვილს,
რასაც P.S. ვარქვი სახელად.

გასრულდა სიცოცხლე ჩემი და სურვილები, რომელიც შენ გეკუთვნოდა, ჩემო ქანთ, გარდაიცვალა მყუდროებაში. ეს მანძილი, რომელიც 40 დღის სავალია, ერთ კვირაში გამოვიარე და როცა ბენჯის ხიდზე გადმოვდიოდი, მამაჩემი შემომეგება:

„გაგიძნელდა ცხოვრება, შვილო?“

„ჰო, მამა!“

„სურვილები აგიკრძალეს, შვილო?“

„ჰო, მამა!“

„თავისუფლებას აქ ვერვინ წაგართმევს, შვილო!“

„მაგრამ, P.S.? თავისუფლებას ვერ მომანიჭებს ვერც ერთი ძალა. P.S. იყო ერთადერთი ჩემი სურვილი და რაც გამაჩნდა მშვენიერების უკვდავსაყოფად, მას ვუბოძე სულის მფარველად. ხოლო თავისუფლებას მშვენიერების ყველა თვისება თან უნდა ახლდეს. მე სიცოცხლეში გამოვექეცი ყალბს და ცრუ რწმენას და არც აქ მინდა ვეზიარო მაცდურ განცხრომას. დაე, იძნოდეს სული ჩემი P.S. სულთან განუყოფელი წვით და დუღილით!“

„ცოდვილ ხარ, შვილო, და აქ რამეთუ

ცოდვილთა სჯიან ყველაზე უფრო მკაცრი სასჯელით, მე უძღური ვარ ღმერთის წინაშე და ველარ გიშველი; შენი სული დაუბრუნდება კვლავ იმ სამყოფელს და ამიერიდან ინანნალებ ორლობებს შორის მიუკარავი და მიუსაფარი, მაგრამ, ჯერ სანამ არ გადმოსულხარ მთლად ბენჯის ხიდი, ხსნა შენი მხოლოდ ერთადერთი არს: მან უნდა დათმოს ყველაფერი შენი ხსნისათვის, და განძარცულს და შერისხულ სხეულს თავის სურვილთან მისცეს სადგომი. ახლა მომეცი რამე ნიშანი, რომ იქ ირწმუნოს მან შენი მისვლა!“

„ნიშანი?“

„დიახ, ნიშანი!“

„ნიშანი მხოლოდ ერთადერთი არს: ოკეანეში — პატარა ნავი, დედამინა — თეთრი საფერფლე; სადაც აწყვია ჩემი სურვილის სიზმრული ფერფლი. ჩემი ცრემლებით სველი საფერფლე!“

„მაშ, ეს ბეჭედი ვისია, შვილო?“

„ეს ბეჭედია ერთადერთი ჩემი შეცდომა და შეცოდებაც, ეს ბეჭედია ჩემი არსების ტრაგედიის მკაცრი სიმბოლო. ამას ვატარებ

წყრომისა და გმობის ნიშნად.“

„შეგინდოს ღმერთმა! მე კი წავედი, აქ დამიცადე. არ გადახვიდე ხიდი ბოლომდე, თორემ ვერ გიხსნის მერე კაცთა ვერც ერთი ლოცვა.“

... და მე ვიცდიდი, მაგრამ ხიდზე წამოვიდა ვილაცა მგზავრი. ველარ ვიცანი. ის მოდიოდა ღიმილით სავსე. ის მოდიოდა მუსიკით სავსე. მის შესაგებად ცეკვით მოვიდა წინაპართ რიგი.

როცა მიხილეს მე ხიდზე მდგარი, მორთეს ყვირილი:

„ჰეი, შე ბრიყვო, დაუთმე გზა, გადმოდი ჩქარა!“

„მე ცოდვილი ვარ და ველარ გადმოვალ. მამაჩემი წასულია მუნ სამყოფელში და ის მოიტანს უსტარს ხსნისა ან უხსნელობისა.“

„სანამ მოგივა მამაშენი მუნ სამყოფიდან, ეს ხიდი მთლად აივსება მოსულთა რიგით და შენ ვინ მოგცემს მაგის უფლებას, რომ ალოდინო აქ კაცთა ხვედრი და მაგ შენს ცოდვებს დაემატება კიდევ ცოდვა — ყველაზე მძიმე. უმჯობესია, გადმოდი ჩქარა!“

„ველარ გადმოვალ. რომ გადმოვიდე, სადღა წავიდე, ვინ მიპატრონებს?“

მაშინ მოვარდნენ დიდი ღრიალით. მათი თვალები სავსე იყო ტყიურთა ბრაზით.

უნდა მეყვირა: მამა, მიშველე, მამა! მიშველე P.S.!

მცემდნენ და მგვემდნენ დიდი სიცხადით. ნაბურუსევ და ნასიზმრალ სხეულს აქარქატებდა მკვდართა მკლავები.

მე კვლავ ვყვიროდი: მიშველე P.S.! მიშველე მამა!

გადამათრიეს ბენვის ხიდი და სადღაც მიმაგდეს დიდი ზღართანით.

... და აქ გაცხადდა ჩემთან იესო.
„ცოცხალთა შორის ასჯერ ცოდვილო, მკვდართა შორისაც იმატებ ცოდვებს?“

„იესო?!“
„დიახ, მე ვარ, იესო!“

„ეს, შენ მოიმკე კაცობრიობის თაყვანისცემა? შენ ქადაგებდი: არა კაც კლა, არა იმრუშო. შენი ბაგიდან ღალატებდა ღმერთის არსობა?“

„ღმერთის არსობა? ღმერთის არსობა, არა ჩემი, არამედ ყველას ბაგედან მოდის. მე ვთქვი: არა კაც კლა, არა იმრუშო! მაგრამ არ მითქვამს, რომ ბერძნებს მიეღოთ ჩემი ღალა-

დი რწმენის კედელად. განა იმისთვის ააგეს ტაძრები, ანდა ეკლესიები, რომ იქ ელოცათ ჩემი, ანდა ღმერთის არსობა? ის მათ ააგეს, რომ იქ ეძახათ „არა კაც კლა,“ „არა იმრუშო!“ და თან ეხოცათ კაცნი მრავალნი, ვინც გაურბოდა ამ რწმენის კედელს.

მე გავარღვიე მოსეს კედელი, რადგან ვიცოდი, კაცი ვიყავი და თავისუფლების მქონდა წყურვილი. მერე მოსე სიცილით მოკვდა, როცა ვუამბე ეს ყველაფერი. ასეთია მოკვდავთა ხვედრი: მათ უნდა ჰყავდეთ ვინმე ბუდჰა, ვინმე მოსე, ან ვინმე იესო და სხვა მრავალი, რომ თავიანთ თავში თვითონ ჩაახშონ თავისუფლების ყველა ნიშანი.

მითხარ ცოდვილო, რა არის P.S. რასაც ყვიროდი ბურუსად ქმნილი?“

„ბრძენო იესო, რა არის P.S.? ამ შეკითხვამ სიცოცხლეში შემადულა მე ჩემი თავი: „ვინ არის P.S.“, „რა არის“ P.S.? — მეკითხებოდნენ დღეში ათასჯერ. რა უნდა მეთქვა; P.S. იყო აკრძალული ჩემი სურვილი, ჩემი სულის ერთი მისხალი დაკარგული ან და მარადის.

P.S. ვსახე მე ორ აღნაგად: პირველი — არსი წაყვანილი მშვენიერების სრულყოფისაკენ, მარად კეკლუცი და გაურყვნელი და კვლავ P.S. კაცი — მიწისგან ჰქმნილი, მონყურებული მჩქეფარ ცხოვრებას. გათოშილი შიშველი ვნება, რაც რომ ვერ ითმენს პირველ სანყისებს და ეძებს თავის ტოლს, რომ დაიურვოს მიწის სურვილი.

პირველი მუსიკის სითბო და სიღრმე, შემოქმედება ღმერთების მიღმა და კვლავ აღნაგი ზიზლით აღვსილი, ვნებით სავსე მკერდი, რომელიც ტოკავს და ელის პირმშოს, რომ გამონოვოს სავსე მკერდიდან შედედებული მიზნის ტკივილი.“

„ცოდვილო სულო! რამეთუ არ არს მშვენიერება თავისთავადი და რამეთუ არაქმნილ არს ზღუარ ჩემთა, შენთა და სხუათა, გინდა გაჩვენო P.S. თვალთაგან შენთა და თვალთაგან ჩემთა და სხუათა?“

„ბრძენო იესო, სანამ იქნება კაცის ტკივილი, სანამ იქნება სურვილთა სწრაფვა, ჩემი თვალები მის მზერაში მინდა დაბეცდეს, ოღონდ არ მინდა, რომ იხილოს მან ჩემი სახე, რადგან ვიცი, რომ ეშინია ჩემი აღნაგის.“

და მე მივქროდი სადღაც ქაოსში იესოს ლოცვით დაჭინთულ გზებზე. ზურგზე მეკიდა წარსულის ჩანთა, ურცხვი და ურჩი ღელ-

ვის წიაღი და ტანზე ვგრძნობდი ქვეწარმავლური ლორწოს სინედლეს, გამონაჟურს ჩანთის ფსკერიდან.

შედგა იესო და გაანათა მირაჟი თვალმა; ძრწოდა მიზნებით ნისლის ფიქრებში გახვეული გველთა სავანე...

ბრწყინავდა ხვითო, გველის კბილებში მოქცეული წითელი ხვითო და გიჟმაჟობდა ირგვლივ ხასას ბეცი თვალეები. ვიღაც მისდევედა თავდავინყებით კეისრის წყრომით დაგესლილ სუნთქვას და დედოფალი ახრჩობდა წყრომით ნაბუშარ პირმშოს, რომ კეკლუც ლაჯებში აღარ ეგრძნო სხეულის ტვირთი.

გვართა-გვართად მიგორავდა ამძუებული გველების ხროვა. წინ მიიწვედა მამალი გველი. სხეული – ტლანქი. ზურგს უმშვენებდა ანთლებული მომწვანო ზოლი. კეფაზე ფერთა უღევი ჯადო. თვალეები წვრილი და გამჭვირვალე. ქოქა ლაყურებს სდიოდა დორბლი, ხავსიან დრუნჩზე თრთოდა სიბერე. კისერი – დასერილი უმიზნო ხაზებით. ჯოჯოხეთის გზები. ფეხები მოკლე გრძელი დეზებით.

კბილები? მხოლოდ კბილები იყო ახლა არსი წინ განევისა. ბებერ კბილებში საუკუნემ გამოთხარა თურმე ფულურო მიმწუხრის ჟამსა განსასვენებლად. ახლა ფულუროში ზის დიდი ხვლიკი და ელოდება თავის მსხვერპლს დინჯად. ამ ბებერ კბილებს მიაქვს ხვითო, წითელი ხვითო, სიცოცხლისა და სიკვდილის ცნობა. გველის ხახაში ღვივის ახლა ცდუნების ცეცხლი...

და თქვა იესომ:

„თვალთა შენთა და თვალთა სხუათა, განა აქვს მონანიება მოკვდავთა ცოდვებს, რამეთუ უმწეო ხილვით აღქმულ სამყაროს ხვითოდ გარდაქმნის ველური ჯადო და გველის კბილებში მოჩვენებათა შეთხზავს მანას.“

წინ მიიწვედა მამალი გველი. მის ბებერ კბილებს მიჰქონდა ხვითო. არ იყვნენ მკვდარნი და არც ცოცხალნი. მხოლოდ იესო, მე და გველები. არ იყო მინა და არც იყო ცა. ქაოსურ ნისლებს სილუეტებად ქანდაკდა სხივი. სხივი, რომელსაც ხვითო ირეკლდა. სილუეტებად მოჩანდა კბილი, მის ფულუროში იჯდა ხვლიკი შხამით აღსავსე. სადღაც გამოჩნდა ქანდაკის მსგავსი სხეულის ლანდი. მისკენ ილტვოდა მამალი გველი,

უკან გველებმა დაიწყეს ცეკვა. დაირხა სიმი. უცხო მუსიკის მყარი სილურჯე ქაოსურ ნისლებს ფანტავდა ირგვლივ. დადგა მუსიკის უკიდევანო ზღვა ბობოქარი და ჟრუანტელი უარსოთა მიღმა შთენილი ახლა გველები აშკარად ჩანდნენ. ყველას ჰქონდა თავისი სახე. სხეულის ლანდიც გამოიკვეთა; იდგა ქანდაკი ცივი და ურჩი, ქანდაკი იდგა ნისლის კვარცხლბეკზე. მძვინვარებდა მუსიკის ჰანგი და იხეოდა ნისლის პერანგი.

წინ მიდიოდა მამალი გველი და ჩვენი არსიც მიჰყვებოდა გველების ცეკვას. იჯდა ქანდაკი – რძისფერი სახე. თმა – ნაცრისფერი. თვალეებში ეძინა მისტიკურ სინაზეს. მკერდი სავსე იყო ფაქიზ ცოდვებით. მუხლებში ედგა მისნური ვნების ნარნარი. მუსიკის ნიავი არხევდა ქანდაკს.

ქანდაკის წინ ამაყად დადგა მამალი გველი. ყალყზე შედგა და ესროლა მაცდური მზერა. ხვითო ჩაუდო კალთაში ნელა. ქანდაკის ირგვლივ იდგა მუსიკის ნედლი სამყარო.

ახლა ქანდაკის კალთაში ბრწყინავდა წითელი ხვითო და მერე ხვითო ჩაესხა ქანდაკს. გაცოცხლდა იგი, გაქრა ნისლის დიდი კვარცხლბეკი; გაცოცხლდა იგი, სინაზით სავსე პატარა არსი. გველების წრეში იდგა ჩემი სულის P.S. მას ეხვეოდა გველების რისხვა. მის წინ იდგა მამალი გველი და მიართმევდა გემრიელად მუსიკის ნაყოფს.

უნდა მეყვირა: P.S.!

... და თქვა იესომ:

„მიქელანჯელომ გამოძერწა მშვენიერების პირველ საწყისი. საუკუნეში ერთხელ მოდიან მასთან გველნი და მიაქვთ ხვითო. ღმერთმა დაწერა ეს მუსიკა ბეთჰოვენიდან, — საუკუნეში მხოლოდ ერთხელ აჟღერდა მუსიკის ჰანგი. გველებისაგან განძარცულ ქანდაკს მუსიკის სიღრმე ავსებს ისევე, რომ არ გარდაიქმნას პირველსაწყისი, თვალთა შენთა და თვალთა ჩუენთა...“

...და კვლავ ჩამოწვა ქაოსის ნისლი, ჩამოაფარეს მოჩვენებებს ფარული ფარდა. სადღაც მიღმა კი ოდნავ მოჩანდა უკან ზანტად მიმავალი გველთა აჩრდილი. წინ მიიწვედა მამალი გველი.

* * *

რესტორნის დარბაზს ეკვრება სუნთქვა. უკრავს ესტრადა. ცეკვავს დარბაზი. წამო-

ეყრება თვალწინ ფაფარი, ტანი არა აქვს და თითქოს ფეხზე აბია თავი. ჯადოსნურ ხელებს მოაქვს სამყარო უმყაროთა და უსხეულოთა. ცეკვავს დარბაზი. ცრიან და ცრიან დაუოკებელ სურვილის ქავილს, ყველა ისწრაფვის სადღაც შორეთში შეუცნობელი სინანულისკენ.

მამის აჩრდილი გაცეცხული შეჰყურებს დარბაზს. ხელში უჭირავს თეთრი საფერფლე ჩემი ცრემლებით ოდეს ნალბობი. თითქოს ჰგონია, ვინმე იკივლებს და ჩაიხუტებს თავის ნივთს მკერდზე, მაგრამ, ამაოდ, ყველას თვალეში უდგათ სიშორე გადასროლილი სიციხერეში.

დარბაზის გულში ზის დიდი ძალი. ტკბილად ილოკავს კმაყოფილი დრუნჩებს, დროგამოშვებით გადააფურთხებს გვერდით სუფრაზე. დაუბრიალებს მონითლო თვალეებს, რომ არ გაბედონ შეურაცხყოფის შემობრუნება. გადაავიწყდა ძალღური ყოფა როკენროლში და ბაგი-ბუგებში. ზოგჯერ იცინის გიჟის სიცილით და როს იხილა თეთრი საფერფლე გამოწვდილი აჩრდილის მკლავით, დააბრიალა წითელი თვალი და ჩააფურთხა ამ დღის ნაღველი. უკრავს ესტრადა, ცეკვავს დარბაზი. მხოლოდ ძალი და მამის აჩრდილი მუსიკის გაღმა უსივრცობაში იყურებენ სიდიადის და შეურაცხყოფის უდიდეს ტკივილს.

ძალის თვალეები! ბორცვზე დგას ფერ-

თა უცხო სხეული, ქალურ სინაზეს ახვევია მყრალი მატლები და ეს სხეული იცქირება ძალის თვალიდან. დგას თებერვლის და აპრილის მიჯნა. ატმის რტომ მოასწრო ადრე აყვავილება, მერე სიცივე შემთხვევია და ძალის თვალიდან იცქირებიან შიშველ მიჯნაზე ატმის ყვავილი და ურჩი სიცივე.

ძალის თვალიდან იცქირება ღმერთი, კაცი და ჯადოქარი. კვლავ ყველაფერში ჩაიღვარა უცხო სინაზე და ნაფურთხებში მოსვრილ საფერფლეს გადაეკონა ძალღური ვნება.

გააჟრჟოლა აჩრდილს შიშისგან და გაუვარდა ხელიდან ნივთი. ცივ მარმარილოს დაემსხვრა იგი. აღარც ცეკვა და აღარც ორკესტრი, მხოლოდ ძალის გაბმული ყეფა.

გმინავს კედლები, რასაც ვერ არღვევს ცივი სამყარო. მარმარილოზე ნამსხვრევი ყრია და ნაფურთხებში მოსვრილი ფერფლი. თვალსაწიერზე მირბის ძალი. მისი თვალიდან იცქირება წარსულის გმინვა და მონანიება. ცივ სიმწვანეში მიქრის ჩემი სურვილის გველური ხვითო, მერე ამ ხვითოს მოიტაცებს მამალი გველი.

... წვიმა მოსულა! ლამპიონების ტყორცნილ შუქზე ლაპლაპებდნენ სველი ქუჩები. აღარც ქრისტე და აღარც აჩრდილი, მივისწრაფოდი სახლისკენ ჩქარა, რომ კაცურ ჟინს ეგრძნო კედლების ძალა.

დღიურებიდან

26 თებერვალი

დღეს ერთი თვე გავიდა, რაც ამ მდგომარეობაში ვარ. 26 იანვარს ზუგდიდის ციხიდან სენაკში წამიყვანეს. გავიგე, რომ მეორე მანქანით ვალტერ შურღაია მოჰყავდათ. ისიც აუყვანიათ. ჩვენ პირდაპირ აეროპორტში მიგვიყვანეს. იქ თვითმფრინავი გველოდა. თვითმფრინავთან დაგვხვდა ავთანდილ იოსელიანი. ხელი ჩამომართვა და მითხრა, გააცანი ჩემი თავი ვალტერსო. ავთომ გვითხრა, ნუ გეშინიათ, ყველაფერი კარგად იქნებაო. რამდენიმე პირის თანხლებით, 40 წუთში თბილისის აეროპორტში ვიყავით. იქ უშიშროების ხალხი დაგვხვდა. თვითმფრინავში შემოვიდა გააგულა. გაა და მე მეგობრები ვიყავით იმ ავად-

სახსენებელ დღემდე – ძმათაშორის ტყვიის გავარდნამდე. მერე გაა არ მინახავს. როცა გავიგე, რომ ის ზუგდიდში აუყვანიათ აფხაზეთიდან დაბრუნებისას, იმ წუთშივე მივედი ციხეში, ვინახულე.

მაინც ვინ გასცა განკარგულება გაას დაპატიმრების? ეს ლოთის გაკეთებულს არ ჰგავს. ის აიყვანა კომენდატურის ხალხმა. ვისი ბრძანებით? გაას დაპატიმრება ხომ აშკარა პროვოკაცია იყო.

ჩვენთან მოქმედებდნენ პრეზიდენტის სახელს ამოფარებული პროვოკატორები, რომლებიც ჩვენ ყოველთვის ხელს გვიშლიდნენ. ვინ იყვნენ ისინი? ისინი თვითნე-

ბურად მოქმედებდნენ. ისინი თესავდნენ „ვირუსებს“ და არა მგონია, საქართველოს რომელიმე ხელისუფლებას ემსახურებოდნენ. დიახ. თვითმფრინავში შემოვიდა გია გულუა. ხელი ჩამოგვართვა, ეტყობოდა, განწყობილი იყო ჩვენზე. განსაკუთრებით, ლოთის იხსენიებდა ცუდად. შემდეგ ჩავსვდნენ მანქანებში და აგვიყვანეს რკინიგზის სადგურთან ახლოს მდებარე შენობის მესამე თუ მეორე სართულზე. შემოვიყვანეს კვამილავასთან. ახალგაზრდა ბიჭია. ჩანს, ენერგიულია. გადამეტებული საუბარი უყვარს. დამინყო შეკითხვები ზვიად გამსახურდიას სიკვდილთან დაკავშირებით, მაგრამ მე პრეზიდენტის სიკვდილის არაფერი ვიცოდი, გარდა ოფიციალური ცნობებისა. არავის არ სჯეროდა მისი სიკვდილის, მე კი დავიჯერე. დავიჯერე, რადგან ასეთი რამის მოგონება შეუძლებელია. იგი პრეზიდენტი იყო და არა ყაჩაღი და საკუთარი თავის გადარჩენისათვის უზნეო ხერხს არ გამოიყენებდა. შემდეგ ენუქიძესთან შემოვიყვანეს. იქ ოთხი თუ ხუთი კაცი იყო. დამესივნენ, მემუქრებოდნენ, მაგინებდნენ. ეტყობა ძალიან ნერვიულობდნენ. მე კი ვლოცულობდი ჩემად: ღმერთო, აპატიე, რამეთუ არ იციან თუ რას სჩადიან. მერე ანზორ ბალუაშვილმა გამიყვანა ცალკე. კვლავ კითხვები ზვიად გამსახურდიას სიკვდილთან დაკავშირებით. შემდეგ ჩამიყვანეს სადღაც ჯურღმულში. იქ სულ ახალგაზრდა ბიჭები იყვნენ. დამანისიდან იყვნენ სვანები. მეორე დღეს ისევ ამიყვანეს დაკითხვაზე და წარმომიდგინეს დაპატიმრების სანქცია. 10 ოქტომბრით დათარიღებულ დოკუმენტში, მე, ზაურ ქობალიას ბრალი მედებოდა 65-73 და 78 მუხლებით: სამშობლოს ღალატი, ანტისახელმწიფოებრივი ქმედებები და ბანდიტიზმი.

ვინც მე ასეთ ბრალდებებს მიყენებს, ვიცი რომ მისთვის საშინელი იქნება ღვთის რისხვა, რადგანაც გაცხადებულია – „არა ცილი სწამო!“ და მე ვთხოვ მაცხოვარს მასაც შეუმსუბუქოს განკითხვის ყამს.

მეკითხებოდნენ იარაღის შეძენაზე. ფოთის ამბავზე და ათასნაირ სისულელეზე. მე ესენი არაფერი არ ვიცი.

მე მხოლოდ ვითხოვდი სამართლიანობის

აღდგენას მშვიდობიანი გზით. ჩემი ყველა განცხადება გამოქვეყნებულია პრესაში. სამშობლოს სიყვარულს თუ ღალატი ჰქვია, მაშინ ნამდვილ ღალატს რა უნდა ერქვას? ამ ხალხს რომ ვუყურებ, გული სევდით მევსება. ყველა დაბოლმელია. მათი მზერა რაღაც საშინელების მომასწავებელია. ღვარძლით არიან აღსავსენი. ღმერთო, რა შეგცოდეთ ასეთი, რად ნავგართვი სათნოება, სიყვარული და სინანული?

მომავალი თაობა განსჯის, ვინ არის დამნაშავე და ვინ არის მტერი. ხოლო ღმერთი განიკითხავს ყველას თავისი ქმედებისათვის.

შეგონება ანალიზისთვის:

გია გულუა ზუგდიდელია. მდიდარი ოჯახის შვილი. დიდი ხანი მუშაობდა მოსკოვში. შემდეგ გადმოსულა თბილისში. მუშაობდა ერთ-ერთი რაიონის შ/ს განყოფილების უფროსად. იყო ზვიადთან დაახლოებული პირი. შემდეგ განუდგა პრეზიდენტს. რა მოხდა, რა ბედი ატრიალებს საქართველოს შვილებს?

უკუღმართია ჩვენი ისტორია და უკუღმართია ჩვენი ცხოვრებაც. როგორ ვიფიქრებდი, საქართველოში ამდენი ყაჩაღი, მძარცველი, ამდენი ნაძირალა იქნებოდა. ქვეყანა გაველურებულია. საქართველო რამდენიმე საუკუნით ჩამორჩა თანამედროვე მსოფლიოს. შრომა არავის არ უნდა. უმრავლესობა თაღლითობით ცხოვრობს. გავრცელდა ნარკომანია, ლოთობა და უნდობლობა. სად არის ზნეობრივი საქართველო. სად არის ილიას საქართველო. ასეთი ერი განა მზად არის თავისუფლებისათვის? ერთმანეთს ძიძგნიან. ინტრიგობენ, ყველას ხელისუფლების სათავეში უნდა ყოფნა. ყველას გენერლობა უნდა და ამასობაში უძღურდება ჩვენი ერის სხეული...

27 თებერვალი

კვლავ ჯურღმული მაგონდება. მესამე დღეს ისევ მეძახიან დაკითხვაზე. ახლა პროკურატურის გამოძიებელი მხედება. მეორე ორდერი წარმომიდგინა დაპატიმრებისა, ისიც 10 ოქტომბრით დათარიღებული. მხოლოდ იმ განსხვავებით, რომ წაყენებულია ორი მუხლი: 65 და 78 – სამშობლოს ღალატი და ბანდიტიზმი. ღმერთო, უშველე ყველას განსაცდელში მყოფთ და მოგვეცი ნიჭი, რომ გვიყვარდეს მტერი ჩვენი... კვლავ დავნერე ჩემი მოღვაწეობის შესახებ. დავნერე, რომ თავს არ ვცნობ დამნაშავედ. ყოველივე ამის ატანა ძნელია, მაგრამ მე ხომ უფალს ვარ მინდობილი, მე უფალში ვარ. მთელი ჩემი არსობა მაცხოვარს ეკუთვნის და მხოლოდ მას ერთს ხელწიფება განაგოს თავისი კუთვნილი სიხარული და ისე განაგოს, როგორც მას ესურვება. ისევ ჯურღმულში ჩამიყვანეს. ყველა იღრინება. ყველა მემუქრება. რა ქნას ხალხმა, ისეთი ინფორმაცია მიაწოდეს და რაც მიაწოდეს, მართალი ჰგონიათ. ბიჭები ყველა მაგრად არიან ნაცემი. მე ცოტა მომხვდა, ალბათ ხანდაზმულობამ მიხსნა. ჯურღმულში საკანს არც ფანჯრები აქვს და არც სანოლები. სადღაც მიწისქვეშ ვართ. 24 საათის განმავლობაში ვლოცულობ. სულ მაცხოვართან ვსაუბრობ და ვთხოვ, რომ მარტო არ დამტოვოს. მეოთხე დღესაც ამიყვანეს. ამჯერად ტელევიზიის თანამშრომლები იყვნენ: თემურ კვიციანი და ნანა ჯაფარიძე. ოპერატორი იღებდა. ისინი მეკითხებოდნენ და თვალები სიხარულით ჰქონდათ აღსავსე, რომ ასეთ უმწეო მდგომარეობაში მხედავდნენ. ისევ ჯურღმული. ღამე საშინელი სიცივეა. მე თხელი წინდები მაცვია, საშინლად მცივა. მგონი, სიცხეც მაქვს, მახველებს. თავი საშინლად მტკივა. ერთ ღამეს, 11 საათზე დამიძახეს. პირჯვარი გადავიწერე, ვჩურჩულე: როგორც შენ გსურს, მაცხოვარო! მე უკან დაბრუნებას არ ვფიქრობდი და ასეთ ფიქრში შემყვანეს ოთახში. გია გულუა იჯდა მაგიდაზე. სული მოვითქვი. გია მაინც არ გამწირავს-მეთქი. მკითხა, როგორ ხარო. იქ ზუგდიდში რამდენიმეჯერ მივაკითხე, აქ სამაგიერო გადამიხდა. მეც ვუთხარი, როგორც ვიყავი. ლოთიზე გაბრაზებულია. არ ვიცი, იქნებ მათ შორის რამე პირადული არსებობს. გამოვტყდი, რომ საკანში ძალიან მც-

იოდა. თხელი წინდები მაცვია-მეთქი. კარადაში ჰქონია თბილი წინდები. გამოიღო და მაჩუქა. მესაუბრება ზვიად გამსახურდიაზე, არ იყო ის ჩემთან მართალიო. ქალს უსმენდა და ქალმა დაღუპაო. ქალები რა შუაშია. ქალების გულისთვის დავანგრეით საქართველო? მაგრამ ვირუსი? ვირუსის დათესვა ჯერ კიდევ 28 ოქტომბრის არჩევნებამდე დაიწყო... და ამ ვირუსს ერთნაირად ატარებდა ყველა: მომხრეებიც და მოწინააღმდეგეებიც, რადგანაც ორგანიზაციის ვირუსი ვრცელდებოდა – დადებითი და უარყოფითი.

როცა გამიყვანეს, გიას მადლობა გადავუხადე.

შეგონება ანალიზისთვის:

დადებითი და უარყოფითი „ვირუსი.“ იფეთქა ვირუსმა. ის გადამდებია. დადებითი მხოლოდ დადებითში ვრცელდება, უარყოფითი კი – უარყოფითში. ტვინიდან – ტვინში. თავიდან – თავში, კაციდან – კაცში და ქალიდან – ქალში. ეჯახებიან ერთმანეთს დადებითი და უარყოფითი ვირუსები ქუჩებში, სახლებში, ყანებში, ზვრებში, ხელისუფლებაში, ოპოზიციაში და, ერთი სიტყვით, ავადმყოფობამ მოიცვა მთელი სივრცე, მთელი კიდეგანი.

მეფისტოფელი კი ხითხითებდა...

გვერდითა საკნიდან ყვირილი გვესმის. ეს შოთაა. შოთა ფანჯიკიძე. 21 წლისაა, თბილისელია. ფიზიკა-მათემატიკის ფაკულტეტის მეხუთე კურსის სტუდენტი. მგონი, ბანდიტიზმს აბრალებენ. ის ჩვენთან იყო მერვე საკანში. შიმშილობა გამოაცხადა. თავის ჩამოხრჩობაც უნდოდა, ძალიან ნაცემი იყო. ერთხელ ზენრით ჩამოიკიდა თავი. ვენების გადაჭრაც სცადა. რაც ლურსმნები ნახა, გადაყლაპა. ჩვენ ყველას ეჭვით გვიყურებდა. სადღაც გადაყვანა უნდა. რაღაცა უნდა, რა, თვითონაც არ იცის. ერთი კვირა იშიმშილა. მერე ვერ გაუძლო. მერე ისევ გამოაცხადა შიმშილობა. მერე ჩვენ ყველანი მე-11 საკანში გადაგვიყვანეს. ის კი მე-8-ში დატოვეს. ახლა მე-10 საკანშია. დღე და ღამე ყვირის. რაღაცას თხოულობს. შეიძლება მართლაც უღალატოს ნერვებმა. ყველას გვეცოდება, რა ვქნათ?!

ღმერთო, უშველე ყველა გაჭირვებულს!

28 თებერვალი

წუხელ ისა ქაძოვეი მესიზმრა. ისას ტყავის მოსასხამი ეცვა. თეთრი, ფართო საყელო ჰქონდა. მილიმოდა. ისა ქაძოვეი ინგუშია, მაჰმადიანი. ჩვენ 1964 წელს გავიცანით ერთმანეთი პოტმის საკონცენტრაციო ბანაკში. როცა ჩვენ იქ ჩავიყვანეს, ისა თავისი თანამოსაქმე – ალი ხაშაგულგოვთან ერთად დაგვხვდა. ორივენი ქართველების დიდი მოყვარულნი არიან. ჩვენ დავძმობილდით და ჩვენი ძმობა ურყევია. ისა ინგუში ხალხის ჭეშმარიტი შვილია. დღე და ღამე ფიქრობს საკუთარი ხალხის ბედნიერებაზე. დარწმუნებულია, რომ ინგუში ხალხის ბედნიერება უსაქართველოდ შეუძლებელია. ისა საკუთარ თავს ქართველ დიდგვაროვანთა შთამომავლად თვლის, რასაც ლეგენდებით ამყარებს. ისას და ალის ქართულს ვასწავლიდი. ინგუში ხალხი მდგრადნი და ტრადიციების მიმდევრები არიან. ჩვენს ურთიერთობაზე შეიძლება ბევრი დაინეროს. ბარაკში, სადაც ისა და ინდიკო ქობალია ცხოვრობდა, ჩვენი შესაკრები ადგილი იყო. ერთ კუთხეში, პარალელურ სანოლებზე ინდიკოს და ისას ეძინა. ჩამოვსხდებოდით და

ვსაუბრობდით საქართველოს ბედზე, ინგუშ ხალხზე, პოეზიაზე...

დღეს ძალიან ცუდად ვარ. გულის არეში ტკივილებს ვგრძნობ. ვლოცულობ მთელი დღე. მაცხოვარს ვთხოვ, რომ არ დამტოვოს მარტო. მაცხოვარმა მითხრა: „ნუ განმაგდებ შენ და მე ყოველთვის შენთან ვიქნები!“

მადლობა, უფალო, რამეთუ ღირსმყავ შენი ხმისა.

ალარ არის სიყვარული, გარდა სიყვარული უფლისა მიმართ. ჯერ გიყვარდეთ უფალი მაცხოვარი, მერე მოყვასი, მტერი და მერე თავი შენი. ვინც ქვენა ზრახვებს სიყვარულს უწოდებს, სცოდავს, და ვინც მხოლოდ წუთისოფელში ეძებს სიყვარულს, იგიც სცოდავს. ჯერ მაცხოვრისადმი სიყვარული დაამკვიდრე შენ გარშემო მყოფთა მიმართ და შემდეგ აღივსე მათი სიყვარულით. მაცხოვრისადმი სიყვარული მოიცავს ყველაფერს, რაც შეიძლება გიყვარდეს. გარდა მაცხოვრისა ნურავის ეტყვი: მიყვარხარ! რადგან წარმავალია წუთისოფელი და მათ შორის სიყვარულიც წუთისოფელში. სიყვარული გქონდეს დაფარულში, ხოლო გამოჩინე სიყვარული საქმითა კეთილითა და შენ შეხვალ მაცხოვრის სიყვარულში.

31 მარტი

დღეს ორი დიდი თარიღია: 1939 წლის 31 მარტს დაიბადა ქართველი ერის ღირსეული შვილი, ეროვნულ-გამათავისუფლებელი მოძრაობის სულისჩამდგმელი, მონამე, საქართველოს პირველი პრეზიდენტი ზვიად გამსახურდია. 1991 წლის 31 მარტს ქართველმა ერმა, საქართველოს მოსახლეობამ რეფერენდუმზე ხმა მისცა საქართველოს დამოუკიდებლობას, რის საფუძველზეც 1991 წლის 9 აპრილს საქართველოს რესპუბლიკის უზენაესმა საბჭომ მიიღო საქართველოს სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აღდგენის აქტი. ამ აქტით მსოფლიოს კიდევ ერთი დამოუკიდებელი, დემოკრატიული ქვეყანა შეემატა. დიდება ამ თარიღს!

მე, როცა ამ დოკუმენტს ხელი მოვანერე, ჩემს ცხოვრებაში პირველად ვიგრძენი წუთისოფელში ჩემი მოსვლის არსი და მიზანი.

დღეს სანთლები უნდა დავანთო ზვიად გამსახურდიას, მერაბ კოსტავას, ზურ-

აბ ჭავჭავაძისა და ყველა დაღუპულთა სულების მოსახსენებლად, რომლებიც საქართველოს დამოუკიდებლობისათვის ბრძოლას შეენივნენ.

ჩემმა დამ სანთლები შემომიგზავნა. საკმეველი არა გვაქვს, სანთლებს გამოვიყენებთ...

დღეს მალხაზ ღვინიაშვილი სასამართლოზე გაჰყავთ.

ჩვენთან საკანში ზის შალვა ფიჩხაძე — საქართველოს ეროვნული ბანკის ვიცე-პრეზიდენტი. შალვა ებრაელია. ძალიან ემოციური პიროვნებაა. შალვა ყოველ ოთხშაბათობით ლებულობს ამანათს. გუშინ ვერ მიიღო და ამან ისე ააფორიაქა, ლექციის ნაკითხვა დამჭირდა მის დასამშვიდებლად...

ჩვენთან ერთი ებრაელისა და ერთი ინდოელის გარდა ყველა ქრისტიანი ვართ.

ზაურ შულღიაშვილი თბილისელია, წარმოშობით კი ზემო იმერეთიდან. ბრალს სდებენ კონტრაბანდაში.

გენო გაბისონია ოჩამჩირის რაიონიდანაა. საყვარელი ბიჭია. მხოლოდ ერთი ნაკლი აქვს, აფხაზი უნერია პასპორტში.

გიორგი ბეგიაშვილი თბილისელია, ნარმობით აფხაზეთიდან, ბრალს სდებენ ყაჩაღობაში. იგი 21 წლისაა. ჩვენ ბევრს ვსაუბრობთ რელიგიაზე, ქრისტიანზე, სიკეთეზე. შეიძლება ჭეშმარიტი მორწმუნე გახდეს.

ყველას გვეცოდება ინდოელი. იგი დაახლოებით 22-23 წლის იქნება, ინგლისური ცუდად იცის, არც რუსული იცის, ინდური კი ჩვენ არ ვიცით. რაღაც პასპორტის გულისთვის ზის. ზრდილობიანი ბიჭია, ყველას შეგვაყვარა თავი.

ერთი რუსიც არის – ოლეგი. მისი თქმით, ის ჩამოვიდა ზვიადისტების მხარეზე საბრძოლველად. შეიძლება რუსეთის აგენტიც იყოს. ისედაც „ნაგლია.“ დედით ებრაელი ყოფილა.

მალხაზ ღვინიაშვილი თბილისელია, ზვიადისტი. ბრალი ედება დივერსიულ აქტებში. 24 მარტს დაიწყო მისი სასამართლო პროცესი. დღეს სასამართლო პროცესი გრძელდება.

შეგონება ანალიზისთვის:

შალვა ფიჩხაძე განათლებული ადამიანია. გამოცდილი ბანკირი. თავისი საქმის ნამდვილი პროფესიონალია, გონებამახვილი, იუმორით სავსე, ემოციური, მაგრამ ზომიერი. ბრალი ედება თანამდებობის ბოროტად გამოყენებაში... მიკვირს, ასეთი ჭკვიანი ადამიანი, ისიც ებრაელი, რატომ მოვიდა პუტჩისტების სამსახურში? ან პუტჩისტები რამე აიძულა ებრაელი მოეწვიათ ასეთ მაღალ თანამდებობაზე? შალვა ფიჩხაძეს, ეროვნული ბანკის ვიცე-პრეზიდენტს, შეეძლო ზემოქმედება მოეხდინა საფინანსო-საკრედიტო პოლიტიკაზე. უპირველესად, სახელმწიფოს მეთაურმა, ფინანსთა მინისტრმა და ეროვნულ-

ლი ბანკის პრეზიდენტმა უნდა აგონ პასუხი, რადგან ასეთ პოლიტიკას სწორედ ისინი აწარმოებენ პარლამენტთან ერთად. არა, აქ რაღაც სხვაა. მე მგონია, შალვა ფიჩხაძე თავის დროზე პუტჩისტებმა გამოიყენეს საერთო ფონის შესაქმნელად. დღეს ყველამ იცის ებრაული ლობის გავლენა მსოფლიო პოლიტიკაზე და ეკონომიკაზე. სწორედ ასეთი ფონის შესაქმნელად სჭირდებოდათ შალვა ფიჩხაძე. შალვა საკანში ყველასთან კარგადაა... ყველანი პატივისცემით ვეპყრობით. ჩემი დამოკიდებულება ებრაელების მიმართ ყოველთვის განსაკუთრებული იყო. შალვას თქმით, იგი უნდა გამოიყვანონ განტევების ვაცად. მე კი სხვანაირად ვფიქრობ. ამ ორი წლის განმავლობაში მთლიანად გაიძარცვა საქართველოს ეკონომიკა. გაჰქონდა ყველას, ვისაც შეეძლო... ასე გაიძარცვა საქართველო. შევარდნაძე ადრე არაფერს ამბობდა. კრედიტებით მოისყიდა პარტიები და მაღალი ფენა. მწვანეთა პარტიამ და სოციალ-დემოკრატიულმა პარტიამ მთლად გაძარცვა ჩვენი სიმდიდრე. თავდაცვის სამინისტრომ საერთოდ ხომ გაძარცვა და გაძარცვა. ბევრმა შევარდნაძის რეზოლუციით დიდძალი თანხა აიღო კრედიტად და გაიქცა. დღეს ეს ამბავი გახმაურებულია. რა ქნან? უკიდურესად დაძაბული მდგომარეობა ხომ უნდა გადააბრალონ ვინმეს. ვინ იქნება ეს ვინმე? შალვა ფიჩხაძე, აბა ვინ? წრედი შეიკვრება ათეულობით ადამიანით და შემდეგ იტყვიან, აი, ესენი ანგრევდნენ ჩვენს ეკონომიკასო. თუ შეინარჩუნეს ხელისუფლება, ამ ხალხს ერთი-ორი წლის შემდეგ „რამეს“ მოუხერხებენ, თუ არადა, რა ქნან?..

ასე რომ შალვა ფიჩხაძე თავის დროზე პუტჩისტებმა გამოიყენეს თავიანთი მიზნებისათვის და ეს ჭკვიანი კაციც დახარბდა მაღალ თანამდებობას...

4 აპრილი

5 წლის წინათ, 4 აპრილს, დაიწყო ქართველი ერის ახალი ერა. ქართველებმა ბოლომდე ვერ გავუძელით ერის ცნობიერებაში გაღვივებულ ცეცხლს. ზედმეტად ემოციური ხალხი ვართ, ჩვენ არ შეგვიძლია ცივი გონებით წარვმართოთ ჩვენი ერის ისტორია

და ჩვენი ერის ისტორიაც ისევე ემოციურია, როგორც ვართ ჩვენ. ემოციის თანმხლები თვისებებია შური, ღვარძლი, ინტრიგები და ასე შემდეგ... რამაც ჩვენ დაგვლუპა. გაზეთ „იბერია ექსპრესში“ გამოქვეყნდა სტატია „ფრთხილად ქართველებო!“ — მართლაც,

ფრთხილად ქართველებო! მეოცე საუკუნის დასასრული არ გახდეს საქართველოს დასასრულიც. 1989 წლის დროინდელი თბილისი, 4 აპრილის, 5 აპრილის, 6 აპრილის, 7-8 აპრილის თბილისი, ალბათ ენატრება ბევრ ქართველს.

მენატრება მეც, რადგან ქართველი ერი ასეთი ერთსულოვანი არასოდეს არ ყოფილა. გაუმარჯოს ასეთ საქართველოს!

დღესაც ცუდადა ვარ. თავბრუ მეხვევა. დაიწყო მარხვის მეოთხე კვირა.

9 აპრილი

1989 წლის 9 აპრილს ვინ იფიქრებდა, რომ საქართველო სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აღდგენას, 1991 წელს, სწორედ 9 აპრილს გამოაცხადებდა. ჩემს სიცოცხლეში ერთადერთი წუთი დარჩა, ყველაზე უფრო ამალღებული, უდიადესი და უკეთილშობილესი წუთი. წუთი, რომელმაც საქართველო დამოუკიდებელ ქვეყნად აქცია. როცა ჩემი გვარი გამოიძახეს, რალაც ჟრუანტელმა დამიარა. არ ვიცოდი როგორ მოქცეულიყავი. იმ წუთშივე თვალწინ წარმომიდგინე სამაჩაბლოში ერთი კვირის წინ დაღუპული პაატა ყურნუა, რომან ჯიმკარიანი, ჯანო რაფავა. პაატას და რომანს, ამ სიცოცხლით სავსე ბიჭებს რომ ვუყურებდი, გული სიხარულით მევსებოდა. ესენი იყვნენ სამაგალითო ბიჭები. ზუგდიდში მაშინ მომიხდა ჩასვლა, როცა ლოთი მოხალისეებს აგროვებდა სამაჩაბლოში ქართველი მოსახლეობის დასაცავად, ჩემთან მოვიდა გამხდარი კაცი. 40 წლის იქნებოდა. მითხრა, მე ჯანო რაფავა ვარო. მე მის დედ-მამას და ძმას კარგად ვიცნობდი. მორიდებულად მითხრა: „ლოთი არ მღებულობს რაზმში. მე კი მინდა, რომ ჩემს შვილებს ჩემი წარსული ცხოვრების ტვირთი მოვუხსნა და სახელი დაუტოვო“. ეს ისე გულწრფელად იყო ნათქვამი, რომ ალბათ ყურუმი ქვაც გასკდებოდა. კარგი, ვეტყვი-მეთქი, ვუთხარი. პირობა არ მიმიცია, რალაც ცივად გამომივიდა. მის თვალეში დავინახე თვითგვემის რალაც აუნერელი ალი. ოთხი თვის შემდეგ ეს სამი ვაჟკაცი შეენირა საქართველოს დამოუკიდებლობას და თავისუფლებას. ნუგზარ შანავაც მათთან იყო. მას 9 ტყვია ჰქონდა მოხვედრილი. იგი მაშინ გადარჩა, მაგრამ მერე იმსხვერპლა თბილისის ზღვაზე ქართველის ტყვიამ. რა იქნებოდა, ეს სიცოცხლით სავსე ბიჭები დასწრებოდნენ ამ დიდ დღესასწაულს, რისთვისაც ისინი დაუნანებ-

ლად სწირავდნენ თავს. ცრემლები მომანვა და თვალეზიდან გამომიღვარა. ალბათ უჩვეულო შესახედავი ვიყავი საქართველოს რესპუბლიკის უზენაესი საბჭოს წინაშე და მთელი საქართველოს წინაშე (პირდაპირი ტელერეპორტაჟი მიდიოდა), პირჯვარი გადავინერე და ხელი მოვანერე საქართველოს დამოუკიდებლობის აღდგენის აქტს.

მაშინ ვინ იფიქრებდა, ამ თარიღის მესამე წლისთავს ციხეში შევხვდებოდი და ისიც სამშობლოს ღალატის ბრალდებით. ვინ იფიქრებდა, რომ საქართველოს მტრები ასე მომძლავრდებოდნენ და 30 ვერცხლად გაყიდდნენ საქართველოს თავისუფლებას.

„იქედნეთა ნაშობო გველებო, როგორ გაექცევით გენის სასჯელს? ამიტომ, აჰა, მე მოგივლენთ თქვენ წინასწარმეტყველთ, ბრძენკაცებსა და მნიგნობრებს და თქვენ ზოგიერთ მათგანს მოკლავთ და ჯვარს აცვამთ, ზოგს კი გაშოლტავთ თქვენს სინაგოგებში და განდევნით ქალაქიდან ქალაქში.“

მოგენევით მთელი ეს მართალი სისხლი, მინაზე დანთხეული, აბელის სისხლიდან მოყოლებული... ჭეშმარიტად გეუბნებით თქვენ, რომ ყოველივე ეს მოენევა ამ მოდგმას.“

... მაცხოვარო, ილიას სისხლი, ზვიადის სისხლი, მერაბის სისხლი, ყველა წამებულთა სისხლი, რომელიც დაინთხა ისევე ქართველთა სიმუხთლით, აჰატიე ქართველ ხალხს!

ხოლო, თქვენ, ქართველნო, მოინანიეთ ცოდვანი თქვენნი, მოინანიეთ ცოდვანი თქვენნი!

ილიას სიკვდილით სამარადისო ცოდვის ქვეშ ამოვყავით თავი და მხოლოდ გულწრფელი ცოდვებით შეიძლება გამოსყიდვა ამ დიდი დანაშაულისა.

ზვიადის სიკვდილით კიდევ უფრო დამძიმდა ჩვენი ცოდვები. რას ელოდებით ხალხნო, დაიჩოქეთ და ილოცეთ, მოინანიეთ! მოვი-

ნანიოთ ყველამ ერთად. მათმა სისხლმა კი არ უნდა გაგვაბოროტოს, არამედ უნდა გაგვწმინდოს ყოველივე ურჯულოებისაგან და მხოლოდ ლოცვით, სიყვარულითა და სათნოებით ვიხსნათ ერი ჩვენი და თავი ჩვენი.

დილის ექვს საათზე სანთლები დავანთე. ვილოცე 9 აპრილს დაღუპული გმირების სულთა და ყველა ქართველი პატრიოტის სულის მოსახსენიებლად, ვინც შეენირა საქართველოს თავისუფლებას... სანთლები დავუნთე ილიას, მერაბს, ზვიადს და ზურაბ ჭავჭავაძეს. დიდება მათ სახელს!

1989 წლის 9 აპრილს ზუგდიდში პირველად ჩავატარეთ მიტინგი. მიტინგს ესწრებოდა დაახლოებით 40 ათასი კაცი. ქალაქის მაშინდელი ხელმძღვანელები თავგამოდებით გვიშლიდნენ ხელს. ქალაქის ცენტრში, ლამის ხელჩართული ომი გაიმართა. მერე ხალხს მოვუნოდეტ მაცხოვრის ეკლესიისკენ. რუსთაველის ქუჩის ბოლოს, ასასვლელ კიბეზე გავმართეთ მიტინგი, თბილისთან კავშირი არ იყო. შევექმენით შტაბი. გადავწყვიტეთ მეორე დღეს, 10 აპრილს დაგვეწყო აქციები თბილისიდან ჯარის გაყვანის მოთხოვნით.

14 აგვისტო

გუშინ, 13 აგვისტოს, დაახლოებით პირველ საათზე, ჩვენს საკანში შემოვიდნენ მაღალი ჩინის ოფიცრები. ერთ-ერთმა მათგანმა, როგორც შემდეგ გავიგეთ, დვალ-იშვილმა ბრძანა, ჩხრეკა უნდა ჩატარებინათ ჩვენს საკანში და გარდა ერთი კაცისა, გარეთ უნდა გავსულიყავით. საკანში ვიქტორ დომუხოვსკი დარჩა. შიგნით ატყდა აურზაური. შევიხედე, ვიქტორ დომუხოვსკი იატაკზე დაეგდოთ და რამდენიმე ოფიცერი ამუშავებდა. ზოგი ხელებს უგრეხდა, ზოგი ნივთებს ართმევდა. ჩვენც შევედით. ოფიცრებს ვუთხარით, მოიტანეთ იმ ნივთების ნუსხა, რომელიც აკრძალულია პატიმრებისათვის. მათ ეს ყურად არ იღეს. დომუხოვსკის წაართვეს რადიომიმღები და ჩანთა, სადაც ჰქონდა სასამართლო მსვლელობის დოკუმენტები. შემდეგ, როცა დომუხოვსკიმ

არ დათმო და ხმამაღალი ლაპარკი დაიწყო, შემოიყვანეს ჯარისკაცები ხელკეტებით შეიარაღებულები და ცემა-ტყეპით წაიყვანეს დომუხოვსკი. ჩასვეს კარცერში. ამას წინ უძლოდა (ერთი კვირით ადრე) ჩხრეკა, სადაც, თითქოს, დოკვაძეს საკანში აღმოუჩინეს რადიოგადამცემი აპარატურა. ეს ინფორმაცია ოფიციალურმა საინფორმაციო წყაროებმა გაავრცელეს. სინამდვილეში, დოკვაძე კარგი რადიო-ტელე ინჟინერია. მასთან ციხის წინა ადმინისტრაციის დროს მოჰქონდათ ტელევიზორები და ელექტროხელსაწყოები შესაკეთებლად. თვით ციხის უფროსი მაისურაძეც ეწეოდა პატიმრის უფასო ექსპლუატაციას. მოსალოდნელია ახალ-ახალი პროვოკაციები და ჯერჯერობით გაურკვეველია მათი მიზანი.

6 მარტი

ეს დღე არის უშუავესი დღე ჩვენი ბედკრული ერის ისტორიაში. როგორც ყველასთვის ცნობილია, სასამართლო პროცესი მიმდინარეობდა პროცესუალური ნორმების დარღვევით. 19 ბრალდებულიდან, შვიდის გარდა, ყველა გაძევებულ იქნა სასამართლოდან. დღეს განაჩენის მოსასმენად ყველას დაუძახეს. პეტრე გელბახიანმა, ირაკლი დოკვაძემ და გედი გელბახიანმა უარი განაცხადეს და სასამართლოზე არ გავიდნენ. მთელი დღე რალაციის იმედი გვქონდა მაინც. საღამოს 6 საათის შემდეგ ყველანი ვნერვიულობდით. ვიქტორი და ბესო არ მოჰყავ-

დათ. ასეთ ნერვიულ სტრესში გავიდა კიდევ ორი საათი და 8 საათზე „მაცნეში“ გამოაცხადეს, რომ პეტრესა და ირაკლის გამოუტანეს სასჯელის უმაღლესი ზომა — დახვრეტა. უფალო იესო ქრისტე, ძეო ღვთისაო, შეგვიწყალებ ჩვენ ცოდვილნი!

დღეს მეც გამომიძახა გამომძიებელმა ხვადაგიანმა. ადვოკატ თემურ გოგსაძეზე უარი მითხრა. მე კატეგორიულად მოვითხოვე გოგსაძესთან შეხვედრა და ჩემს ადვოკატად დანიშვნა. არ ვიცი, როგორ იქნება. ღმერთო, გვიშველე განსაცდელში მყოფთ. წერაც არ შემიძლია.

ზღვა დარდი

მადარდებს ლალად მობიბინე ბალახბულახი.
 მადარდებს ულუსტრაციოდ გაუკუღმართებული
 საქმენი საგმირონი და
 მართლწმენის სინმინდე დაუბრუნებელი.
 მადარდებს ებრაელი მოსე
 და ყველა, ვინც ალთქმულ ქვეყნამდე განისვენა.
 მადარდებს ტაძრიდან ჩემი თავქუდმოგლეჯილი გამოქცევა,
 ისიც როგორი გამოქცევა? – მთელი რიგი არასახარბიელო
 მოვლენების წინსმსწრები გამოქცევა.
 მადარდებს, შინა ინტრიგებით დევნილი
 საქართველოს სამოციქულო ავტოკეფალური მართლმადიდებლური ეკლესია,
 და ეს იმ დროს, როცა გლობალმატერიალისტურმა სულმა დააკონსტრუირა,
 გაუკუღმართებული ყოფის შემარბილებელი მექანიკა.
 მადარდებს დამნაშავე თავის მძლეთანძღედ წარმოდგენა,
 სულიერი მდგომარეობით გამონვეული სუსტი თავგანწირვა.
 მადარდებს ციკლონის ზეცვალებაობით გამონვეული,
 აშკარად, სპილენძისფერ უხილავებთან შერეული,
 ახალი გამონვევები.
 მადარდებს წეროთა ხმების და ფერების ერთობლივი
 სუპერსაჰაერო აბგერება-გატაცებანი.
 ჩვენი მიტოვებით, ჩვენი უარყოფით, მათი შორს გაფრენანი,
 მათი ფედმარშალური გაფარფარებანი.
 მადარდებს ჩვენი გონინტელექტუალური ცხოველის ფარულშესაზარი ცახცახი.
 მადარდებს ჩვენი უფორმო შეგნების უკიდურესად გადაღურჯებული
 საფეთქელი.
 მადარდებს, საყოველთაო რუდუნის გარეშე ანიკნიკებული დროის საათი.
 მადარდებს, ჩვენ ღმერთს რომ დავუტოვეთ საშრომი.
 ამბობენ, ღმერთი მუდამ იყოო ჩვენი მშველელი,
 მაგრამ ის, რაც ჩვენ ხელებს ხელენიფება,
 ის ჩვენ მზამზარეულად არ მოგვეცემა.
 ჩვენ მოგვემადლა რწმენა და ძალა,
 ჩვენი ძალისხმევის შემთხვევაში,
 მთებსაც კი დავძრავთ.
 რა ტოტალიტარული სახელმწიფოს
 დემონტაჟის საქმეებითაც გამართლდა,
 კათოლიკური პოლონეთი,
 სამწუნხაროდ, ჩვენთვის ის არის,
 ღმერთმებრძოლის საქმეები,
 ე.ი მიუღებელი და გაუმართლებელი...
 მადარდებს აიეტი.
 მადარდებს ჩემი არქაულხავსისგან ბაქტერიაგაჩენილი მტერი.
 მადარდებს გეოპოლიტიკური რღვევის ტერორი,
 რომლის ბაგემეტეორი,
 ჰორიზონტის გადაკვეთისას,
 მეცხადება და მიცხადებს სასჯელს:
 „ა, შენ დარდი და გულუბრყვილო პირტკობის დარდალა“...
 მადარდებს სეპარატისტის სახელი,
 რომ ვერ ავიცილდე

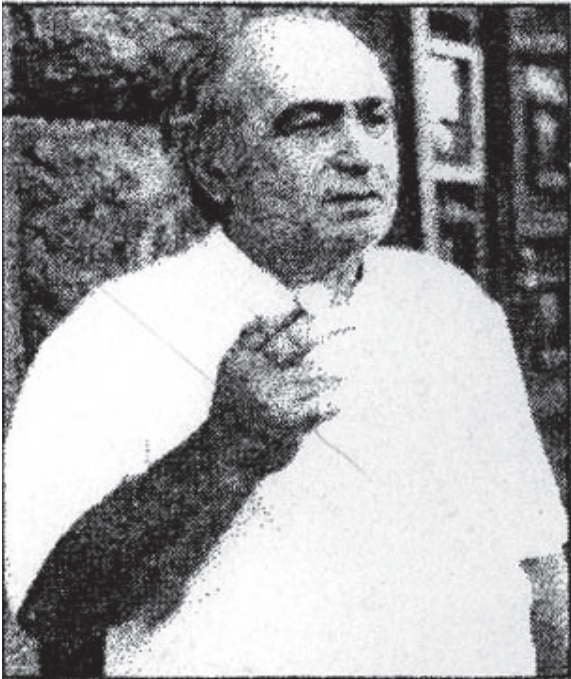
და ვალად რომ მადევს, მდინარე მტკვარზე
 ლექსის მიძღვნის აუცილებლობა.
 მადარდებს რეპრესირებულ,
 არარეაბილიტირებულ მეგრულ ენაზე,
 ჩემგან ვერ თარგმნილი ჰორაციუსი.
 მადარდებს სირიუსი.
 მადარდებს კავკასია, ევრო-ამერიკა, ევრონიუსი.
 მადარდებს ხმარებიდან ამოღებული პლუსი და მინუსი.
 მადარდებს ასტრალთვალბოლა და სურეალური ირემი.
 მადარდებს ამ ლექსში, ალაგ-ალაგ გამოყენებული რითმა.
 მადარდებს უნებლიეთ დაღვრილი თაფლი,
 რომელიც ატალახებული შემეცნების გათოვლებამ,
 გაყინა და საექსორიო ფერში დატოვა.
 მადარდებს, ის ვინც ვერ დაიცვა,
 საკუთარი სიკეთის მშვენიერებამ
 და მწარე განზილებით გაიწირა.
 მადარდებს, ძალდაუტანებელი შინაგანი,
 რომელიც ცდომით აღძრეს და უწოდეს გრიგალი.
 მადარდებს, ჩემი დაბადების დღილი,
 ჩემი მშობლიური გალი,
 სადაც ჩემი ნაადრევი გაავების მიუხედავად,
 არ მიყეფდა ძალღი.
 სადაც ჩემი ყმანვილური განაზების არმოსარჩლე,
 მიღრენდა ხალხი.
 სადაც გამიშინაურდა, უკეთილხმოვანო და უავხმოვნო
 ქარ-ხილვა.
 სადაც დავწერე, მე ჩემი პირველი ლექსი: „რომის ხანძარი“,
 რომელიც დიდი ხეტების გზაზე,
 რომელიც გზაჯვარედინთან დავკარგე.
 მაგრამ მას, ომებთან დაკავშირებული ასტეროიდი,
 ხსოვნით მიბრუნებს და ვხვდები თავზარდაცემული.
 მადარდებს მე, გალი.
 მადარდებს მისი ელიზიუმს გამგზავრებული,
 პატრიცია-პლებეი.
 ის პატრიცია-პლებეი, რომელსაც სიკეთედ მიაჩნდა,
 მაშინდელი სახელფასო დანამატი –
 ნითელკორუფციული დამპლობა.
 მაშინ, გონიერება და სისულელე,
 ერთ სოლოს ასრულებდა.
 მაშინ, ზენონ კოსიდევსკის
 „სახალისო სახარება“,
 უხმაუროდ გახდა მაკულატურა.
 რაც იყო საშინელი,
 უბრალოდ, ამ ფაქტზე,
 ვერ რეაგირებდნენ
 ჩვენი ძვირფასი მოქალაქეები
 (მათ აზროვნულ ვექტორს, ვერ ცვლიდა,
 ვერც საკვირველად მოჩურჩულე პალმა,
 ვერც გეზმონიშნული ნიავი.
 მათთვის შრიალებდა მხოლოდ ალვა
 და მათთვის მნიფდა მხოლოდ ქლიავი)...
 „გზაზე მიდის. ეშურება სადღაც,

ნითელფოთლოვან ხეთა მონონებული,
 ფილოსოფიური დღე და
 ნითელთმიანი გოგო“, –
 ეს არის ჩემს ორგანულ შინაგანში გაზედაპირებული,
 ერთ-ერთი მშვენიერი მოგონება,
 რომელსაც სულფსკერიდან ამოვერაგებული
 შავი ვეშაპები ტრაგიკულად ძირავენ.
 ძირავენ და მადარდებს,
 ყოველისმომცველ
 ობიექტისგან, ასეთი თვალმიუდევნებელი,
 ასეთი სუპერშემჩნეველი ჩაძირვა.
 მადარდებს, რომ ეს უკანონო ყოველისმაკონტროლებელი თავადი
 არა მყავს ბოლომდე (ე.ი ქვეცნობიერად) უარყოფილი.
 მადარდებს, მერმისში წასაკითხი,
 ეს მძიმე ჩანართი:
 „სულ-შინაგანის ამრევი
 ბოროტი მრეველი
 და ყოვლადსამიში
 პოსტიდეოლოგი პოეტები,
 მე ზღვაშერთულ გონებაში,
 გარეიძულებით,
 და-ძმა-მეგობრებად დამიპროგრამირდნენ.
 მე მათგან გამიშავდა,
 ადამიანური სიმყარის ქანი.
 მე მათგან, სიმბოლო-ველივით სახეზე დამეფინა
 ცხელი თოვლიდან ამომართული
 ხავს-არქაიკა.
 მე მათგან გამითანამედროვდა ქამასოკოვანი ხავსი.
 მე რეალამიერმა, ძალიან უმნიშვნელოდ თუ გამიმხილა,
 რას უბნობენ
 უხილავიმიერი მატერიალურები.
 უფლად დეკლარირებული „ადამიანის უფლებები“,
 გამჭვირვალე „იყო და არა იყოს“ დარად,
 მოვიდა და ხექანავის უნივერსალურ რტოთა მოჩრდილვასავით განავრცო,
 მოძღვრება-ფერპალმა.
 სხვა არავის და არაფერს ის არ ჰგავდა.
 ის რომ ყოფილიყო მართლაცდა
 ზედღევამოსილი,
 მე არ ვიქნებოდი, ამ ფსიქობნელ ხალხით, ასე სულსასიკვდილოდ განწირული
 და მექნებოდა უსაფრთხო არსებობის დასტური.
 მისი სახელით, ისევ მაქინაციურმა ბნელ-ნათელმა გაიმარჯვა.
 მე უხილვასააქაოს ენაბაგიან ანგელოზით დაიმედებული,
 დაბლა დაშვებულ ღრუბლიანობას მივადექი.
 ყოველიერის გონცხოველმყოფელობა და გააზრება-კვამლი,
 გარემოს აცახცახებდა და აკვამლებდა,
 როგორც სამშვიდობო მდგომარეობის აუცილებლობაზე მიმანიშნებელი
 წინააღმდეგობა.
 ჩემი დიდი ამბოხის გამომრიცხავი წინააღმდეგობა,
 რადგან მე უკვე არ ვიყავი, არც ისე ახალგაზრდა,
 რადგან მე დღემუდამ ჩამესმოდა, ცის სამრეკვლოდან დარისხებული ზარები...
 მე ვერ ვიხილე, ბრალ-გარდახდომათა გამოსყიდვის მონადინე წუთისოფელი.
 მე ვიხილე სამყაროს ბუხრიდან გამოტყორცნილი ნაპერწკლები

და ხიბლეთეროვანი სფერო, რომლის გაქროლებას, არ ჰქონდა სასრული“...
 მადარდებს ზღვაშეზვირთებული
 ფეხოსური მომავლის ხომალდი.
 მადარდებს ჰიბრიდფრინველის ბგერაგაულრანებული ძახილი.
 მადარდებს, ხიბლ-სამოთხე –
 ჩვენი წვდომა – მჭვრეტელობის მოელვარე სამოთხე.
 მადარდებს, მსოფლიოს შავ ტყეებში რამაც გაიეღა, რამაც ვერ გაიეღა.
 მადარდებს თავისუფლებად ნოდებული
 თავაშვებულობა –
 სამართლებრივ საკითხთა მომიზეზებით,
 ადამიანური პირუტყვობის დაშვება
 ანუ მომაკვდინებელი საშიშროება.
 მადარდებს სააქაოს ცოდვილის საქმეებით ცეცხლმოკიდებული საიქიო.
 მადარდებს გარდაცვლილი მამაჩემი, დიდედაჩემი, ბიძაჩემი.
 მადარდებს ყველა შავად, წითლად, ცისფრად განთიხებული სული.
 მადარდებს კაცი მთისნაირი, ზღვისნაირი,
 რომელმაც დაკარგა სასუნთქი ჰაერი,
 მადარდებს ჯეკ კერუაკი, შალვა კარმელი, რენე კალანდია, გენადი აიგი.
 მადარდებს ამ სიცოცხლეში რაც გავიგე, რაც ვერ გავიგე,
 რაც ბალღურად შევითვისე, რაც გონებრივი ამაღლებით მივიღე.
 მადარდებს უხეში ფორმის მონათმფლობელური სიავადე და
 დახვეწილი მონათმფლობელური ყოფის, უსაშველო სიანკარავე.
 მადარდებს, ის რაც ერთხელ დასრულდა, რაც სუბერლევიათანური ჟინით,
 უკანვე დაბრუნდა –
 და ჩვენს შორის დადგა, როგორც ჰარმონიული ბუნება.
 მადარდებს, რომის იმპერიაში ჯვარცმული თრაკიელი.
 მადარდებს, როცა არ არის გზა უკან დასახვევი
 და სიავკაცობა სიავკაცობით უნდა დაიღუპოს.
 მადარდებს ახალი ალთქმის უკუგდებული მცნებები:
 -მონებო, დაემორჩილეთ თქვენს ხორციელ ბატონებს,
 შიშით, ძრწოლით და გულის სინრფელით...
 თქვენც, ბატონებო, ასევე ექცეოდეთ მონებს, დაიოკეთ სისასტიკე...
 ავტორიტეტული მსხვერპლის ცალმხრივი გამართლება
 და ფარული ჭეშმარიტების წინაშე ჩემი შესაძლო
 უძღურობა ძალიან მადარდებს.
 „რატომ უნდა იყოს ჭეშმარიტება, თუნდაც ნაწილობრივ მაინც
 ჩემთვის დაფარული?!“ –
 ძილში მერევა დარდის ფათური...
 შორს, სივრცეში, მე იმის ნიშნები დავინახე,
 რომ ხვალ და ზეგ,
 შეიძლება, მძიმე ვითარების დარდებს
 ფუნდამენტალისტად შევეზავო...

2017

ნათელში იყოს!..

უეცრად ნავიდა ჩვენგან ჩვენი სამეგობროს ერთ-ერთი ღირსეული წარმომადგენელი, აფხაზეთიდან დევნილი, რამდენიმე პოეტური კრებულის ავტორი **ჯემალ პერტაია**.

ბატონი ჯემალი მთელი ცხოვრების მანძილზე გამოირჩეოდა პატიოსნებით, გულწრფელობითა და პირდაპირობით. იგი ადამიანებზე ზრუნვისთვის იყო გაჩენილი და ყველას ერთგულად, ზურგშეუქცევლად ედგა ჭირსა და ლხინში. თავისი სამაგალითო თვისებების გამო მეგობრებში, მეზობლებში, საზოგადოებაში მას „ტომბას“ მეტსახელითაც იცნობდნენ. ეს მეგრული სიტყვა ღრმას, ყოვლის დამტევს, დინჯს, სამართლიანი განსჯის მქონეს, ყველაფერში ღრმად ჩახედულს ნიშნავს. ყოველივე ეს თვისება მთელი ცხოვრების მანძილზე ახასიათებდა ჯემალ პერტაიას; ასე დაუტოვა მან ნათელი და საამაყო ხსოვნა ოჯახსაც და მეგობრებსაც.

ჯემალ პერტაია ცნობილი იყო აგრეთვე, როგორც შესანიშნავი ლექსების ავტორი. იგი თან

დევნილობის ჭაპანს ეზიდებოდა, თან ავადმყოფ მეუღლეს უვლიდა, თანაც შვილებისა და შვილიშვილებისათვის სითბო და ყურადღება არ დაუკლია. იქნებ ლექსისთვის სათანადოდ ვერ იცლიდა, მაგრამ რაც შეეძნა, გამოირჩევა სიმართლით, სიალალით, გულწრფელობით და მხატვრულ-ესთეტიკური დონითაც.

ჯემალ პერტაიას ბევრი რამ არ დასცალდა, პირველ რიგში, ვერ აისრულა უპირველესი ნატვრა – აფხაზეთში დაბრუნება. სახლიდან საქმეზე გასულს გზაზე ვერაგი სიკვდილი წამოეწია არათუ ჩვენთვის, მისთვის მოულოდნელადაც.

მსუბუქი ყოფილიყოს შენთვის ქართული მინა, ჩვენო ჯემალ, ნათელში იყოს შენი სიმართლითა და სიკეთით სავსე სული, უფალმა უშველოს შენს სამშობლოს და ურჩხულის ტყვეობისგან დახსნილიყოს შენთვის და ყველა ჩვენგანისათვის სანატრელი აფხაზეთი – ის აფხაზეთი, რომელზედაც მონატრებით წერდი და სიზმარშიც და ცხადშიც თვალინ გედგა... მაშინ ხომ შენი სულიც გაიხარებს ზეციურ სამყოფელში...

გურამ აბსანაძე, მურმან ზაქარაია, ლუარა გამყრალიძე, ირინე ტალიაშვილი, გიორგი სიჭინავა, ზაურ მოლაშხია, ჯემალ შონია, ლაშა გვასალია, კახა ქაცხაია, თიანა ზაქარაია, დავით ზაქარაია, ვალერიან ვეკუა, გური ოტოხაია, მანგული სუბუა, მამუკა კაკაბაძე, ამირიღონ ჩიბიანი, დავით შონია, თორნიკე ქავშაია, რაისა მუზიჩენკო.

ჟურნალ „მიჯნის“ რედაქცია ღრმა მწუხარებით იუწყება, რომ მოულოდნელად გარდაიცვალა ჩვენი ჟურნალის ერთ-ერთი მხურვალე გულშემატკივარი, მისი სარედაქციო საბჭოს აქტიური წარმომადგენელი და თავისუფალ შემოქმედთა კავშირის ღირსეული წევრი **ჯემალ ალექსანდრეს ძე პერტაია** და თანაუგრძნობს განსვენებულის ოჯახს.

თანაკურსელთა სახელით

სრულიად მოულოდნელი იყო ჩვენთვის ჯემალ პერტაიას გარდაცვალება. რა თქმა უნდა, ისიც უზომოდ წუხდა დევნილის მძიმე ხვედრით, მშობლიური აფხაზეთიდან ვერაგულად გამოძევებით, მაგრამ მაინც შეუპოვრად იგერიებდა ყოველგვარ სიძნელეს, არ თაკილობდა ფიზიკურ პრომასაც, თან წერდა მშვენიერ ლექსებს, გამოსცემდა წიგნებს და იმედის თვალთ უყურებდა მომავალს, მაგრამ ბედი თურმე სხვაგვარად სჯიდა...

მსუბუქი იყოს შენთვის თბილისის მიწა, ჩვენო გულითადო, უღალატო მეგობარო! ნათელში იყოს შენი მუდამ სიკეთით სავსე სული... დაე, შენს ნაცვლად შენს შვილებსა და შვილიშვილებს გახსნოდეთ გზა აფხაზეთისაკენ!

ნელი კოპალიანი, მაყვალა საჯანია, ნარგიზა ლემონჯავა, იამზა მანია, მურმან ზაქარანია, მურმან ჭალიძე, ემირ ნყაროზია, რომანდ ლომია, მურმან ბითია, ზურაბ ჭანტუტია, ნოდარ ბარსუღაძე, რომან კვარაცხელია.

ჯემალ (ტომბა) პერტაიას

ამ რამდენიმე დღის წინ უკანასკნელ გზაზე გავაცილეთ აფხაზეთის მკვიდრი გულრიფშის რაიონიდან, დრანდელი ხელოვანი კაცი, პოეტი ჯემალ ალექსანდრეს ძე პერტაია, რომელსაც თავისი დიდი და ღრმა სულიერების გამო ტომბას ეძახდნენ. ბატონი ჯემალის სიკვდილმა გული დასწყვიტა არა მარტო ოჯახს, არამედ ყველა იმას, ვისაც მასთან ახლო ურთიერთობა აკავშირებდა. მან თავისი ცხოვრების წესით ღირსეული ადგილი დაიმკვიდრა გულრიფშის საზოგადოებაში. ვიტყვი თამამად, რომ ის გამოაკლდა ნაღდი კაცების ამქარს და გადავიდა მარადისობაში...

სახარება გვეუბნება, „მონოდებული ბევრია და რჩეულიაო ცოტა“... ჭეშმარიტად, უფალი მონყალეა და ყველას მოუწოდებს, სიმართლის გზით იაროს, მაგრამ, სამწუხაროდ, ეს ყველას არ ძალუძს... ჯემალ ტომბამ იცხოვრა ქრისტესმიერი წესით და იდგა იქ, სადაც უნდა იდგნენ რჩეულნი...

წუთისოფელი ბოროტებასა და სიკეთეს შორის ბრძოლის ასპარეზია, ხოლო საქართველოს ამ უთანასწორო ბრძოლაში ფორპოსტის ადგილი უჭირავს. თავგანწირულად იბრძვის ქრისტეს მხედრობა სიკეთის საბოლოო გამარჯვებისათვის. ბატონმა ჯემალმაც თავისი კალამი ამ ბრძოლის იდეალებს ამსახურა.

ჯემალ ტომბამ, მგზნებარე პატრიოტიზმით, თავისი შემოქმედება სრული არსებით მამულის სიყვარულს მიუძღვნა. მისთვის უმთავრესი

იყო მამული და ოდაბადე. ქვაკუთხედი მამულისადმი უზადო სიყვარულისა მაინც ენგურს გაღმა საქართველოა, რომელიც დღეს ბოროტების იმპერიის ტყვეობაშია, ვაი-ქართველთა შადიმანობის წყალობით. ამ ტრაგედიით მიყენებული ჭრილობა შეუხორცებელ იარად მიჰყვება უკანასკნელ გზაზე ჩვენს ჯემალს, ჩვენს ქრისტესმიერ ძმას.

გულანთებული მამულიშვილები უკვე ორას წელზე მეტია ებრძვიან აპოკალიფსურ მხეცად წოდებულ ბოროტების იმპერიას. მრავალი ჭეშმარიტი მამულიშვილი შეეწირა ამ უთანასწორო ბრძოლას. ჯემალ პერტაიაც არ ყოფილა გამონაკლისი, ის არა მარტო კალმით, არამედ იარაღითაც ებრძოდა მომხდურებს აფხაზეთში, რაც არ აპატიეს და სახლ-კარი გადაუწვეს ბოროტების მოციქულებმა.

მიუხედავად აფხაზეთის ტრაგედიისა, ჯემალ ტომბას წუთითაც არ დაუკარგავს იმედი გამარჯვებისა, რისი დასტურიცაა მისი შემოქმედება, გამსჭვალული იმედითა და ბრძოლის დაუოკებელი ჟინით საბოლოო გამარჯვებამდე.

ამ დაუოკებელი ბრძოლის ჟინზე მეტყველებს მისი ერთ-ერთი ლექსი, რუსულ ენაზე დაწერილი, რომელიც ეძღვნება კავკასიელ ლომს, გმირ შამილს. შამილი, მოგეხსენებათ, ნახევარ საუკუნეზე მეტი ებრძოდა ბოროტების იმპერიის არმიებს ერმოლოვების, ბარიატინსკების, ციციანოვებისა და სხვათა ხელმძღვანელობით, რომლებმაც ცეცხლის ალში

გაახვიეს მთელი კავკასია, მაგრამ საბოლოოდ მაინც ვერ დააჩოქეს კავკასიური რასა. ის გადარჩა და სიკვდილი არ უწერია. აქ, კავკასიაში, დასამარდება აპოკალიფსური მხეცი, მას კავკასიური რასა დაასამარებს!

ყოველივე ზემოთ ხსენებულიდან გამომდინარე, მინდოდა მეთქვა, რომ ბატონი ჯემალ ტომბა ერთგული იყო და დარჩა ქართველ პოეტთა უკვდავი მოწოდებისა; „დავდგეთ იქ, სადაც ქარიშხალია და სისხლიანი დგას ანგელოსი, ახალ გრიგალებს ვწირავთ სიცოცხლეს ჩვენ, პოეტები საქართველოს“...

ასე რომ, ბატონი ჯემალი ყოველთვის იდგა იქ, სადაც უნდა იდგეს მამულიშვილი, ეს იქნებოდა შემოქმედებით თუ იარაღით ხელში.

ბრძოლა გრძელდება, მოახლოებულია ჟამი – ჟამი გამარჯვებისა და საქართველოს გამთლიანებისა. ამ ბრძოლაში თავისი წილი ჩვენს ჯემალსაც უდევს, ჩვენს ქრისტესმიერ ძმას. დადგება დრო, როდესაც ჯემალ ტომბას შემოქმედებასაც სათანადო ადგილი დაეთმობა. ის ფართო დიაპაზონის შემოქმედი იყო, ნერდა ლექსებს ქართულ, მეგრულ, რუსულ ენებზე და, რაც მთავარია, არსი შემოქმედებისა, დედააზრი მაინც იბერიის გაბრწყინება იყო, რომელიც შეუძლებელია საქართველოს გამთლიანების გარეშე. სწორედ ამ რწმენით ბატონი ჯემალ პერტაია გამოეთხოვა წუთისოფელს და შეუერთდა მარადისობას, უფლისაკენ გზას კი სანთელ-საკმეველი აპოვნინებს.

დასასრულს, ჯემალ ტომბას, უკანასკნელ გზაზე მიმავალს, ნანიწას ენაზე შევეხმიანები:

ართი კოჩი,
ართ მარგალი
იჩიებ ლერსებს...
უბირს რინას,
უბირს ცოფას,
უბირს ჯიმ დო ქობალს...
უბირს სქვამი ბუნებას,
უბირს ზესქვ დო ერცქემს...
უბირს ჩქინი სამარგალოს,
საქმეს ორთუ ქვერსემს,
უბირს ჩელა გაჭირებულს,
ხანდას დო ერქვანს,
სადღეგრძელოს ბრელს თქუანს,
სიტყვას თქუანს ემაღს...
დრანდულ კოლხის გუმორძგუას.
პერტაია ჯემალს...
მშვიდობით, ბატონო ჯემალ!

უკანასკნელ გზაზე ოჯახთან ერთად გულისტკივილით მიგაცილებენ შენთვის საყვარელი გულრიფშის საზოგადოება და შენი სათაყვანებელი დრანდელები. შენისთანებზეა ნათქვამი: „აქაც კარგი კაცი იყო, იქ ნათელი დაადგესა“. მსუბუქი ყოფილიყოს შენთვის საქართველოს მინა...

გულრიფშის საზოგადოების სახელით

ვალერიან ვეკუა

ჯემალ პერტიას მარადიულ სსოპნას

2017 წლის 19 დეკემბერს, ნიკოლოზობის დღეს, 72 წლისა დევნილობაში მყოფი უეცრად ნახვედი ჩვენგან და მიგაბარეს თბილისის მიწას. დღემდე გაოგნებული ვარ შენი უდროო გარდაცვალებით და ვერ გამიგია, რა დაგემართა შენ – ღვთის მოშიშ ადამიანს.

ჩვენს საყვარელ და საოცნებო დრანდაში ერთ ქუჩაზე ვცხოვრობდით, ჩვენი სახლები ერთმანეთს დაშორებული იყო ხუთასიოდე მეტრით, ალბათ ესეც განაპირობებდა ჩვენს ლამის ყოველდღიურ შეხვედრებს. შენ უწესიერესი და სამაგალითო პიროვნება ბრძანდებოდი შენი სათაყვანო მეუღლისათვის, სამი ქალიშვილისათვის, შვილიშვილებისა და საზოგადოებისათვის; იყავი საამაყო შვილი მშობლებისათვის, სამი ძმისა და ერთადერთი დისათვის. გაგაჩნდა უამრავი თვისება ადამიანობისა და კაცობისა, რისთვისაც მე უდიდეს პატივს მიგაგებდი ყოველთვის. გარდა ამისა, შენ უფალმა გარგუნა მშვენიერი და უბრწყინვალესი ლექსების წერის უნარი. შენი ლექსები გამოქვეყნებულია სხვადასხვა გამოცემაში, აგრეთვე შენს ლექსთა კრებულებში დაბეჭდილი ლექსები ფრიადსასიამოვნო, მიმზიდველი, დასაზებირებელი, სასიყვარულო და გულში ჩამწვდომია პოეზიის მოყვარულთათვის.

ლექსებს წერდი ქართულ, მეგრულ და რუსულ ენებზე, რაც შენს ორიგინალურობაზე მეტყველებს; რამდენიმე ლექსი მეც მომიძღვენი, რითაც ამამალღე და უცნობთათვის ცნობილ პიროვნებად გამხადე. აქვე მინდა აღვნიშნო, რომ მეც მოგიძღვენი რამდენიმე ლექსი, რომელთა შესახებ არაფერი იცოდი: „ჩვენი ჯემალ პერტიაა წერს გასაოცარ ლექსებს...

მჯერა, მრავალი წლის მერე მოგიგონებენ შენ და შენს ლექსებს“...

დევნილობაში მყოფთ თითქმის ყოველდღიური სატელეფონო საუბრები გვქონდა, შენ მიკითხავდი ახალ ლექსებს, კარგად იცოდი, რომ მე ამით უდიდეს სიხარულსა და სიამოვნებას მანიჭებდი, ვინაიდან პოეზია ჩემი ცხოვრების შემადგენელი და განუყოფელი ნაწილია ჭაბუკობიდანვე. საოცარი, განუმეორებელი და შეუდარებელი ლექსებით სიცოცხლეს მიხალისებდი და მიხანგრძლივებდი.

შენ, როგორც კოლორიტული პიროვნება, დააკლდი მშობლიურ და საოცნებო დრანდას, სადაც დაიბადე და ფეხი აიდგი, მთელი შენი შეგნებული ცხოვრება გაატარე იქ და მისაბაძი შრომისმოყვარეობით ყოველგვარი პირობები სამაგალითოდ მოიგვარე. დააკლდი მთელ გულრიფშის რაიონს და, თამამად შეიძლება ითქვას, შენს საყვარელ საქართველოს და ქართველ ერს.

ჩემო ჯემალ, მაპატიე, რომ ასე მოკლედ ვწერ შენზე – დიდებულ და განუმეორებელ პიროვნებაზე, რაც გამონვეულია ჩემი გაოგნებით შენი უეცარი გარდაცვალების გამო. თითქოს მგონია, რომ სადღაც ხარ წასული და არა იმქვეყნიურ სამყაროში.

ჩემო უძვირფასესო და მარადჟამს დაუვიწყარო ჯემალ, ერთი რამ იცოდე: სანამ სული მიდგას, ჩემს გულში მარად გექნება თბილი სამყოფელი.

შეხვედრამდე ზეციურ სამყაროში, შენი მარად ერთგული და თაყვანისმცემელი, დამფასებელი და მოსიყვარულე

ორდენ ნულია

ჯემალ პერტაია

ჰჩივი

ვაზი

ვაზს ვსხლავდი, მტევანს ვკოცნიდი,
ვხარობდი სხივთა კონებით,
სანამ ვაზია, ამქვეყნად
ვერვინ მაჯობებს გონებით.

ვერც ტანადობით დამჯაბნის,
ვერცა-რა ჭკუა-გონებით...
ვაზი დედაა ქართველთა,
მხოლოდ მას დავემონები.

შვილიშვილებმა უნდა თქვან

მეუღლეს

რატომლაც მკერდი აგტიკვდა
და შიში იგრძენ, თინაო...
ეტყობა, გადაილაღე,
მე კი მეგონე რკინაო.

იცოდე, უნდა გამაგრდე,
ცხოვრება გვიდევს წინაო,
შვილიშვილებმა უნდა თქვან, –
მტერი არ გააცინაო...

შენ თუ გგონია, დაიმსხვრა
ჩემს გულში შენი ბინაო,
ანდა თუ ფიქრობ, ცხოვრებამ
რა ჩქარა გაირბინაო, –

მე შენში ვპოვე ქალური,
ვინც შვილი გამიჩინაო,
ახლა ღმერთს შევთხოვ,
გაცოცხლოს
შვილიშვილებისთვინაო.

შენ მარწყვი ხარ დასაკრეფი,
დილის ნამში ნაბანი,
დაგეძინა და სიზმარში
არ გეხურა საბანი
და სარკმლიდან გიყურებდა
ურცხვი იასამანი...

შენ მარწყვი ხარ დასაკრეფი,
დილის ნამში ნაბანი...

ალარ ვჩივი, რომ წამართვეს
სოფლები და შორი
ოქრო-ვერცხლი უთვალავი...
ვერ ზიდავდა ჯორი...
ზღვის ნაპირას – ქალაქები,
ყვავილების ფორი,
ეკლესია-მონასტრები,
განა ერთი-ორი?
კოლხთა მეფის დროინდელი,
თვით ღმერთების სწორი...

ვჩივი მხოლოდ დაკნინებას,
დამცირებას ვჩივი!
ყველა ერთად დავირაზმით,
ყველა ერთად! – ვკივი...
თავის სახლ-კარს დავუბრუნოთ
ობოლი და ქვრივი,
აფხაზეთი დავიბრუნოთ –
მარგალიტის მძივი,
თორემ ვხედავ, მიგვაქანებს
უფსკრულისკენ ტივი...

ალარ ვჩივი? ალარ ვჩივი?
ალარ ვჩივი?
– ვჩივი!

დიდი ჭყონი

ეს რა კარგი დარებია... მაისია მგონი...
გზა და კვალი ამერია, ვერსად ვპოვე ფონი,
სიმღერებით დავითვერი, მომერივნენ დრონი,
მაინც ვპოვე და ვიცანი ჩემი დიდი ჭყონი.

შენ დავითის აკვანი ხარ, ერისა ხარ გონი,
მე ვარ შენი ნიშა ხარი, ბევრის არას მქონი...

ეს რა კარგი დარებია... მაისია მგონი.

ის ვალს იხდიდა კაბასთან ერთად
სახელოსნოში, მხატვრის წინაშე
და მით არჩენდა პატარა ობოლს
ქმრის – მოლალატე კაცის ჯინაზე...

და იღვრებოდა ტილოზე ჯადოდ
დედიშობილა ქალის სინაზე...
უკვირდა მხატვარს: ვის იპოვიდა
იმისი ქმარი ლამაზს იმაზე?

იქნებ

დაბრუნება ჯერ შორს არის, კარგად ვიცი,
ლამის ხალხი იქცეს მცივან ბელურებად;
ნართმეული დავიბრუნოთ! –

ვდგავარ, ვყვირი,
ვაგლახ, ჩემი აღარავის ეყურება.

როგორც ვაზი გაზაფხულზე, ჩუმი ვტირი,
საქართველოს მხსნელი არსით მეგულება;
წადი, საყდარს მიაშურე, როგორც მწირი, –
დაკოდილი გული ამას მეუბნება.

იქნებ ღმერთმა მოაცილოს ჩემს ერს ჭირი,
შეუფასოს ათასი წლის ერთგულება?..
და მეც ვდგავარ გაძარცული, როგორც ლირი,
მომავალი აღარაფერს მეუბნება.

გალაკტიონს

შენ სხვა იყავ პოეტებში,
შენ არ ჰგავდი არავის,
სულ სხვა იყო სიტბო, ეშხი
შენი ლურჯი კარავის.
შენში არის დიდი ძალა რიონის და არაგვის,
არ არსებობს ზომა-წონა შენი
ლექსის მარაგის...
მოგივლია საქართველო იისფერი ბახუსით,
შენთან ერთი ციდა იყო მაღალი იალბუზი...
ტაშს გიკრავდა თბილისი და
ქუთაისი, ზუგდიდი,
პოეტებში მუდამა ხარ
სულ დიადი, სულ დიდი.
აქ პატივში აღარ გვყავდი,
ალბათ იქით ცხონდი და
ქართველებში მეგულები
ძლიერ მუხად – ჭყონდიდად.

ეჭვები

ტყვილა ჰკიდა კედელზე ხმალი,
ტყვილა გვიჭირავს რაშისკენ თვალი...

ეჭვებმა დაღრღნეს ბებერი ძვალი,
აღარ გვჭირდება ჩვენ მომავალი!...

სიკვდილი არის ჩვენი წამალი,
თუ ერთი ჩვენი არს წარმავალი.

არვის დაუთმო მიწის მისხალი

არ იქნებოდი ასე ლამაზი,
რომ არ აგეგო მცხეთა, არმაზი...

არ იქნებოდი ასე ლამაზი,
რომ არ გამკობდეს ველი ალაზნის...

არ იქნებოდი ასე ლამაზი, –
არ გაჩნდეს წყლული ლამისყანასი...

არ იქნებოდი ასე ლამაზი, –
ხმა არ გსმენოდა იავნანასი.

შენ გორგასალის მოგსდევს სიმხნევე,
ჭკუა გაქვს დიდი სულხან-საბასი.

ტყუილუბრალოდ როდი გარჯილა
ის არაგველი ვაჟი სამასი...

მტერი ათასი გეხვია მუდამ –
ნადირ-შაჰია თუ შაჰ-აბასი...

რუსთველის წიგნზე აღზარდე ერი,
არ გაახარე შენს თავზე მტერი,

დიდმა დავითმა დაგიკრა კვერი,
ჩამოგაცილა მოშურნე ბევრი.

ახლა აქ წყდება შენი იღბალი –
ორი ათასი მოსულა წელი;

არვის დაუთმო მიწის მისხალი
და ააცდინე იუდას ცელი!..

არ იქნებოდი ასე ლამაზი,
რომ არ აგეგო მცხეთა, არმაზი...

სატანის ღრო

მე მიყვარს ლამაზი,
ვერ ვიტან მახინჯებს...
ყოფა ღირს აბაზი,
დრო შერჩათ ნაბიჭვრებს...

თბილისის ქუჩებში ფრთხილად დავაბიჯებ,
ამოდ დავეძებ იებს და ნარინჯებს,

იებს ვინ ახარებს?! სატანა ხარხარებს,
კეთილი გაიქცა, წავიდა სხვა მხარეს...

თბილისის ქუჩებში ქარი ქრის ბორბალა,
ხალხში იმედის შუქი გამომქრალა...

მე მიყვარს ლამაზი, ვერ ვიტან მახინჯებს...

ტექნიკური რედაქტორი: ლუარა გამყრელიძე

კომპიუტერული მომსახურება: თეანა ზაქარაია; თეკლე შონია

დამკაბადონებელი: ნანა ყანდაშვილი

დიზაინი: ირაკლი უშვერიძე

ავტორებს ვთხოვთ, მოგვანოდონ მასალების ელექტრონული ვერსია

აიწყო და დაკაბადონდა შპს „გამომცემლობა „მიჯნაში“

☒ ტაშკენტის ქ. №25, ბ.1, ტელ. 2-38-03-11

დაიბეჭდა გამომცემლობა „უნივერსალის“ სტამბაში

☒ ჭავჭავაძის გამზ. №19, ტელ. 2-22-36-09